NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2018-05-22
meddelad i
Nacka strand

Mål nr P 1535-17

KLAGANDE (nu aktuella)
1. Fastighets AB Hovslagaren
Sibyllegatan 17
114 42 Stockholm

Ombud: Advokat Diana Zetterberg Rogers
LEXLAW Advokatbyrå AB
Sibyllegatan 49
114 42 Stockholm

2. Fastighets AB L E Lundberg
Box 14048
104 40 Stockholm

Ombud: Advokat Johannes Holmgren
Landahl Advokatbyrå AB
Box 19143
104 32 Stockholm

3. Samfundet S:t Erik
Köpmangatan 5 nb
111 31 Stockholm

4. Svenska byggnadsvårdsföreningen
Box 6442
113 82 Stockholm

5. Sveriges Hembygdsförbund
Box 6167
102 33 Stockholm

6. **MOTPART**
Stockholms kommun
105 35 Stockholm

ÖVERKLAGAT BESLUT
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut den 8 februari 2017 i ärende nr 4031-22308-2016, se bilaga 1

SAKEN
Detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:43 m.fl., Nobel Center

_____

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1104 131 26 Nacka strand	Augustendalsvägen 20	08-561 656 30 **E-post**: mmd.nacka.avdelning3@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se	08-561 657 99	måndag – fredag 08:00-16:30

DOMSLUT

Mark- och miljödomstolen ändrar Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut och upphäver Stockholms kommuns beslut den 25 april 2016 om att anta detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:43 m.fl., Nobel Center på Blasieholmen.

_____

Innehållsförteckning

1. BAKGRUND 4
2. YRKANDEN OCH INSTÄLLNING 6
3. PARTERNAS UTVECKLING AV SIN TALAN 7
3.1 Fastighets AB Hovslagaren 7
3.2 Fastighets AB L E Lundberg 8
3.3 Svenska byggnadsvårdsföreningen 11
3.4 Sveriges hembygdsförbund 13
3.5 Samfundet S:t Erik 14
3.6 Kommunens bemötande 15
4. REMISSYTTRANDE 35
5. MARK- OCH MILJÖDOMSTOLENS DOMSKÄL 41
5.1 Målets handläggning 41
5.1.1 Remiss till Riksantikvarieämbetet 41
5.1.2 Deldom om klagorätt 41
5.1.3 Sammanträde och syn 42
5.2 Vad mark- och miljödomstolen ska bedöma - prövningsramen 42
5.2.1 Tillämpliga bestämmelser 42
5.2.2 Några rättsliga utgångspunkter 42
5.2.3 Centrala frågeställningar i målet 44
5.3 Formella invändningar om gällande detaljplan, MKB m.m. 44
5.4 Detaljplanens påverkan på allmänna intressen 44
5.4.1 Skada på riksintresse för kulturmiljövården 45
5.4.2 Fråga om lämplig markanvändning och varsamhet 53
5.4.3 Möjligheterna att ordna trafik och behovet av en god trafikmiljö 55
5.5 Detaljplanens påverkan på enskilda intressen 56
5.5.1 Olägenhet avseende sjöutsikt och ljusinsläpp m.m. för Lundbergs 56
5.5.2 Olägenhet avseende insyn, parkering, buller m.m. för Hovslagaren 58
5.6 Sammanfattning av domstolens bedömning 58

1. BAKGRUND

Kommunfullmäktige i Stockholms kommun (nedan kommunen) beslutade den 25 april 2016, § 20, att anta detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:43 m.fl. (Nobel Center på Blasieholmen) i stadsdelen Norrmalm i Stockholm i kommunen. Klagandena (s. 1) m.fl. överklagade beslutet till Länsstyrelsen i Stockholms län. Planområdet ligger på Blasieholmen och avgränsas i nordost av Nybrokajen och Nybroviken, i sydost av Museikajen, i sydväst av Nationalmuseum med Museiparken och i nordväst av Hovslagargatan. Planområdet omfattar del av Norrmalm 3:43 och Norrmalm 3:42, vilka ägs av Stockholms stad. Syftet med planarbetet är i huvudsak att möjliggöra ett Nobel Center samt att skapa en ny offentlig plats på Blasieholmen i Stockholm. Därutöver ska kajer iordningsställas för fortsatt rörlig båttrafik samt omkringliggande gatumiljöer rustas för att öka områdets attraktionskraft och värde. Nobel Center ska enligt planbeskrivningen rymma en stor andel publika verksamheter som främjar stadslivet på platsen.

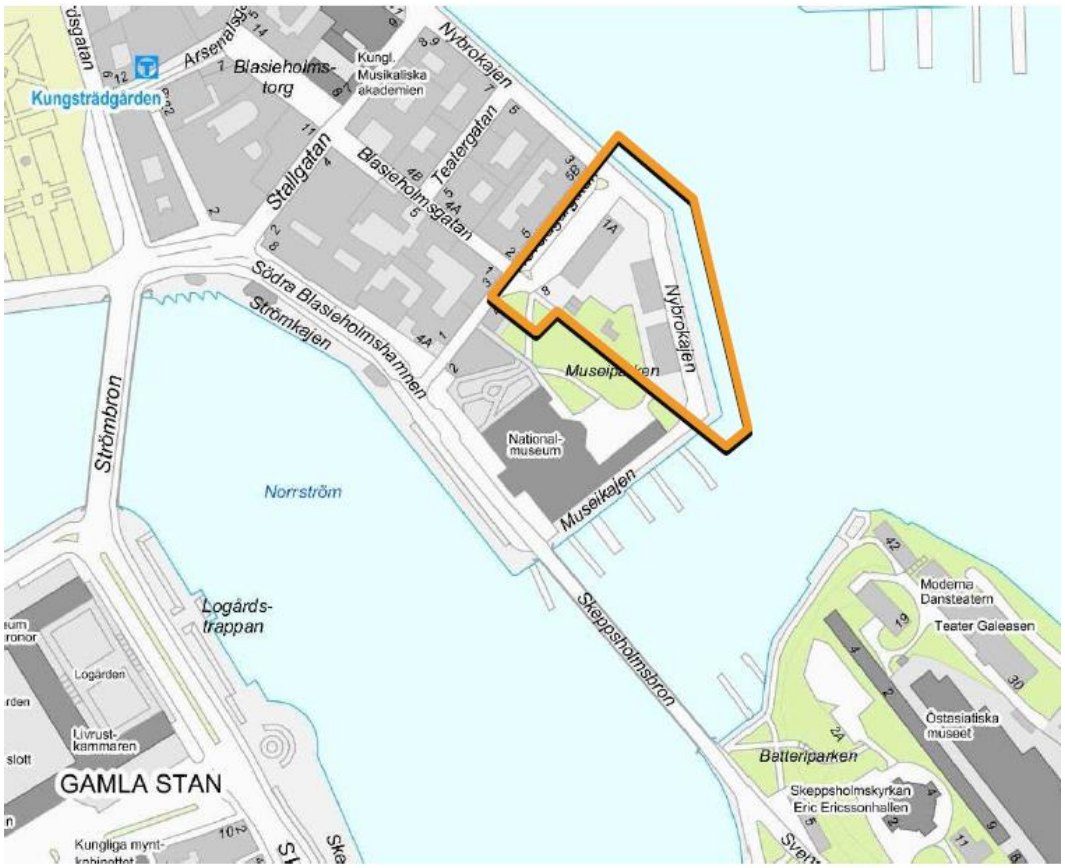

Bild 1: Översiktskarta med planområdet ungefärligt markerat (ur planbeskrivningen, s. 1).

Bild 2: Vy från Nybroviken mot Blasieholmsudden och Nobel Center, ur planbeskrivningen (s. 26 med hänvisning till den arkitektbyrå som vann tävlingen om utformning)

Länsstyrelsen i Stockholms län (nedan länsstyrelsen) beslutade den 8 februari 2017 *att avvisa* ett antal klagande, inklusive de föreningar som anges ovan under klagande, *att ändra* kommunens beslut endast på så sätt att under rubriken ”Skydd” ska bestämmelsen **m1** ha lydelsen ”Schaktning, sprängning, borrning eller andra ingrepp får inte göras inom utrymme för tunnel” samt i övrigt *att avslå* överklagandena. Länsstyrelsens beslut har överklagats till mark- och miljödomstolen.

Mark- och miljödomstolen beslutade den 27 mars 2017 att avvisa yrkanden om inhibition från bl.a. Svenska byggnadsvårdsföreningen och Sveriges hembygdsförbund. Domstolen beslutade vidare genom deldom den 10 juli 2017, såvitt gällde frågan om *klagorätt*, att bifalla överklagandena från kulturmiljöföreningarna Svenska byggnadsvårdsföreningen, Sveriges hembygdsförbund och Samfundet S:t Erik. Domstolen bedömde sammanfattningsvis i denna del att ideella föreningars klagorätt ska tolkas generöst i ljuset av Århuskonventionen och unionsrätten, varför skydd av kulturmiljön får anses rymmas i de skyddsändamål som anges i 16 kap. 13 § miljöbalken (naturskydds- och miljöskyddsintressen). Domstolen avslog överklagandena i frågan om klagorätt från övriga parter som blivit avvisade hos länsstyrelsen och som överklagat till domstolen.

Mark- och miljööverdomstolen beslutade den 15 september 2017 att inte bevilja prövningstillstånd efter överklagande från vissa enskilda och föreningar som överklagat mark- och miljödomstolens deldom. Då kommunen återkallat sitt överklagande av deldomen omfattade beslutet i fråga om prövningstillstånd inte frågan om klagorätt för nämnda kulturmiljöföreningar.

2. YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

Fastighets AB Hovslagaren, Fastighets AB L E Lundberg, Svenska byggnadsvårdsföreningen, Sveriges hembygdsförbund och Samfundet S:t Erik har yrkat att mark- och miljödomstolen med ändring av länsstyrelsens beslut ska upphäva kommunens beslut att anta detaljplan Nobel Center på Blasieholmen.

Fastighets AB L E Lundberg har för sin del även yrkat att domstolen ska hålla syn och sammanträde i målet samt inhämta yttrande från Riksantikvarieämbetet.

Fastighets AB Hovslagaren har i tilläggsyrkande begärt att synen ska utföras från vissa specifika platser.

Svenska byggnadsvårdsföreningen har för sin del även yrkat att domstolen ska remittera förslaget till detaljplan för bedömning av projektets effekter dels till Stockholms läns bussbranschförening vad gäller framkomligheten i cityområdet och på Blasieholmen för ytterligare turistbussar och dels till Sjöfartsverket vad gäller möjligheterna till en långsiktig utveckling av kollektivtrafik på vatten.

Stockholms kommun (kommunen) har bestridit överklagandena och yrkat att domstolen ska avslå överklagandena och fastställa beslutet att anta den aktuella detaljplanen med den ändring som länsstyrelsen har beslutat.

3. PARTERNAS UTVECKLING AV SIN TALAN

3.1 Fastighets AB Hovslagaren

Fastighets AB Hovslagaren (nedan Hovslagaren) har till stöd för sin talan hänvisat till vad som tidigare har framförts hos länsstyrelsen och på närmare angivna grunder anfört formella invändningar mot planförfarandet vad gäller bl.a. kommunicering, hänvisat till genomförandetid för gällande detaljplan, otydliga planbestämmelser, påverkan på angränsande bebyggelse, bl.a. insyn och risk för sättskador, strandskydd samt påverkan på kulturmiljö och översiktsplan. Hovslagaren har i övrigt tillagt i huvudsak följande.

Hovslagaren är ägare till Sillhovet 4, Hovslagargatan 4 på Blasieholmen, även kallat våg- och kokhuset. Våg- och kokhuset är idag ett bostadshus med där boende hyresgäst. Husets fasad ligger dikt an mot planområdet, varför detaljplanens avsedda användning med medföljande omgivningspåverkan kommer att få en omfattande och betydande påverkan på boendemiljön på fastigheten och därmed även fastighetens värde. Fastighetsägaren har påtalat denna olägenhet sedan tidigt planskede till staden och hänvisat hur det avsedda Nobel Center kommer att negativt påverkan boendemiljön på fastigheten samt begränsa användandet och tillfart till fastigheten som idag sker över planområdet. Trafiken till Nobel Center kommer inte enbart att medföra en trafikökning på befintligt vägnät, utan även den befintliga parken, vilken idag gränsar mot Hovslagarens fastighet, kommer att ianspråktas som gatumark och anses behövlig mot bakgrund av det stora antal busstransporter som förväntas till Nobel Center. Den delen av befintlig park omfattas idag av en detaljplan med pågående genomförandetid. Nobel Center kommer avsevärt att påverka både ljusflöden samt utblickar från fastigheten och den småskaliga byggnad som våg- och kokhuset har i jämförelse med Nobel Center medför att byggnaden upplevs placerad i en grop. Ingen hänsyn tas till denna kulturhistoriska byggnad eller till den betydande olägenhet som uppstår för fastighetens hyresgäst. Hovslagaren har även hänvisat till att befintlig detaljplan i området inte kan upphävas under pågående genomförandetid då detta medför en betydande olägenhet för Hovslagaren, då ändringen medför att parken i anslutning

till våg- och kokhuset ändras till gatumark, varvid även byggnadens garage blir omöjligt att nå.

Hovslagaren har närmare utvecklat sin syn på påverkan på riksintresset och stadens handlingsutrymme vid prövning av riksintresse och hänvisat till praxis från Mark- och miljööverdomstolen m.m. Sammanfattningsvis invänder Hovslagaren i denna fråga att Blasieholmen med sina bevarade byggnader Kokhuset, Tullhuset, packhusen, byggnadsminnesskyddade Nationalmuseum och dess tillika skyddade park skapar en omistlig miljö och att planen medger irreversibla åtgärder som medför en påtaglig skada på riksintresset.

Hovslagaren anför även att aktuellt område omfattas av en stadsplan från år 1878, som har ändrats i omgångar men som fortfarande gäller för området. Hovslagaren har bl.a. hänvisat till uttalanden i SOU 1997:117, översiktsplanen bilaga Riks-intressen enligt Miljöbalken, Stadsmuseets remissvar 2014-03-13 samt stadens kulturförvaltnings remissvar under samrådet.

3.2 Fastighets AB L E Lundberg

Fastighets AB L E Lundberg (nedan Lundbergs) har till stöd för sin talan hänvisat till vad som tidigare har framförts hos länsstyrelsen och på närmare angivna grunder utvecklat sin syn på formella brister vad gäller bl.a. avvikelse från översiktsplanen samt otydliga planbestämmelser, bl.a. m1 och den om lägsta schaktdjup under mark, brister och fel i miljökonsekvensbeskrivningen i geotekniskt avseende m.m., att strandskyddet behandlats felaktigt samt att kommunens beskrivning av byggnadens höjd under samråd och granskning varit otydlig och vilseledande. Lundbergs har även hänvisat till materiella brister och i huvudsak anfört att avvägningen mellan allmänna och enskilda intressen är felaktig på grund av negativ påverkan på Lundbergs enskilda intresse samt även påverkan på allmänna intressen såsom riksintresset för kulturmiljövården. Lundbergs har i övrigt tillagt i huvudsak följande.

Lundbergs är ägare till fastigheten Stockholm Käpplingeholmen 6, belägen på andra sidan Hovslagargatan från planområdet sett. På fastigheten finns ett kontorshus med en uthyrbar lokalarea om 11 163 kvm. Taxerat värde på fastigheten är 438 miljoner kr och marknadsvärdet beräknas till ca 828 miljoner kr. Lokalerna är vackra och ljusa och de som vetter mot planområdet har en hög och fri utsikt mot vattnet, Djurgården och Skeppsholmen. Byggnaden är grönklassad av Stockholms stadsmuseum, innebärande att den ansetts vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Lundbergs motsätter sig aktuell detaljplan bl.a. på grund av att den kommer att medföra alltför stor negativ påverkan på deras enskilda intressen. En sådan negativ påverkan – värdeminskning av fastigheten och ekonomisk skada pga. byggnationen – har man kunnat kvantifiera med hjälp av ett värderingsutlåtande. En annan befarad negativ påverkan – företagets påverkan på mark- och grundförhållanden – har man inte kunnat utreda pga. alltför bristfälligt underlag i planhandlingarna. Planen är även alltför ovarsam mot platsen Blasieholmsuddens omgivningar med unika historiska och kulturhistoriska värden och kommer att förvanska dem i strid med varsamhetsbestämmelserna i plan- och bygglagen. Planen kommer även att medföra påtaglig skada på riksintresset i strid med 3 kap. 6 § miljöbalken och den strider även mot skyddsregeln för Nationalstadsparken i 4 kap. 7 § miljöbalken.

Sammantaget innehåller planen en stor mängd formella fel och tveksamheter. MKB:n och det underliggande materialet är bristfälligt och ofullständigt, vilket för Lundbergs del bl.a. har den följden att det inte går att få en tillräckligt klar bild av vilka effekter planen kommer att medföra. Beträffande den materiella prövningen av t.ex. intresseavvägningen mellan olika motstående allmänna och enskilda intressen, är detaljplanen mycket ifrågasatt. Det framgår inte minst av de många negativa yttrandena från remissinstanser under samrådet och av att Statens fastighetsverk faktiskt överklagade detaljplanen till länsstyrelsen. De allmänna planintressena måste anses vara begränsade, något som framgår av planbeskrivningens redogörelse för detaljplanens syfte. De motstående allmänna intressena däremot är många och starka och planen innebär bl.a. påtaglig skada på riksintresset och strider mot varsamhetsbestämmelserna. Likaså är de enskilda intressena starka.

För Lundbergs del är det inte rimligt att de ska behöva tåla en minskning i sin fastighets marknadsvärde om 17-18 procent och en total ekonomisk skada motsvarande 31-33 procent av fastighetens nuvarande marknadsvärde. Lundbergs anser att det är fråga om betydande olägenheter och att detaljplanen strider mot 2 kap. 9 § plan- och bygglagen. I vart fall har kommunen inte tagit skälig hänsyn till Lundbergs intresse på det sätt man ska göra i enlighet med 2 kap. 1 § och 4 kap. 36 § plan- och bygglagen.

Beträffande skador på allmänna intressen anser Lundbergs, med stöd av utlåtande från Nils Ahlberg och i likhet med Riksantikvarieämbetet, att skadan på riksintresset blir påtaglig och att miljöbalken därmed uppställer ett hinder mot att detaljplanen kan antas. I och med den utredning som finns – inte minst Riksantikvarieämbetets yttrande – finns det skäl för att frångå länsstyrelsens bedömning. Stöd för detta finns i praxis från Mark- och miljööverdomstolen. För det fall mark- och miljödomstolen trots detta skulle komma fram till att skadan på riksintresset inte blir påtaglig, så kvarstår det faktum att skada på allmänna intressen faktiskt kommer att uppstå. Planen bör i så fall endast kunna antas om allmänna intressen stärks ännu mer än vad andra allmänna intressen försvagas. Därvid anser Lundbergs att detaljplanen främst avser att tillfredsställa ett enskilt intresse, nämligen Nobelstiftelsens. Det är möjligt att planen kommer att medföra positiva effekter för allmänna intressen såsom turismen i Stockholm, men sådana positiva effekter hade uppstått även om byggnaden hade placerats någon annanstans på en mindre känslig plats. Kommunen har framfört att riksintresset ”Stockholm som huvudstad” skulle komma att stärkas, men Lundbergs anser å sin sida – med stöd av det som Nils Ahlberg anfört – att långt viktigare uttryck för detta riksintressevärde, såsom Nationalmuseum och Stockholms slott, snarare kommer att skadas av detaljplanen än stärkas. Sammantaget är de allmänna intressena av detaljplanen för svaga för att detaljplanen ska få antas trots de negativa effekter den ger upphov till.

Till stöd för sin talan hänvisar Lundbergs bl.a. till utlåtanden i fråga om påverkan på kulturmiljön från fil.dr. Nils Ahlberg och i fråga om värdepåverkan på fastigheten från lantmätaren Torbjörn Johansson.

3.3 Svenska byggnadsvårdsföreningen

Svenska byggnadsvårdsföreningen (SBF) har utöver vad som anförts hos länsstyrelsen i huvudsak och på närmare utvecklade skäl anfört att detaljplanen innebär påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården och i huvudsak betonat följande.

Av miljökonsekvensbeskrivningen framgår att förslaget till detaljplan medför negativa konsekvenser vilka inte kan anses vara bagatellartade. SBF anser dessutom att den negativa påverkan undervärderas för flera av uttrycken för riksintresset. Ett genomförande av planen skulle medföra irreversibla åtgärder som innebär en bestående negativ påverkan på riksintresset. SBF hävdar därför, med hänvisning till det uttalade syftet med lagstiftningen, att detaljplanen medför påtaglig skada på riksintresset och att den därför strider mot 3 kap. 6 § miljöbalken. Begreppet värdekärna förekommer inte i lagstiftningen. Oavsett om miljöer särskilt pekats ut eller inte i riksintressebeskrivningen, ska skadeverkan bedömas mot bakgrund av alla relevanta uttryck för riksintresset. SBF hävdar därför att kommunens argument om att tröskeln skulle vara högre för bedömningen av påtaglig skada eftersom området inte ingår i värdekärna eller särskilt har pekats ut är en missuppfattning. SBF tolkar lagstiftarens avsikt så att påtaglig skada föreligger i alla de fall där det inte handlar om bagatellartad påverkan och där skadan är irreversibel. Naturvårdsverkets och Riksantikvarieämbetets tolkningar ansluter väl till denna syn. Vidare kan ett tillkommande värde inte tas till intäkt för att påtaglig skada kan godtas. Till skillnad mot vad kommunen anfört finns det således en samstämd uppfattning hos berörda myndigheter om hur begreppet påtaglig skada ska tolkas.

Kommunen framhåller det omfattande kulturmiljöarbete som kommunen lagt ner i översiktsplaneringen och hänvisar till ”Riksintressen enligt miljöbalken” som är en bilaga till utställningsförslaget för en ny översiktsplan för Stockholm. I riksintresse-bilagan anges bl.a. att ”Stadens mål är att områdena av riksintresse ska förvaltas så att planerade åtgärder förstärker de värdebärande uttrycken utan att skada dem. Stadens mål är alltså högre än att undvika påtaglig skada”. SBF anser att det är uppenbart att kommunen inte lever upp till detta mål i projektet Nobel Center.

Kommunen nämner att ett antal utredningar har tagits fram som underlag för planarbetet och hävdar att de bedömningar som kommunen och länsstyrelsen har gjort vilar på ett omfattande kunskapsunderlag. SBF menar dock att t.ex. utredningen ”Blasieholmsudden, Byggnadshistorisk förundersökning” utförd av Stockholms stadsmuseum 2011, rev. 2013, innebär en analys som visar att den bevarade hamnmiljön på Blasieholmsudden måste ses som en helhet i sig samt även i ett brett historiskt perspektiv vid bedömningen av planförslagets påverkan på riksintresset. Analysen visar att det är uppenbart att rivning av tullhuset och magasinen och placeringen av en storskalig ny byggnad på hamnplanen är ett irreversibelt ingrepp i den unika hamnmiljön. Museet angav också som remissvar under planprocessen att ”Sammantaget medför detaljplaneförslaget för Nobel Center stora kulturhistoriska förluster och påverkan på stadsrummet och stadsbilden blir alltför stor” samt avstyrkte förslaget. Kommunen anför helt riktigt att det finns ett omfattande kunskapsunderlag, men agerar inte enligt dess syfte, nämligen att använda denna kunskap för att i detaljplanen se till att stadens kulturarv inte kommer till skada. Kommunen har inte heller i planprocessen lyssnat till den sakkunskap som företräds av bl.a. Stockholms stadsmuseum och miljöorganisationerna. När det gäller den statliga utredning från 1997 som kommunen hänvisar till så avstyrkte kommunen då lokaliseringen till Blasieholmen med hänsyn till effekter för stadsbilden och platsens kulturvärden – för en hälften så stor byggnad som den nu aktuella.

Till skillnad mot vad kommunen hävdar anser SBF att det är ovedersägligt att rivning av tre av de fyra bevarade hamnbyggnaderna och att bebygga större delen av hamnplanen skulle innebära ett irreversibelt ingrepp i den unika och välbevarade helhetsmiljön med alla sina delar som vittnar om områdets historiska användning som hamn, med nuvarande fysiska utformning sedan 200 år, och dess betydelse för Stockholms framväxt.

SBF hänvisar bl.a. till praxis från Mark- och miljööverdomstolen och lyfter fram frågan om kumulativa effekter. I Stockholm har under senare år beslutats/ genomförts flera projekt i innerstaden som påverkar riksintresset negativt. Många

centrala uttryck för riksintresset skulle påverkas på ett sätt som innebär påtaglig skada enligt expertutlåtanden. Ett genomförande av detaljplanen skulle också bygga på den kumulativa negativa effekten på stadsbilden genom att adderas till redan genomförda projekt som på olika sätt redan skadat riksintresset.

Det är vidare anmärkningsvärt att kommunen inte i planprocessen har löst trafikfrågan och beaktat för projektet viktiga frågor som kommunikationer på land och till sjöss samt risken för mycket omfattande och kostsamma arkeologiska utgrävningar.

3.4 Sveriges hembygdsförbund

Sveriges hembygdsförbund (SHF) har utöver vad som anförts hos länsstyrelsen hänvisat till Riksantikvarieämbetets yttrande samt på närmare angivna grunder anfört att detaljplanen medför påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården. SHF har i huvudsak betonat följande.

SHF har under en rad år sett att riksintresset drabbas av vad som i planerings-, naturvårds- och kulturmiljöprofessionerna kallas ”de små stegens tyranni”. I enskilda detaljplaners miljökonsekvensbeskrivningar konstateras att förslagen medför skada på riksintresset, men kommunen kommer ändå fram till att skadan inte är värre än att planerna kan godkännas. Varje gång förbigår man att detta också sker i andra detaljplaner varje år sedan många år. Till exempel i stadens möte med vattnet mellan Stadshuset och Rosenbad har man tillåtit det i skala och arkitektur starkt avvikande Stockholm Waterfront och den utmanande påbyggnaden på regeringskansliets byggnad i kvarteret Loen. Den ackumulerade effekten av decenniers okänsliga rivningar och ersättningsbyggnader samt påbyggnader har i olika omfattning förstört kulturhistoriska värden och skönhet i många stadsrum. Härigenom sviker staden sitt ansvar för översiktsplaneringen. Nobel Center på Blasieholmen skulle bli ett ovanligt stort tillskott till denna olyckliga utveckling. De miljövärden som gör Stockholms innerstad med Djurgården till riksintressanta är också de som drar tiotusentals turister och besökare till staden.

SHF inser att ett Nobel Center kan vara av såväl allmänt som globalt intresse. Men det är varken ett allmänintresse eller riksintresse i lagstiftarens mening, utan ett enskilt. Miljövärden förstörs av ett Nobel Center med en utformning som inte är förenlig med riksintresset. Befintliga miljövärden kan tas tillvara och göras till en framsida genom att bli en öppen plats för restaurang- och evenemangsändamål, i stället för att tas över av ett enskilt intresse. Dessutom påverkas trafikmiljön i området på ett mycket negativt sätt.

Den planerade byggnaden innebär i praktiken skada på värdekärnor i riksintresset som stadens möte med vattnet och stenstadens front. Detta på grund av den medvetet iögonfallande och från miljön avvikande arkitekturen och placering på Blasieholmen. Detaljplanen och uppförande av ett Nobel Center ligger i direkt anslutning till en av de mest välbesökta värdekärnorna i riksintresset vad gäller turism, rekreation och kulturliv, dvs. värdekärna nr 37, Skeppsholmen, vilken dessutom ingår i Nationalstadsparken. Dessutom skulle Nobel Center ligga direkt i blickfrånget från Galärvarvet och Vasamuseet på Djurgården. Det skulle radera en av de få bevarade och fortfarande använda miljöer som minner om handelssjöfart, och starkt påverka upplevelsen av de historiska offentliga sjöfartsmiljöerna på Blasieholmen och Skeppsholmen och därmed värdet av Nationalstadsparken. Påverkan på värdekärnan och Nationalstadsparken är så stor att detaljplanen medför påtaglig skada på riksintresset.

3.5 Samfundet S:t Erik

Samfundet S:t Erik (nedan Samfundet) har till stöd för sin talan hänvisat till vad som anförts tidigare till länsstyrelsen och kommunen och tillagt eller betonat i huvudsak följande.

Samfundet anser liksom Riksantikvarieämbetet att ett byggande av Nobel Center enligt detaljplaneförslaget skulle innebära påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Den privata Nobelstiftelsen har redan ett representativt huvudkontor för sin verksamhet och ansvarar för Nobelmuseum. Dessa funktioner finns redan idag. Ett auditorium för 800 sittande besökare med

möjlighet att utöka till 1 100 personer är inget allmänt intresse som inte redan idag tillgodoses på annat sätt och ”restaurang/café” är naturligtvis inte något allmänt intresse. Begreppet nockhöjd och totalhöjd ska ses mot bakgrund av förändring i arkitektur och byggnadsutveckling. Alla byggnaderna runt det tilltänkta Nobel Center har brutna tak, vilket medför att Nobel Center får kraftigt negativ påverkan på hela omgivningen med sitt platta och mycket breda tak. Detta främst för Nationalmuseum som inte längre kommer att framstå som den solitär som byggnaden har varit i hittills 152 år. Detta beror bl.a. på att Nationalmuseums takfot ligger så mycket under Nobel Centers takhöjd. Detta gäller vid vy från Strandvägen och andra platser, men framförallt från Skeppsbron och Slottsbacken, vilket medför en påtaglig skada på byggnadsminnesmärkta Nationalmuseum.

Samfundet har starkt tillstyrkt Europa Nostra Sveriges nominering av Blasieholmsudden till Europa Nostras lista över de mest utrotningshotade i Europa. Stockholms stad och Stadsmuseet i Stockholm har pekat ut samtliga tre byggnader som föreslås rivas, nämligen tullhuset och de två magasinsbyggnaderna, som kulturhistoriskt värdefulla, grön klassning. Detta innebär att byggnaderna har ett högt kulturhistoriskt värde och att bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Kortfattat innebär grönklassificering att inga ingrepp i byggnaden får göras som ur kulturhistorisk synvinkel är ovarsamma, negativa för stadsbilden eller som förvanskar kulturhistoriska värden. Värt att notera är också att den historiska miljön på Blasieholmen återges på de nya hundrakronorssedlarna.

Till stöd för sin talan hänvisar samfundet bl.a. till äldre bilder av området.

3.6 Kommunens bemötande

Kommunen har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande.

Kommunen konstaterar att klagandena i huvudsak har gjort samma invändningar som under planarbetet. Kommunen har beaktat och prövat samtliga invändningar och hänvisar till och åberopar planhandlingarna samt övriga handlingar och

utredningar i planärendet. Länsstyrelsen har i beslut den 8 februari 2017 med viss ändring av en skyddsbestämmelse, ml, avslagit samtliga prövade överklaganden av beslutet att anta ifrågavarande plan. Utöver detta framhåller och anför kommunen i huvudsak följande.

Planens syfte

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra Nobel Center samt att skapa en ny offentlig plats på Blasieholmen. Därutöver ska kajer ställas i ordning för fortsatt rörlig båttrafik och omkringliggande gatumiljöer rustas upp. Kajområdet ska vara öppet och tillgängligt för allmänheten. Planen ska inte heller hindra en framtida utbyggnad av tunnelbanan från Kungsträdgården till Gullmarsplan/Nacka.

Avsikten är att skapa ett nytt landmärke för Stockholm, vilket framgår av att planens syfte enligt planbeskrivningen även omfattar att *"genom utformnings-bestämmelser säkerställa att den nya byggnaden i sin karaktär, arkitektoniska utformning och kvalitet ska motsvara andra paradbyggnader som präglar Stockholms vatten- och stadsrum. Den höga arkitektoniska kvaliteten är både viktig för upplevelsen av stads- och vattenrummen samt förmedlandet av att detta är en viktig institution för Stockholm"*. Av detta skäl har planarbetet utgått från resultatet av en internationell arkitekttävling. För en mer utförlig beskrivning av planens syfte och huvuddrag hänvisas till planbeskrivningen, sid 8-9.

Planen tillgodoser ett allmänt intresse

Kommunen bestrider att Nobel Center inte skulle utgöra ett allmänt, utan enbart ett enskilt intresse. Byggandet av Nobel Center utgör ett angeläget allmänt intresse av såväl nationell som internationell betydelse. Att Nobelstiftelsen efter många års ansträngningar äntligen kan få ett representativt centrum för sin verksamhet är av stort intresse för Stockholm och Sverige. Byggnaden är avsedd som en symbol-byggnad för Stockholm med en utformning som ska motsvara andra byggnader av dignitet som präglar stadens front mot vattnet idag. Att frågan är av särskilt ange-läget allmänt intresse framgår bland annat av att det i slutet av 1990-talet gjordes en statlig utredning, Nobelcenter i Stockholm SOU 1997:117, i vilken ett tiotal

alternativa lokaliseringar studerades, däribland tomten på Blasieholmen. Nobel Center kommer i huvudsak att ha en allmännyttig användning med en stor andel publika verksamheter. Högst upp planeras ett auditorium för 800 sittande besökare med möjlighet att utöka till 1100 personer vid större evenemang. Byggnadens allmännyttiga karaktär regleras genom planens användningsbestämmelse som anger användningen R1 "Kultur, museiverksamhet, restaurang/kafé, auditorium".

Fastighets AB L E Lundberg anför att byggnaden till stor del kommer att bestå av kontorslokaler som enbart är Nobelstiftelsens enskilda intresse. Påståendet är felaktigt. I själva verket anger planen att kontors- och konferensyta inte får överstiga 20 % av ljus BTA, enligt användningsbestämmelsen Kl. Byggnadens utformning regleras också med hänsyn till dess allmänna intresse. Bland annat sker det genom utformningsbestämmelser om att entréplanen ska förses med entréer åt minst tre håll (planbestämmelse fl) och ha hög höjd om minst 5,5 meter (planbestämmelse f2) för att få en öppen och publik karaktär. Nobel Center har ambitionen att bli ett av Stockholms mest attraktiva besöksmål.

Kommunen bedömer att byggandet av Nobel Center kommer att få stor betydelse för Stockholms attraktivitet för invånare och besökande. Platsen på Blasieholmsudden har sedan mitten av 1900-talet avsetts för en byggnad av särskild betydelse för staden, vilket har redovisats i planbeskrivningen, sid 25. Inriktningen har varit att den verksamhet som tillåts där ska tillföra något som kommer hela staden till godo och håller hög arkitektonisk kvalitet. Kommunen anser att planen även tillför ett viktigt stadsmiljövärde, genom att den byter karaktär från att vara en baksida till att bli en attraktiv plats med ett nytt landmärke för Stockholm.

<u>Avvägning med hänsyn till allmänna intressen som bevakas av länsstyrelsen</u>

Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården

En huvudfråga i målet gäller detaljplanens påverkan på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården (AB 115). Kommunen har, med utgångspunkt från Riksantikvarieämbetets (RAÄ) beslut 1997, inte kunnat komma till någon annan

slutsats än att påverkan inte medför påtaglig skada på riksintresset som helhet. Beslutet omfattar motivering och redovisning av värdebärande uttryck (riksintresse-text) för riksintresset. Kommunen konstaterar att planområdet inte är redovisat som en värdekärna av särskild betydelse för riksintresset. Området är inte heller utpekat som en viktig representant med avseende på uttryck för Stockholm som sjöfarts- och handelsstad, eller något av de många andra värdebärande uttryck som Riksantikvarieämbetet lyft fram i sin formella riksintressetext.

Detaljplanen påverkar olika uttryck för riksintresset, vilket har redovisats bland annat i planbeskrivning och miljökonsekvensbeskrivning (MKB). Inverkan är både positiv och negativ. Uttrycket för Stockholm som storstadsmiljö och huvudstad förstärks. Uttrycket för Stockholm som sjöfarts-, handels- och industristad försvagas delvis.

Beaktande av kulturvärdena och riksintresset har varit en av de viktigaste frågorna under planarbetet. En svårighet har därvid varit att riksintresset är mycket vittomfattande och att det skyddsvärda till stor del ligger i olika uttryck som sammantaget skapar ett helhetsvärde, vilket framstår som diffust och kan tolkas på olika sätt. Kommunen vill därför framhålla det omfattande kulturmiljöarbete som kommunen lagt ner i sin översiktsplanering för att tydliggöra vilka värden som ska skyddas. Kommunen vill särskilt hänvisa till ett dokument, Riksintressen enligt miljöbalken, som är en bilaga till utställningsförslaget för en ny översiktsplan för Stockholm från 2017. Arbetet har skett i samråd med länsstyrelsen, som bland annat tagit fram ett kunskapsunderlag om Stockholms riksintressen för kulturmiljövården, *Alla Tiders Stockholm* (Länsstyrelsen i Stockholms län 2014).

Inom kommunens arbete med Nobel Center har dessutom ett flertal utredningar gjorts för att utreda och identifiera värden som kan påverkas vid åtgärder på Blasieholmen, samt att beskriva konsekvenserna av olika lösningar.

- I tidigt skede gjordes en byggnadshistorisk förundersökning *(Blasieholmsudden. Byggnadshistorisk förundersökning.* Stockholms stadsmuseum, maj 2011). Undersökningen kompletterades 2013.

- År 2013 gjordes också en nuläges- och värdebeskrivning för Blasieholmsudden *(Nuläges- och värdebeskrivning av Blasieholmsudden och dess omgivande vattenrum.* 2013-06-07). Syftet var att klarlägga Blasieholmsuddens karaktär och identitet, liksom dess värden, slumrande värden och brister. Utgångspunkten för beskrivningen var riksintresset *Stockholms innerstad med Djurgården.* Arbetet utfördes med stöd av en rådgivande expertgrupp där bland annat länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet medverkade.

- År 2014 genomfördes en konsekvensutredning och jämförelse mellan tre olika arkitektförslag för Nobel Center *(Nobel Center. Konsekvensbeskrivning för stadsbild och kulturmiljö.* FHK 2014-03-03).

- År 2014 gjordes även en sammanfattning av de lokaliseringsutredningar som gjorts för Nobel Center *(Sammanfattning av lokaliseringsutredningar för Nobel Center.* WSP 2014-09-11). Lokaliseringen av ett nytt Nobel Center och Nobelmuseum hade då utretts vid flera tillfällen under 15 år. Ett stort antal platser hade studerats översiktligt, men bedömts icke lämpade med hänsyn till de kriterier som lagts till grund för lokaliseringen. I rapporten redovisades 10 olika alternativ.

- År 2015 genomfördes en fördjupad konsekvensbeskrivning för stadsbild och kulturmiljö för det vinnande arkitektförslaget av David Chipperfield Architects *(Nobel Center. Konsekvensbeskrivning för stadsbild och kulturmiljö.* 2015-02-20).

- I oktober 2015 genomfördes en inventering och analys av flytt av tullhuset och magasinsbyggnaderna på Blasieholmen *(Flytt av Blasieholmens byggnader.* Torkel Öste Fastighetskonsulter. Oktober 2015). Utredningen gick igenom nio olika tänkbara platser att flytta byggnaderna till.

Kommunens slutsats är att de bedömningar som kommunen och länsstyrelsen har gjort under planarbetet vilar på ett omfattande kunskapsunderlag.

Uttryck för nutid är en del av riksintresset

Kommunen vill även erinra om att Riksantikvarieämbetet i motivet för riksintresset har betonat att utvecklingen av stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltid till nutid väl representerade. Motiveringen lyder: *"Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel och försvar.*

Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltid till nutid väl representerade. Residens- domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad." (Beslut om områden av riksintresse för kulturmiljövården i Stockholms län enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. Riksantikvarieämbetet 1997-08-18.)

I Riksantikvarieämbetets motivering lyfts fram att uttryck för nutid är en del av riksintresset. Enligt kommunens bedömning har Riksantikvarieämbetet genom sin motivtext markerat att avsikten är att utvecklingen i Stockholms innerstad inte ska avstanna utan att riksintresset är beroende av att nya uttryck för stadsplane- och byggnadskonsten tillkommer i nutid. Samtidigt har kommunen bedömt att det är en mycket grannlaga uppgift att lägga till en ny byggnad i ett så synligt läge som Blasieholmsudden. Därför har kommunen valt att följa en princip som styrt Stockholms utveckling från 1600-talet, att lägga märkesbyggnader och representativa institutionsbyggnader i tydligt synliga lägen i stadens front mot vattnet. Kommunens uppfattning är att det innebär att uttrycket för Stockholm som storstadsmiljö och huvudstad stärks.

Kommunens avvägning och länsstyrelsens ställningstagande

De åtgärder som ifrågasatts av klagande har utretts noga under arbetet. Det gäller dels rivning av tre byggnader, ett tullhus och två magasinsbyggnader, dels den nya byggnaden och dess inverkan på omgivningen genom sin omfattning och utformning. Byggnaderna beskrivs i planbeskrivningen, sid 20-21. Byggnaderna som rivs har ett kulturhistoriskt värde, men de har inte bedömts vara så värdefulla att de har pekats ut som byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen eller försetts med rivningsförbud och skyddsbestämmelser enligt plan- och bygglagen. Även om den nu aktuella planen för Nobel Center inte skulle genomföras finns inget formellt hinder att riva dem. Vid en eventuell ansökan om rivningslov blir det därför en bedömning, dels med hänsyn till byggnadernas kulturvärde och dels med hänsyn till risken att kommunen blir ersättningsskyldig om rivningslov nekas. Kommunen har även utrett möjligheterna att bevara byggnaderna och flytta dem till någon ny plats. Flera alternativ har undersökts men ej bedömts vara lämpliga.

Beträffande den nya byggnaden får kommunen framhålla att ambitionen i fråga om dess arkitektur är mycket hög. Syftet är att den ska upplevas som ett nytt landmärke. Utformningen är resultatet av en internationell arkitekttävling som genomfördes i två steg. Kommunen vill också betona att byggnaden har bearbetats under planarbetet och anpassats till den utformning och höjd som länsstyrelsen ansett nödvändig med hänsyn till påverkan på fronten mot vattenrummen, stadens silhuett och vyer från viktiga utsiktspunkter.

Mot bakgrund av det omfattande utredningsunderlaget i ärendet har kommunen inte kunnat finna att rivningarna av byggnaderna innebär att uttrycket för den tidigare hamnmiljön utplånas, så som exempelvis Svenska byggnadsvårdsföreningen påstått. Uttrycket försvagas men viktiga beståndsdelar finns kvar (se vidare nedan). Kommunen bedömer samtidigt att den nya byggnadens placering och gestaltning medför att den kommer att upplevas som en modern monumentalbyggnad och ett nytt landmärke vid Nybroviken, så att uttryck för Stockholm som huvudstad stärks.

Kommunen anser vidare att det är viktigt att beakta att detaljplanen inte påverkar någon värdekärna i riksintresset. Inte heller berör planen någon av de kulturmiljöer som pekats ut som särskilt betydelsefulla för uttryck i riksintresset. Mot denna bakgrund bedömer kommunen att detaljplanen inte kan anses medföra påtaglig skada på riksintresset. Länsstyrelsen har inte heller i sitt beslut den 8 februari 2017 ansett att detaljplanen medför påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljön. Länsstyrelsen har också som regional planmyndighet beslutat att inte överpröva planen. Länsstyrelsen har således bedömt att exploateringen enligt detaljplanen går att förena med en från allmän synpunkt lämplig användning av markområdet enligt bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken, att strandskyddsbestämmelserna inte åsidosatts samt att planen är förenlig med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa och säkerhet samt till behovet av skydd mot olyckor, översvämning eller erosion.

Finns det tillräckliga skäl att frångå länsstyrelsens bedömning?

En avgörande fråga i målet är om det finns tillräckligt starka skäl att frångå länsstyrelsens bedömning beträffande riksintresset.

I en dom meddelad den 27 september 2013 avseende detaljplan för Slussen, mål nr P 11451-12, har Mark- och miljööverdomstolen redovisat att den överprövande instansen i sin prövning ska ta hänsyn till hur riksintresset har preciserats. Domstolens slutsats är att riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården inte är definierat på ett entydigt sätt och att det inte framkommit skäl att frångå länsstyrelsens bedömning att planen kan godtas utifrån bestämmelserna om riksintressen (domen s. 46 och 48).

Till skillnad från det nu aktuella planområdet var planområdet vid Slussen särskilt utpekat som en särskilt känslig miljö i Riksantikvarieämbetets formella riksintressetext och angivet som en betydelsefull värdekärna i kommunens och länsstyrelsens underlag. Trots det ansåg domstolen att det inte fanns skäl att frångå länsstyrelsens bedömning.

I förevarande mål anser kommunen att överprövningen ska ta hänsyn till att riksintresset inte är definierat på ett entydigt sätt och att bedömningen av planområdets kulturhistoriska betydelse har mindre stöd i riksintressetexten än vad som var fallet vid Slussen. Kommunen har haft grund för sin bedömning att detaljplanen inte kan anses medföra påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljön. Kommunen anser inte att det i målet framkommit några skäl att frångå länsstyrelsens bedömning. Av skäl som redovisas nedan bedömer kommunen att Riksantikvarieämbetets yttrande till domstolen (aktbilaga 56) inte ger sådan grund.

Begreppet ”påtaglig skada”

I lagtexten ges ingen närmare förklaring till begreppet "påtaglig skada". Inte heller finns i förarbetena någon tydlig vägledning till tolkningen av vad som ska anses utgöra påtaglig skada. Naturvårdsverket har gett ut allmänna råd (NFS 2005:17) för bedömning av begreppet. Där anges att påtaglig skada kan uppstå om en åtgärd mer än obetydligt skadar de värden som utgör grunden för riksintresset. Enligt kommunens bedömning är vägledningen främst till nytta för små riksintressen där de grundläggande kulturvärdena är entydigt beskrivna, exempelvis små bebyggelsemiljöer som speglar en speciell historisk epok.

Generellt kan antas att om ett ingrepp innebär att ett riksintresseområde förlorar de värden som motiverat dess utpekande är skadan att anse som påtaglig. Bedömningen är svår när det gäller vidsträckta områden som präglas av en lång tids utveckling och riksintresset motiveras av den sammantagna effekten av en mängd olika uttryck. Frågan är då hur stor betydelse det har för helhetsvärdet om ett enskilt uttryck påverkas. Mark- och miljööverdomstolen har i fler domar återkommit till riksintressemotiveringens och kunskapsunderlagets betydelse för att avgöra frågan om påtaglig skada föreligger.

I det aktuella fallet har kommunen med utgångspunkt från Riksantikvarieämbetets motivering och övrigt kunskapsunderlag i ärendet bedömt att detaljplanen enbart påverkar ett fåtal uttryck mer än obetydligt. Vissa uttryck förstärks, andra försvagas. Den negativa inverkan av någon betydelse gäller få uttryck som försvagas, inte försvinner. Mot denna bakgrund har kommunen funnit att detaljplanen inte kan anses medföra att riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården förlorar de värden som motiverar riksintresset. Kommunens bedömning är att detaljplanen inte medför någon påtaglig skada på riksintresset.

Tvärtom anser kommunen att detaljplanen motsvarar Riksantikvarieämbetets syn på hur platsens kulturhistoria ska vägas in i de förändringar som planeras. Enligt en vägledning från Riksantikvarieämbetet handlar det såväl om att analysera på vilket sätt ett skydd av den riksintressanta miljön kan berika den framtid kulturmiljön som att analysera hur kulturmiljön kan prägla den planerade förändringen. Som exempel anges att återskapa kvaliteter som försvunnit, att förstärka värden som finns eller att skapa helt nya värden i samspel med den befintliga kulturmiljön *(Att hantera förändring – om riksintressen, skydd och hållbar utveckling.* Riksantikvarieämbetet dnr 3.5 1-669-2013, sid 1).

Hamnmiljön vid Blasieholmen är inte utpekad som ett särskilt betydelsefullt område
I Riksantikvarieämbetets formella riksintressetext, redovisas en mängd olika miljöer och företeelser som värdebärande uttryck av olika slag, utan någon närmare precisering. Hamnmiljön på Blasieholmsudden är där inte utpekad som ett särskilt

viktigt uttryck för sjöfarts- och handelsstaden. De kulturmiljöer som Riksantikvarieämbetet pekar ut är istället *"Skeppsholmen, Kastellholmen, delar av Djurgården och Beckholmen"*. Kulturmiljön vid Blasieholmen berörs endast indirekt, genom den generellt hållna skrivningen *"hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten"*. Kommunen anser att riksintressetexten måste tolkas så att Riksantikvarieämbetet inte har ansett miljön vid Blasieholmsudden vara av särskild betydelse, eftersom området inte har pekats ut.

Kommunen och länsstyrelsen har gemensamt försökt skapa bättre förutsägbarhet i planeringen. I *Alla tiders Stockholm,* ett kunskapsunderlag för Stockholms riksintressen för kulturmiljövården, som Länsstyrelsen i Stockholm tagit fram, beskrivs arbetet med att identifiera områden som är särskilt betydelsefulla. Det har resulterat i utpekande av omkring 50 olika *värdekärnor* i riksintresset: *"Stockholms innerstad med Djurgården är Sveriges mest komplexa och mångfacetterade urbana kulturmiljö ... För att förenkla hanteringen av riksintresset identifierade Stockholms stad redan på 1980-talet i samråd med Länsstyrelsen i Stockholms län värdekärnor inom det större riksintresset. Värdekärnorna ska ses som områden som är särskilt betydelsefulla för möjligheten att förstå, uppleva och avläsa de specifika historiska skeden och företeelser som riksintressebeskrivningen lyfter fram"*. (Alla Tiders Stockholm, s. 16-17) Området Blasieholmsudden redovisas inte som något särskilt värdefullt område i Riksantikvarieämbetets formella riksintressetext och har inte heller bedömts vara särskilt betydelsefull som värdekärna av kommunen och länsstyrelsen. På grundval av Riksantikvarieämbetets värdebeskrivning och länsstyrelsens redovisning i *Alla tiders Stockholm* har kommunen haft grund för att utgå från att miljön vid Blasieholmsudden inte har sådan avgörande betydelse för riksintresset, att detaljplanen medför påtaglig skada. Kommunens planering skulle bli ohanterlig och oförutsägbar om riksintressets otydliga definition kan utnyttjas för att i enskilda prövningsfall göra nya tolkningar och hävda särskild betydelse för områden som inte tidigare pekats ut.

Riksantikvarieämbetets yttrande

Enligt kommunens bedömning innebär Riksantikvarieämbetets yttrande i målet en tidigare inte tillkännagiven nytolkning av riksintresset med avseende på Blasieholmen. Kommunen anser vidare att yttrandet speglar ett förbiseende av de faktiska förhållandena på platsen och planens innebörd. En rivning av tullhuset från 1876 och de två magasinsbyggnaderna från 1910-talet innebär att ett av få kvarvarande tullhus i centrala Stockholm försvinner och att de sista magasinsbyggnaderna av detta enkla slag försvinner inom riksintresset. Det innebär dock inte, som Riksantikvarieämbetet anför, att *"läsbarheten avseende Stockholms historiska utveckling som hamn-, sjöfarts- och handelsstad går förlorad"*.

Enligt kommunen bevaras viktiga uttryck för Stockholm som sjöfartsstad vid Blasieholmsudden. Utöver tullhus och magasinsbyggnader består den före detta hamnmiljön också av kokhus för sjöfartens mathållning och kajanläggningar från 1800-talet. De är också värdebärande uttryck som berättar om områdets tidigare funktion som hamn. Riksantikvarieämbetets bedömning att kulturmiljön utraderas är därför inte en korrekt beskrivning. Tullhuset och magasinsbyggnaderna försvinner men kajerna rustas och bevaras och kokhuset bevaras. Kokhuset skyddas genom att kommunen i en tidigare plan infört rivningsförbud och skyddsbestämmelser. Uttrycket för Stockholms funktion som sjöfartsstad kommer fortfarande att vara tydligt läsbart på Blasieholmsudden genom att kajer och vattenområdet ska fortsätta att utnyttjas för sjöfarten med förtöjning av fartyg m.m.

Riksantikvarieämbetet anför att miljön som berörs av detaljplanen är den idag mest centralt belägna representanten för riksintresseuttrycket Stockholm som sjöfarts- och handelsstad. Enligt kommunens bedömning bör dock miljön med tullpackhus och tullpaviljonger på Skeppsbron, Stora tullhuset vid Stadsgården samt Stadsgårdskajen i sig betecknas som tydliga och centralt belägna kulturmiljöer, som uttrycker Stockholms funktion som sjöfarts- och handelsstad. De mest betydelsefulla uttrycken för Stockholm som sjöfartsstad, enligt länsstyrelsens kunskapsunderlag *Alla Tiders Stockholm*, finns vid Skeppsholmen, Kastellholmen, Djurgårdsstaden och Beckholmen. Andra representanter för uttrycket finns också i sjöfarts-

anknutna miljöer, exempelvis vid Strömkajen, Nybroviken, Strandvägskajen, Söder Mälarstrand, Kungsholmskajen och Värtan.

Enligt kommunens uppfattning är det därför fel att påstå att den miljö som är en representant för uttrycket *Sjöfarts- handels- och industristaden* utraderas vid Nybroviken/Ladugårdsviken. En beståndsdel i uttrycket försvagas så att läsbarheten påverkas, men uttrycket försvinner inte och läsbarheten blir kvar. Väsentliga delar av karaktären finns kvar, såväl vid Blasieholmen som på andra håll i Stockholms centrala delar.

Om Riksantikvarieämbetet anser att den före detta hamnmiljön på Blasieholmsudden har sådan betydelse att läsbarheten avseende Stockholms historiska utveckling som hamn-, sjöfarts och handelsstad riskerar att gå förlorad om tullhus och magasin rivs, är det rimligt att detta borde ha klargjorts i riksintressebeskrivningen eller åtminstone i arbetet med de värdekärnor som pågått sedan 1980-talet. Om Riksantikvarieämbetet dessutom anser att frågan är så viktig att det finns skäl att ifrågasätta länsstyrelsens bedömning är det rimligt att detta borde ha tydliggjorts genom en komplettering av värdebeskrivningen i ett tidigare skede, och inte först efter antagandet av en detaljplan.

Den formella hanteringen av riksintressen i planeringen

Riksantikvarieämbetets yttrande skapar förvirring i den formella hanteringen av riksintressen i det kommunala planarbetet där länsstyrelsen i egenskap av regional planmyndighet, inte Riksantikvarieämbetet, har till uppgift att bevaka statens intressen. Om Riksantikvarieämbetet har synpunkter på hur länsstyrelsen sköter denna uppgift med avseende på riksintresse för kulturmiljövården vore det önskvärt att detta hanterades internt mellan berörda myndigheter och inte i formella yttranden i en överklagandeprocess.

Riksantikvarieämbetets yttrande innebär en bedömning av frågan om påtaglig skada i ett *enskilt ärende*. Det har aldrig varit lagstiftarens avsikt att ämbetet ska ges ett avgörande inflytande över bedömningen i enskilda ärenden. Av detta skäl har

Riksantikvarieämbetet inte getts någon rätt att överklaga beslut om detaljplaner. Inte heller har det varit avsikten att ämbetet ska kunna presentera nya uppgifter med delvis nytt innehåll för ett riksintresse utan samråd med länsstyrelsen. Statens intressen i fråga om riksintressen bevakas i enskilda ärenden genom länsstyrelsen och regeringen.

Avvägning med hänsyn till Nationalstadsparken

Kommunen vill erinra om att planområdet inte ligger inom gränserna för Nationalstadsparken, men i nära anslutning till parken. Kommunen delar länsstyrelsens bedömning att förslaget inte medför någon sådan påtaglig skada på Nationalstadsparkens natur- och kulturvärden att den ska upphävas.

<u>Allmänna intressen som kommunen ansvarar för</u>

Trafikförsörjning och parkering

Klagandena har anfört att planen inte ger möjligheter att ordna trafikförsörjning och god trafikmiljö. Vidare har hävdats att det på tomten eller i närheten saknas lämpligt utrymme för parkering, lastning och lossning.

Kommunen vill hänvisa till avsnittet om gator och trafik i planbeskrivningen (sid 36-42) samt PM Trafikutredning Nobel Center (Tyréns 2015-09-01). Av planbeskrivningen framgår att Nobel Center förväntas medföra ett stort antal besökare, varav den största andelen (85 %) förväntas komma till fots inklusive de som kommer gående från tunnelbana och busshållplatser m.m. Vidare förväntas en viss genomfartstrafik av främst turistbussar och leveranstrafik.

Enligt trafikutredningen beräknas trafikalstringen på grund av den nya detaljplanen medföra i genomsnitt omkring 180 fordonsrörelser per dag (40 bilar, 30 bussar och 20 transporter). Endast vid stora evenemang kan biltrafiken öka främst med taxi och bli upp mot 450 rörelser per dag. Det kan jämföras med en beräknad trafikalstring om minst 500 fordonsrörelser per dag, om parkeringsgaraget för omkring 260 bilar enligt gällande plan skulle ha genomförts. Kommunens avsikt är att bygga om de kringliggande gatorna för att skapa mer attraktiva gaturum för fotgängare. Dessa

åtgärder regleras inte genom detaljplanen, eftersom större delen av gatustrukturen ligger utanför planområdet. En avsikt är också att minska biltrafiken i området, bland annat genom att ta bort omkring 200 parkeringsplatser i området.

Trafikförsörjning och parkering

Nobel Center kommer att generera turistbusstrafik, taxi samt leveranstrafik. Av detta skäl breddas körbanan och den västra trottoaren på Hovslagargatan, så att det finns utrymme att kunna hantera både turistbussar och fordon som angör fastigheten Käpplingeholmen 6. Trafiken på den smala delen av Hovslagargatan avses bli enkelriktad och enbart tillåta körning i riktning från Södra Blasieholmshamnen till Nybrokajen. Gatan är tänkt att utformas som en gångfartsgata. Bussfickor med plats för fyra turistbussar anläggs på kvartersmarken intill Nobel Center. Där anordnas också en tillräcklig angöringszon för leveranser, avfallshantering och taxi m.m. Kommunen anser att det befintliga trafikutrymmet är mycket begränsat på Blasieholmen och att allmän biltrafik till och från området bör begränsas av utrymmes- och trafiksäkerhetsskäl. Förutsättningarna är därvid likartade jämfört med andra centrala besöksmål exempelvis vid Skeppsholmen, Rosenbad och Riksdagen. Kommunen bedömer att detaljplanens trafikalstring kan hanteras på ett acceptabelt sätt genom de avsedda åtgärderna.

Svenska byggnadsvårdsföreningens anmärkning att parkeringsplatser för turistbussar är en olöst fråga, avser ett generellt problem som gäller hela Stockholms innerstad med Djurgården. Vid Nobel Center ordnas tillräckliga angöringsplatser för turistbussar men inga långvariga uppställningsplatser. Enligt kommunens bedömning är behovet av uppställningsplatser för turistbussar en fråga som främst gäller under turistsäsongen och som kräver en övergripande lösning, vilken inte är möjlig inom planområdet.

Sjöfartens intressen

Kommunen bestrider Svenska byggnadsvårdsföreningens påstående att detaljplanen innebär att ett av de sista centralt belägna hamnområdena tas i anspråk för annat ändamål än sjöfart utan att ens sjöfartens behov har utretts. Planens syfte är bland

annat att säkerställa sjöfartens nyttjande av kajen inom planområdet. Det sker genom användningsbestämmelsen KAJ i detaljplanen. Det är samma bestämmelse som enligt en annan detaljplan gäller för södra delen av Blasieholmen (Strömkajen). Hur kajen upplåts och hamnverksamheten bedrivs beslutas av Stockholms Hamnar.

Skälig hänsyn till Fastighets AB L E Lundbergs enskilda intressen

Kommunen anser att påverkan på bolagets intresse i fråga om ljusförhållanden och utsikt är begränsad och att inte medför någon betydande olägenhet.

Placeringen av Nobel Center, med fasaden snedställd på mellan ca 28 till 32 meters avstånd från fasaden till bolagets byggnad, innebär ett väsentligt större avstånd än vad som är vanligt förekommande i Stockholms innerstad. Avståndet mellan byggnader på båda sidor om en normal innerstadsgata är ca 18 meter (fasad-fasad). Ljusförhållandena för bolagets kontor kommer därför fortsatt att vara bättre än vad som är normalt i innerstaden. Den nya byggnaden medför viss skuggning av Fastighet AB L E Lundbergs fasad, främst på förmiddagen vid vår- och höstdag-jämning (se planbeskrivningen sid 54-55 samt utredningen Solstudier 2015). Med hänsyn till den begränsade omfattningen av påverkan och läget i Stockholms innerstad har kommunen bedömt att påverkan är acceptabel.

Beträffande olägenheten av minskad utsikt mot vattnet vill kommunen hänvisa till att så gott som samtliga kontorsrum kommer att behålla viss utsikt mot vattnet i sned vinkel. Kommunen anser även att bolaget har haft att räkna med att en fastighet i Stockholms mest centrala delar kan påverkas av förändringar i omgivningen. Kommunen har inte heller skyldighet att tillhandahålla parkeringsplatser för intilliggande fastigheters räkning inom planområdet.

Störningar på grund av byggverksamheten

Beträffande Fastighets AB L E Lundbergs oro för skador och störningar under byggtiden genom schaktning, sprängning, buller och vibrationer m.m. vill kommunen erinra om att det inte handlar om nödvändiga konsekvenser av detaljplanen utan att det är konsekvenser av på vilket sätt byggnationen genomförs.

Det styrs inte av detaljplanen. Plan- och bygglagens 4 kap. ger inte stöd för sådan reglering. Bolagets intressen skyddas i stället främst genom de grannelagsrättsliga föreskrifterna i 3 kap. jordabalken (1970:994). "*Den som avser att utföra eller låta utföra grävning eller liknande arbete på sin fastighet skall vidta varje skyddsåtgärd som kan anses nödvändig för att förebygga skada på angränsande fastigheter. Bestämmelser om ersättning för skador till följd av grävning eller liknande arbete finns i 32 kap. miljöbalken"* (3 kap. 3 § Jordabalken).

I planbeskrivningen och i MKB (sid 62-65) finns en redovisning av kommunens bedömning av risken för störningar under byggskedet och exempel på åtgärder som kan minska störningarna. Byggandet av Nobel Center har beräknats ta 2,5 år (MKB sid 64). Spontning uppskattas behöva pågå under en begränsad tid om 4-6 veckor. Nobel Center kommer att ha två våningar under mark, vilket innebär att botten-plattan kommer att ligga på cirka -9 meter (i förhållande till nollnivån i koordinat-system höjd RH2000). Vissa sprängnings- och schaktningsarbeten erfordras, eftersom byggnaden ska innehålla källarplan och marken till stor del består av berg. Arbetena kommer att ske på platsen där den nya byggnaden ska stå. Ingenting tyder på att det skulle finnas behov av schaktning dikt an mot Fastighets AB L E Lundbergs fastighet. Bedömningen är enligt MKB att enbart drygt 3 000 m^2 behöver grävas upp. Det kan jämföras med att enligt gällande detaljplan Dp 2000-10845, för ett underjordiskt garage under Hovslagargatan m.m., skulle ett omkring 3 100 m^2 stort område behöva grävas upp på betydligt närmare avstånd till bolagets fastighet. Att gällande plan upphävs och ersätts av nu aktuell plan innebär således minskad risk för skador och störningar vid planens genomförande.

Störningar på grund av byggverksamheten

Prövningen av konsekvenser på grund av byggåtgärderna och att tillräckliga skyddsåtgärder vidtas görs i annan ordning. Dels omfattas exploateringsprojektet av krav på miljöprövning av vattenverksamhet, enligt 11 kap. miljöbalken, dels omfattas projektet av kravet på skyddsåtgärder enligt 26 kap. 19 § miljöbalken.

Ekonomisk skada

Kommunen erinrar om att frågor som rör ersättning för miljöskador regleras i 32 kap. miljöbalken och kan inte bli föremål för prövning i detta mål. Vid en bedömning om detaljplanen medför påverkan ska man enbart utgå från sådana konsekvenser som orsakas av detaljplanen och inte räkna med skador, störningar och andra konsekvenser som beror på hur byggnationen genomförs. Mot denna bakgrund anser kommunen att vad bolaget anfört om ekonomisk skada vilar på felaktig grund. Det är inte heller rätt att räkna med en värdeminskning på grund av ändrade allmänna parkeringsförhållanden.

Detaljplanens begränsade påverkan i fråga om reducerad sjöutsikt, viss skuggning och ändrade parkeringsförhållanden utgör inte grund för att anta någon värdeminskning av betydelse för bolagets fastighet.

I värderingsutlåtandet har det årliga hyresbortfallet på grund av minskad sjöutsikt antagits bli upp till 20% av den totala hyresintäkten/m^2 för en stor del av lokalytan. Kommunen konstaterar att bolaget inte styrkt sitt antagande. Kommunen bestrider att grund för att anta en så kraftig värdeminskning föreligger. Om värderingsutlåtandet trots invändningarna skulle tillmätas betydelse vill kommunen framhålla att skadan genom minskad sjöutsikt blir mycket begränsad i förhållande till fastighetens värde. I bolagets värderingsutlåtande anges att minskad sjöutsikt kan medföra en årlig intäktsminskning om ca 4,3 miljoner, vilket med bolagets valda diskonteringsränta motsvarar 90-95 miljoner i nuvärde. Det utgör mindre än 15 % av fastighetens totala värde, som motsvarar cirka 650 miljoner, om man gör motsvarande kalkyl med utgångspunkt från nuvarande hyresintäkter enligt bolagets uppgifter. I själva verket torde bolagets fastighet vara värd betydligt mer.

Kommunen anser inte heller att det kan uteslutas att fastighetens marknadsvärde i stället ökar, på grund av att planen tillför Nobel Center som blir en viktig målpunkt i staden, samt att kajer och omgivande mark ställs i ordning med högre kvalitet. Kommunens bedömning är att fastighetens läge har betydligt större betydelse för

dess marknadsvärde och att förändringen av utsikten sannolikt saknar väsentlig betydelse.

Skälig hänsyn till Fastighets AB Hovslagarens enskilda intressen

Kommunen får framhålla att bolagets fastighet, Sillhovet 4, inte ingår i planområdet. Fastigheten har begränsade angöringsförhållanden eftersom den ligger direkt intill Hovslagargatan. Planförslaget innebär att en mindre del av den intilliggande parken ersätts av en utvidgning av Hovslagargatan och en annan del ersätts av torg, vilket medför att angöringsmöjligheterna till fastigheten blir något bättre. Samtidigt kommer husets nordöstra gavel att gränsa direkt mot gatan, vilket innebär en försämring. Utvidgningen är för att taxibilar m.m. ska kunna vända och har inte sådana mått att den kan användas för turistbussar eller liknande. Angöring av bussar och lastbilar till Nobel Center kommer att ske från Hovslagargatan till en plats inom kvartersmarken framför Nobel Center på skäligt avstånd från omgivande fastigheter (se planbeskrivningen sid 37-38). På grund av planens utformning och att Hovslagargatan enbart bedöms få begränsad trafik kommer planen inte att medföra någon betydande olägenhet.

Fastigheten har enligt gällande plan användningsbestämmelsen Q *"Användning anpassat till kulturvärdet"* och skyddsbestämmelser som bland annat innebär rivningsförbud och förbud mot förvanskning. Kommunen bedömer även att förslaget inte påverkar fastighetens användningsmöjligheter och att det därför är utformat med skälig hänsyn till Fastighets AB Hovslagarens enskilda intresse.

Beträffande bolagets bedömning av påverkan på ljusflöden och utblickar från fastighet vill kommunen erinra om att Nobel Center placerats på långt avstånd, över 35 meter, från bolagets fastighet. Vidare har den nya byggnaden placerats förskjuten i sidled så att huset inte ligger mitt framför gaveln till bolagets hus. Enligt kommunens bedömning medför inte nämnda förhållanden någon olägenhet av betydelse för bolaget.

Bolaget har även hävdat att trafikförhållandena innebär att bussar ska vända vilket bidrar till ökade utsläpp på mark som ändras till gata i förhållande till gällande detaljplan. Kommunen vill härvid hänvisa till vad som redovisats ovan i avsnitt om trafikförhållandena. Vad gäller bolagets påstående, att fastighetens privata sfär omintetgörs, vill kommunen hänvisa till att den privata sfären redan är starkt begränsad genom att fastigheten omges av befintliga allmänna platser på tre sidor och att detaljplanen inte medför någon påtaglig förändring.

Invändningar om formella brister

Översiktsplan

Kommunen bestrider att detaljplanen innebär en avvikelse från gällande översiktsplan, Stockholms översiktsplan Promenadstaden, antagen av kommunfullmäktige den 15 mars 2010. Detaljplanen har beaktat de kulturhistoriska värdena, vilka identifierats och utretts noga under planarbetet. I avvägningen mellan olika intressen har kommunen även beaktat andra intressen. Det följer av översiktsplanens *strategi 1: Fortsätt att stärka centrala Stockholm* och *strategi 4: Främja en levande stadsmiljö* samt de planeringsinriktningar som anges i översiktsplanens andra kapitel, bland annat avsnitt 2.9 *En stad rik på upplevelser och kulturhistoriska värden.* Där anges:

- *Fortsätt att öka kunskapen om stadens kulturhistoria och beakta de kulturhistoriska värdena i planeringen.*
- *Utveckla Stockholms turiststråk och anläggningar för större evenemang.*
- *Öka mångfalden av lokaler och offentliga miljöer för kultur och upplevelser.*

Planbestämmelse om lägsta schaktdjup

Kommunen vill särskilt framhålla att bestämmelsen om lägsta schaktdjup innebär en begränsning av rätten att schakta i området, vilken utan bestämmelsen skulle vara obegränsad. Schaktning får enligt planen inte ske längre ner än till -11,5 meter. Det är inte detsamma som att det per automatik/i varje enskilt fall är tillåtet att schakta ner till denna nivå inom planområdet. Lämpligheten av en sådan åtgärd får prövas inom ramen för en ansökan om bygglov eller marklov. En schaktdjups-

begränsning innebär ingen byggrätt. Byggrätt under mark regleras i stället exempelvis genom s.k. ringprickbeteckning *"Marken får byggas under med körbart bjälklag"* eller motsvarande. Klagandenas invändningar i denna del saknar därmed grund.

Byggnadens höjd

I detaljplanen regleras tillåten höjd för huvuddelen av byggnaden genom en bestämmelse om högsta totalhöjd i meter över nollplanet +35. För en lägre del på byggnadens sydöstra sida regleras höjden genom en bestämmelse om högsta nockhöjd i meter över nollplanet +23,5. Kommunen vill erinra om att det är fråga om vedertagna bestämmelser och att de följer *Boverkets allmänna råd om planbestämmelser för detaljplan* (BFS 2014:5).

Under planprocessen har byggnadens totalhöjd sänkts 3 meter efter samrådet, bland annat för att tillgodose länsstyrelsens synpunkter. Kommunen medger emellertid att sänkningen inte redovisas entydigt, på grund av ett fel i byggnadens höjdbestämmelse på plankartan vid samrådet. I samrådsförslaget hade byggnaden en höjd +38 meter över nollplanet eller 35 meter från mark, vilket är 3 meter högre än det slutliga förslaget. Genom misstag angavs höjden över mark, 35 meter, felaktigt som höjden över nollplanet, +35 meter på plankartan. Det innebär att plankartan vid samråden angav en lägre höjd än den byggnad som konsekvensbedömdes. Felskrivningen har redovisats i granskningsutlåtandet sid 5-6 tillsammans med förklarande bilder. Kommunen anser inte att processen har varit vilseledande. På plankartan fanns vid samrådet en illustration av byggnaden som visar rätt höjd. Illustrationer i MKB och övriga handlingar visade också rätt höjd. Efter minskningen av höjden har höjdbestämmelserna på plankartan varit korrekta, såväl vid granskning som vid antagande av planen.

Kommunen har även med närmare utvecklade skäl bemött invändningarna om kommuniceringsfrågor, otydliga planbestämmelser, ändring av detaljplan under genomförandetid, ändring av planbestämmelsen m1, brister i MKB:n bl.a. vad gäller nollalternativet och avgränsning och utredning om schaktning och

grundläggning samt geotekniskt underlag, dagvattenfrågor, samordning med tunnelbanan, behandling av strandskydd samt arkeologisk förundersökning.

Sammanfattningsvis anser kommunen att det är ett väsentligt allmänt intresse att planen kan genomföras. De enskilda intressena avser i huvudsak bevarande av utsikt, ljusinfall, insynsskydd och bibehållna parkeringsmöjligheter. Beträffande motstående allmänna intressen medför ett genomförande av planen inte påtaglig skada på riksintresset, vare sig genom rivning av de befintliga byggnaderna eller genom den nya byggnadens placering och utformning. Planen medför inte heller påtaglig skada på Nationalstadsparkens natur- och kulturvärden. Kommunen liksom länsstyrelsen har gjort en korrekt avvägning mellan de olika intressena och de har redovisats på ett tydligt sätt i planhandlingarna under hela planprocessen. Några formella fel föreligger inte heller. Överklagandena ska därför avslås.

4. REMISSYTTRANDE

Riksantikvarieämbetet har i yttrande i målet angett följande. Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt har remitterat antagen planbeskrivning för detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:43 m.fl., Nobel Center, med tillhörande handlingar för synpunkter. I remissen ligger att domstolen önskar Riksantikvarieämbetets synpunkter på fyra specifika frågeställningar:

1. *Hur kommer genomförandet av detaljplanen påverka riksintresset "Stockholms innerstad med Djurgården" som helhet och den omgivande befintliga kulturmiljön?*

2. *Vad innebär bedömningen att 12 av riksintressets ca 80 värdeuttryck berörs i olika grad?*

3. *Hur påverkas det statliga byggnadsminnet Nationalmuseum av ett genomförande av detaljplanen i dess slutliga utformning?*

4. *Planområdet ligger inom influensområdet för Nationalstadsparken. Kommer Nationalstadsparken på något sätt att påverkas av detaljplanens genomförande utifrån de aspekter som Riksantikvarieämbetet ska bevaka?*

Frågeställning 1

Vad gäller domstolens första frågeställning tolkar Riksantikvarieämbetet frågan som att den dels rör detaljplanens påverkan på riksintresset som helhet, dels rör påverkan på övrig omgivande kulturmiljö som inte uttryckligen lyfts fram i riksintressebeskrivningen.

Detaljplanen innebär att en befintlig kulturmiljö som är en viktig representant för ett av uttrycken i riksintresset, Stockholms funktion som sjöfarts-, handels- och industristad, försvinner i och med att tullhuset och de två magasinsbyggnaderna rivs. Idag finns ett fåtal tullhus kvar inom riksintresset som tillsammans visar på utvecklingen av tullens och handelns historiska utveckling i Stockholm. Bland de kvarvarande kan nämnas tullpackhuset på Skeppsbron från 1780-talet, Stora tullhuset vid Stadsgården och tullhuset i Värtan från tidigt 1900-tal. Tullhuset på Blasieholmen är det enda som är från 1880-talet. Magasinsbyggnaderna är de sista i sitt slag som idag finns kvar inom riksintresset. Även om det påverkade området rent geografiskt endast utgör en mindre del av riksintresset bedöms riksintresset i sin helhet skadas påtagligt då detta uttryck i ett centralt läge utraderas.

Miljön på Blasieholmen, i de delar den går förlorad, utgör också en viktig beståndsdel i några av de Stockholmska särdrag som utgör uttryck för riksintresset. Framför allt rör det fronten mot vattenrummen och stenstadens tydliga yttre gräns, men även vyer från viktiga utsiktspunkter. I och med att platsens karaktär med låg bebyggelse och öppna mellanrum med koppling till sjöfarts-, hamn- och handelsverksamhet försvinner och ersätts av en monumental byggnad av offentlig karaktär med tillhörande torg, sker en stor förändring av det öppna vattenrummet runt Nybroviken/Ladugårdsviken då detta kan upplevas som förminskat. Stenstadens tydliga yttre gräns, som är ett annat av särdragen i riksintresset, försvagas då ett genomförande av planen kan uppfattas som att stadsfronten flyttas fram på bekostnad av vattenrummet.

Sammantaget innebär den förändring som ett genomförande av detaljplanen medför att det historiska sammanhanget inte längre är läsbart i och med att en miljö som representerar en central utvecklingsprocess och historiska funktioner i staden utraderas runt Nybroviken/Ladugårdsviken. Riksantikvarieämbetet bedömer därmed att skadan på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården blir påtaglig. Vad gäller påverkan på den omgivande befintliga kulturmiljön vill Riksantikvarieämbetet framför allt lyfta fram vikten av att bibehålla en mångfald av kulturmiljöer i Stockholm. Även vardagliga miljöer kan ha stor betydelse för såväl förståelsen av det kulturhistoriska sammanhanget som upplevelsen och bilden av en stad, både för människorna som bor och verkar där. Att i miljön kunna avläsa hur staden successivt utvecklats över tid är en tillgång att värna i strävan att nå miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö. Utifrån detta perspektiv bedömer Riksantikvarieämbetet att den genomgripande förändring av Blasieholmsudden som ett genomförande av detaljplanen medför motverkar såväl möjligheten att nå miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö som det nationella kulturmiljömålet om en mångfald av kulturmiljöer.

Det är miljön i sin helhet, inte de enskilda byggnaderna var för sig, som visar på en historisk kontinuitet i användandet av platsen från flottstation, varvs- och hamnmiljö till tull- och verkstadsmiljö. Ett genomförande av detaljplanen som innebär att tullhuset och de två magasinsbyggnaderna tas bort medför att platsen får en helt ny funktion och att det historiska sammanhang som miljön idag illustrerar och tillför stadsbilden försvinner. De tre byggnaderna som enligt planen kommer att rivas har varken pekats ut som byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen eller försetts med skyddsbestämmelser enligt plan- och bygglagen. Ingen av de tre byggnaderna har bedömts vara av motsvarande byggnadsminnesklass av Stockholms stadsmuseum. Riksantikvarieämbetet gör ingen annan bedömning av de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värde, utan vill i sammanhanget vidga perspektivet och se till den helhetsmiljö som byggs upp av de tre byggnaderna tillsammans med kokhuset, mellanliggande platsbildningar, hamnrelaterade anläggningar och kajer samt Skeppsholmen och det omgivande vattenrummet.

Frågeställning 2

Avseende frågan om vad det innebär att 12 av ca 80 uttryck för riksintresset berörs i olika grad bedömer Riksantikvarieämbetet att de uttryck som påverkas i högre grad än övriga är de miljöer som visar på Stockholms utveckling som sjöfarts-, handels- och industristad. Detta utvecklas även under frågeställning 1. Miljön som berörs av detaljplanen är den mest centralt belägna representanten för detta uttryck idag. Magasinsbyggnaderna som ska rivas är de sista i sitt slag som idag finns kvar inom riksintresseområdet. Tullhuset är det enda tullhuset från 1880-talet som idag finns inom riksintresseområdet. Byggnaderna kommer att rivas varför de uttryck för riksintresset som byggnaderna tillsammans med omgivande miljö representerar helt går förlorade. Skadan är därmed att betrakta som påtaglig enligt Riksantikvarieämbetets bedömning (se handbok för Kulturmiljövårdens riksintressen, Riksantikvarieämbetet 2014, s. 53-58).

Flera av de särdrag som också utgör centrala uttryck för riksintresset försvagas eller till och med förvanskas vid ett genomförande av detaljplanen. Framför allt gäller det fronten mot vattenrummet runt Nybroviken och Ladugårdsviken, vyer från viktiga utsiktspunkter samt stenstadens tydliga yttre gräns.

Avgörande för bedömningen av i vilken grad en förändring påverkar de värden som bygger upp ett riksintresse är i hur hög grad platsen eller miljön fortsatt karaktäriseras av eller har förutsättningar att återspegla det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som varit grunden för utpekandet. I detaljplanen och underlagen till denna anges att allt mellan 10-15 uttryck påverkas. Det viktiga i sammanhanget är dock inte antalet uttryck som berörs utan det faktum att olika uttryck i ett så komplext riksintresse som Stockholms innerstad med Djurgården påverkas i olika grad av en förändring. Graden av påverkan beror bland annat på att olika värden kan vara olika känsliga för en förändring. Enligt planbeskrivningen och underlag till denna anses det finnas uttryck för riksintresset som i vissa avseenden kan sägas förstärkas av den planerade byggnaden. Det uttryck som enligt planbeskrivningen kommer att förstärkas rör uttryck för Stockholm som huvudstad och den tradition

som finns att förlägga märkesbyggnader av offentlig karaktär i centrala och vattennära lägen. Ambitionen att ta uttryck för riksintresset som utgångspunkt vid en förändring är god. Att ta fasta på och förstärka ett uttryck för ett riksintresse kan dock innebära skada på andra uttryck inom samma riksintresse. Så är det i detta fall. Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården innefattar en mångfald av uttryck som tillsammans motiverar varför området är av riksintresse för kulturmiljövården. Det är inte möjligt att inom ett riksintresse kompensera för förlust eller skada på ett enskilt uttryck genom en förstärkning av ett annat uttryck. Det är inte heller möjligt att vikta olika uttryck mot varandra. Raderas ett uttryck så är skadan skedd avseende det historiska sammanhang som just det uttrycket representerar och illustrerar.

Frågeställning 3

Vad gäller detaljplanens påverkan på det statliga byggnadsminnet Nationalmuseum har ingen ändring avseende byggnadens höjd skett mellan utställning/granskning och antagande. Således står Riksantikvarieämbetet fast vid tidigare framförda synpunkter om att byggnadens höjd, volym och placering försvagar möjligheten att uppleva Nationalmuseum som en solitär från ett flertal väsentliga utblickar. Byggnadens höjd överstiger fortfarande höjden på Nationalmuseums takfot och därmed kommer den att upplevas som högre och dominerande över National-museum från flera platser och viktiga utblickspunkter. Museiparken ingår i det statliga byggnadsminnet och möjliggör utsikt från museet mot omgivande byggnader och miljöer, samtidigt som den illustrerar det vatten som historiskt skiljt den tidigare Kyrkholmen från Blasieholmen. I och med att Nationalmuseum anlades på Kyrkholmen fylldes vattnet mellan Kyrkholmen och Blasieholmen ut och museiparken anlades, Dagens vattenområden kan anas från parken och ses inifrån museibyggnaden. Detta bidrar till att museet upplevs vara omslutet av vatten, vilket samspelar och förstärker museibyggnadens drag av venetiansk renässansarkitektur. Dessa värden skulle minska avsevärt vid ett genomförande av detaljplanen, liksom utrymmet för och möjligheten att återskapa och utveckla den ursprungliga gestaltningen av parken.

Frågeställning 4

De delar av Nationalstadsparken som påverkas av detaljplanen sammanfaller med områden och värden som också ingår i riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Några andra delar av Nationalstadsparken bedöms inte beröras av detaljplanen. Således är den påverkan på riksintressets värden som beskrivs under fråga 1 och 2 till delar även tillämpliga avseende frågeställning 4. Det är framför allt fronten mot stenstaden och upplevelsen av vattenrummet runt Nybroviken/ Ladugårdsviken som påverkas från viktiga platser och utsiktspunkter i National-stadsparken, bl.a. från Skeppsholmen, Galärvarvet och från vattenområdena i Ladugårdsviken och Norrström. Fronten mot stenstaden, så som den upplevs från delar av Nationalstadsparken kring Ladugårdsviken, kan komma att upplevas som framskjuten i och med att den nya byggnaden volymmässigt anknyter till dagens kvartersvolymer och således flyttar fram fronten. Ett område som idag utgör en centralt belägen såväl historisk som visuell och funktionell övergång mellan den maritimt präglade miljön på Skeppsholmen och stenstadens handelskvarter kommer att försvinna. Det innebär att läsbarheten avseende Stockholms historiska utveckling som hamn-, sjöfarts och handelsstad går förlorad.

5. MARK- OCH MILJÖDOMSTOLENS DOMSKÄL

5.1 Målets handläggning

5.1.1 Remiss till Riksantikvarieämbetet

Med anledning av att Stockholms kommun har invänt mot att Riksantikvarieämbetet har yttrat sig i målet noteras följande. Mark- och miljödomstolen ska i enlighet med 12 § lagen (1996:242) om domstolsärenden se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver och samtidigt se till att inget onödigt dras in i målet. Av denna utredningsskyldighet i mål med förvaltningsrättslig karaktär följer att domstolar kan behöva inhämta yttrande från en expertmyndighet (se t.ex. MÖD:s domar den 13 maj 2014 i mål nr P 223-14 om förhandsbesked, där Riksantikvarieämbetet yttrat sig, den 26 februari 2013 i mål nr P 4149-12 om detaljplan, där Boverket yttrat sig, samt den 1 december 2017 i mål nr P 8301-16 om bygglov, där domstolen begärt in yttrande från Boverket, Folkhälsomyndigheten, Jordbruksverket och Socialstyrelsen till stöd för sin bedömning.)

Riksantikvarieämbetet ska enligt sin instruktion (förordning 2014:1585) bl.a. verka för att kulturvärdena i bebyggelsen och landskapet tas till vara samt bevaka kulturmiljöintresset vid samhällsplanering och byggande. Domstolen har noterat att Riksantikvarieämbetet under planprocessen har yttrat sig endast i egenskap av statlig tillsynsmyndiget för statliga byggnadsminnen. Domstolen har därför, utifrån Riksantikvarieämbetets ansvarsområden enligt sin instruktion, önskat få ämbetets utlåtande avseende de mer breda frågeställningar som framgår vid redovisningen av remissyttrandet (se ovan vid rubrik REMISSYTTRANDE).

5.1.2 Deldom om klagorätt

Mark- och miljödomstolen har som beskrivits ovan under rubriken BAKGRUND genom deldom beslutat att de nu aktuella föreningarna har klagorätt i målet. Eftersom länsstyrelsen ändå hade prövat frågan om påverkan på kulturmiljön på talan av övriga parter har domstolen bedömt att målet inte behövde återförvisas till

länsstyrelsen och fortsatte därför handläggningen av målet i sak, dvs. bristen kunde läkas hos domstolen.

5.1.3 Sammanträde och syn

Domstolen har hållit syn och sammanträde i målet den 12-13 april 2018. Syftet med synen var att domstolen skulle kunna bilda sig en uppfattning om förhållandena på platsen. Domstolen har bedömt att synen skulle utföras på det sätt som framgår av kartor inför synen (se domstolens aktbilaga 121). Sammanträdet har varit ett komplement till den skriftliga handläggningen.

5.2 Vad mark- och miljödomstolen ska bedöma - prövningsramen

5.2.1 Tillämpliga bestämmelser

Tillämpliga bestämmelser framgår av länsstyrelsens beslut utöver vad som anges nedan.

5.2.2 Några rättsliga utgångspunkter

Som länsstyrelsen har redogjort för i sitt beslut är det en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten (se 1 kap. 2 § plan- och bygglagen [2010:900], PBL). Det är alltså kommunen som, inom vida ramar, avgör hur bebyggelsemiljön ska utformas i kommunen. Detta påverkar domstolens prövningsram i mål om detaljplaner.

Den myndighet som prövar ett överklagande av ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan ska endast pröva om det överklagade beslutet strider mot någon rättsregel på det sätt som klaganden har angett eller som framgår av omständigheterna (se 13 kap. 17 § PBL). Om myndigheten vid prövningen finner att beslutet strider mot en rättsregel ska beslutet upphävas i sin helhet. Annars ska beslutet fastställas i sin helhet. Delvis upphävande eller ändringar av beslutet får endast göras om kommunen har medgett det eller om det är fråga om ändringar av

ringa betydelse. I förarbetena till bestämmelsen sägs bl.a. att ”Överprövningen kommer att innebära en kontroll av om kommunens beslut ryms inom det handlingsutrymme som kommunen har enligt bestämmelserna i plan- och bygglagen och de krav som kan ställas på beslutsunderlag och beredningsförfarande (se prop. 2009/10:215 s. 88).

Domstolens prövning stannar alltså i många fall vid en bedömning av om beslutet att anta en detaljplan ligger inom ramen för det *handlingsutrymme* som reglerna i PBL ger kommunen. Vid planläggning ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen (se 2 kap. 1 § PBL). Vid en avvägning mellan dessa intressen ska skälig hänsyn tas till bl.a. befintliga bebyggelse-, äganderätts- och fastighetsförhållanden som kan inverka på planens genomförande (se 4 kap. 36 § PBL).

Planläggning ska syfta till att mark- och vattenområden används för det eller de ändamål områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Företräde ska ges åt sådan användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning. Bestämmelserna om hushållning med mark- och vattenområden i 3 och 4 kap. miljöbalken ska tillämpas (2 kap. 2 § PBL).

Vid planläggning ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Tillägg i bebyggelseområden med t.ex. kulturhistoriska värden ska ske varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas (2 kap. 6 § PBL).

Planläggning av markområden samt lokalisering, placering och utformning av byggnadsverk får inte ske så att den avsedda användningen eller byggnadsverket kan medföra en sådan påverkan på omgivningen som innebär fara för människors hälsa och säkerhet eller betydande olägenhet på annat sätt (2 kap. 9 § PBL).

De avvägningar som kommunen har gjort mellan olika samhällsintressen blir, om kommunen har hållit sig inom sitt handlingsutrymme, inte föremål för överprövning

(se Mark- och miljööverdomstolens avgörande MÖD 2013:47, detaljplan för kvarteret Plankan i Stockholm, och jfr MÖD 2014:12, detaljplan för kvarteret Seminariet i Uppsala).

5.2.3 Centrala frågeställningar i målet

De klagande i målet har gjort ett antal formella invändningar mot planen om bl.a. bristande miljökonsekvensbeskrivning (MKB), hinder pga. gällande detaljplan, konflikt med gällande översiktsplan m.m. Målet gäller även ett antal frågor om detaljplanen i sak och påverkan på allmänna intressen, där frågan om påverkan på riksintresse för kulturmiljövården, varsamhet samt möjligheterna att ordna trafik är mest framträdande. Invändningarna från Hovslagaren och Lundbergs gäller även påverkan på enskilda intressen avseende bl.a. sjöutsikt, ljusinsläpp, insyn, parkering och buller. Domstolen tar ställning till dessa frågor nedan.

5.3 Formella invändningar om gällande detaljplan, MKB m.m.

När det gäller frågan om de formella brister de klagande har framfört mot planen delar mark- och miljödomstolen länsstyrelsens bedömning med de närmare skäl länsstyrelsen har angett i sitt beslut på s. 18-23 under följande rubriker; *Avvikelse från översiktsplanen, Otydliga planbestämmelser, Planbestämmelses stöd i PBL, Genomförandetiden för gällande detaljplan har inte gått ut, Miljökonsekvens-beskrivningen samt Sammanfattning formella brister.* Domstolen anser inte heller att det har klargjorts att kommunen eller länsstyrelsen skulle ha redovisat äldre planer på ett felaktigt sätt. Domstolen anser alltså inte att det har framkommit något formellt hinder mot att anta detaljplanen och går nu över till prövningen av detaljplanen i sak och påverkan på allmänna och enskilda intressen.

5.4 Detaljplanens påverkan på allmänna intressen

Inledningsvis konstateras att mark- och miljödomstolen delar länsstyrelsens bedömning även när det gäller påverkan på allmänna intressen såsom strandskydd och påverkan på riksintresset Nationalstadsparken. Huvudfrågan i målet i sak när det gäller allmänna intressen rör i stället riksintresset för kulturmiljövården på Blasieholmen.

5.4.1 Skada på riksintresse för kulturmiljövården

Blasieholmen ingår i riksintresseområdet för kulturmiljövården *Stockholms innerstad med Djurgården* som är utpekat av Riksantikvarieämbetet (AB115). Blasieholmen ligger även inom fornlämning RAÄ 103. Planområdet angränsar även till Nationalstadsparken Ulriksdal-Haga-Brunnsviken-Djurgården, som är en del av det större riksintresseområdet. Bedömningen av vilka områden som är av riksintresse enligt 3 kap. miljöbalken görs genom en viss process och myndighetsdialog (se bl.a. 2 § förordningen [1998:886] om hushållning med mark- och vattenområden). Att området är av riksintresse för de värden som tas upp i 3 kap. 6 § miljöbalken fastställs dock först när en avvägning görs mellan olika intressen genom t.ex. ett beslut om antagande av en detaljplan.

Enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, som enligt 2 kap. 2 § PBL ska tillämpas vid planläggning, ska mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet *så långt möjligt* skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Områden som är av riksintresse för dessa värden *ska* skyddas mot sådana åtgärder. Genom bestämmelsen om skydd mot *påtaglig skada* i 3 kap. 6 § miljöbalken kan kommunens handlingsutrymme sägas vara mindre, särskilt om riksintresset är preciserat (se MÖD 2014:12, detaljplan för kvarteret Seminariet i Uppsala och jämför MÖD:s avgörande den 27 september 2013 i mål nr P 11451-12, detaljplan för Slussen).

Begreppet ”påtaglig skada” är inte närmare definierat, utan har i viss mån utkristalliserats i praxis. Vid bedömningen av om åtgärder enligt detaljplanen kommer att påtagligt skada aktuellt riksintresse och dess uttryck kan viss ledning hämtas från Naturvårdsverkets allmänna råd om påtaglig skada (till 3 kap. 6 § andra stycket miljöbalken), NFS 2005:17. I råden anges följande.

> Påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön kan uppstå om en åtgärd kan mer än obetydligt skada något eller några av de natur-, kultur- eller friluftsvärden som utgör grunden för riksintresset.

> Även om den negativa inverkan endast förväntas pågå under en kortare tid bör den anses utgöra påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön om den negativa inverkan kan bli så stor att området i något avseende förlorar sitt värde som riksintresseområde.
>
> En negativ inverkan som är irreversibel med avseende på något värde som utgör grunden för riksintresset bör som regel anses utgöra påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön.
>
> Vid bedömningen av om en åtgärd kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön i ett område av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet bör det analyseras hur mycket, på vilka sätt och för hur lång tid åtgärden kan inverka negativt på de värden som utgör grund för att området har bedömts vara av riksintresse. Vid bedömningen av om en skada skall anses påtaglig bör det vidare beaktas att olika områden är olika känsliga för påverkan och, vad avser naturmiljön, även kan ha olika återhämtningsförmåga.
>
> Vid bedömningen bör även tidigare ingrepp och/eller skador beaktas. Vid bedömningen bör också tas hänsyn till att ett ingrepp som endast berör en liten del av ett riksintresseområde kan ha en sådan grad av negativ inverkan på områdets värden att påtaglig skada uppstår. Detta gäller även sådana åtgärder utanför ett riksintresseområde som kan påverka värdena i området negativt så att en påtaglig skada uppstår.

Det är i första hand länsstyrelsen som bevakar statliga intressen och som inom ramen för sin prövning som regional planmyndighet bedömer om åtgärden innebär påtaglig skada på riksintressen. Som kommunen har anfört har länsstyrelsen särskilda uppgifter i fråga om kulturmiljö och förväntas ha tillgång till den särskilda sakkunskap som behövs för bedömning av dessa frågor. Som har framhållits ovan under rättsliga utgångspunkter och som framgår av nämnda rättsfall saknas det i många fall skäl för överprövande myndigheter att, på talan av enskilda, frångå länsstyrelsens bedömning.

Kommunen har redogjort för ett omfattande kunskapsunderlag gällande kulturmiljövärdena i området med olika inventeringar, analyser och utredningar av alternativ under åren 2011-2015. Att frågan har diskuterats länge framgår bl.a. av uttalanden i betänkandet SOU 1997:117, *”Nobelcenter i Stockholm – Ett informations- och aktivitetscentrum kring naturvetenskap, kultur och samhälle”*. På s. 50 anges bl.a. följande:

> Blasieholmen har, som Andersson och Bedoire framhåller i sin guide över Stockholms byggnader, ”med sitt centrala och samtidigt fria läge blivit platsen för en pretentiös bebyggelse, såväl bostadspalats för plutokratin och exklusiva hotell som institutioner såsom Nationalmuseum och Musikaliska akademien.” Det endast delvis bebyggda utrymmet mellan Nationalmusei park och Nybrokajen har också genom åren lockat många att skissa på olika former av institutionsbebyggelse eller liknande. Staden har dock tillsvidare hållit undan denna mycket eftertraktade plats från vidare bebyggelse i väntan på någon användning av internationell betydelse. Nobelcentret är en sådan institution.
>
> Som framgår av stadsbyggnadskontorets skiss (bilaga 5) kan Tullhuset men ej magasinen bevaras vid en nybyggnad för Nobelcentret. I övrigt ryms centret väl på tomten. Tullhuset kan användas av centret för exempelvis administration. Illustrationen visar att det finns stora möjligheter att uppföra en mycket attraktiv byggnad i ett vackert läge för Nobelcentret. Närheten till Nationalmuseum och Skeppsholmen med Moderna Museet och Arkitekturmuseet är en poäng från publiksynpunkt.
>
> Ett utnyttjande av tomten skall emellertid vägas mot det förhållande att platsen är en del av ”stadens front mot vattnet” som utgör riksintresse för kulturmiljövården enligt lagen om hushållning med naturresurser m.m. (NRL). I detta riksintresse ingår bl.a. de öppna kajer som i hög grad karaktäriserar stenstaden. Det kulturhistoriska intresset fäster sig här särskilt vid att platsen minner om stadens tidigare hamnverksamhet. Även ur allmän stadsbildssynpunkt kan man sätta frågetecken vid det önskvärda att fylla på den befintliga kvartersraden och därmed förminska det öppna stadsrummet.

> Stockholms stads företrädare har vid våra samråd framfört att kommunen inte önskar se tomten bebyggd av ovannämnda kulturhistoriska och stadsbildsmässiga skäl.

Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården motiveras enligt följande:

Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsel och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilt tydliga uttryck med alla epoker från medeltiden till nutid väl representerade. Residens-, domkyrko- och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad.

I MKB:n för detaljplanen anges bl.a. följande när det gäller bedömningen av detaljplanens påverkan (s. 27 ff.).

Den aktuella miljön på Blasieholmens södra udde representerar värden i flera olika uttryck som är direkt kopplade till riksintresset. Totalt bedöms cirka 15 av riksintressets ca 80 uttryck beröras. Respektive uttryck beskrivs separat i MKB:n och avslutas med en samlad bedömning. Metodik för bedömning av miljökonsekvenser utgår från intressets värde utifrån en skala om lågt, måttligt och högt värde respektive ingreppets/störningens omfattning utifrån en skala om liten, måttlig och stor omfattning (tabell 1 s. 16 i MKB:n).

Följande uttryck bedöms vara relevanta i detta sammanhang:

- Uttryck för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltsedan medeltiden.
- Byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad.
- 1600-talets starkt expansiva stad med stadsplanestruktur.
- Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder.
- Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.

- Sjöfarts-, handels- och industristaden.
- Hamnanläggningar från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten. Skeppsholmen och Kastellholmen, delar av Djurgården, Beckholmen.
- Andra Stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och från Mälaren.
- Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet.
- Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåtits höja sig över mängden.

Följande slutsatser om olika påverkansgrad enligt metodiken ovan listas:

- *Detaljplanen bedöms medföra måttlig negativ konsekvens för berättelsen om ”Stockholm som viktig sjöfartsstad”.*
- *Detaljplanen bedöms medföra måttlig-stor negativ konsekvens för berättelsen ”hamnanläggningar från skilda tider”.*
- *Detaljplanen bedöms innebära risk för stor negativ konsekvens för ”byggnader som hör ihop med sjöfarten”.*
- *Detaljplanen bedöms innebära måttlig-stor negativ konsekvens för uttrycket Stockholm som stenstad och det sena 1800-talets stadsbyggande och byggnader i bestämda hushöjder.*
- *Detaljplanen bedöms innebära måttligt negativ konsekvens för uttrycket 1600-talets stadsplan.*
- *Detaljplanen bedöms innebära positiv konsekvens för Stockholm som rikets huvudstad.*
- *Detaljplanen bedöms innebära en negativ konsekvens i mötet med Nationalmuseum.*
- *Detaljplanen bedöms medföra måttlig negativ konsekvens avseende påverkan på Stockholms siluett.*
- *Detaljplanen bedöms medföra måttlig negativ konsekvens för vissa viktiga vyer och blickfång.*
- *Detaljplanen bedöms medföra måttligt negativ konsekvens för uttrycket ”fronten mot vattnet”.*

Under rubriken ”Sammantagen bedömning” i MKB:n anges följande: Totalt bedöms 12 av riksintressets ca 80 värdeuttryck beröras i olika grad. Den befintliga miljön ger uttryck för Stockholm som viktig sjöfartsstad där stadens strandlinjer och kajer varit mycket viktiga platser. Samtidigt har Stockholms centrala vattenrum varit platsen dit de mest påkostade och prestigefulla byggnaderna lokaliserats, vida synliga i stadsbilden. Planförslaget innebär att uttryck för Stockholm som viktig handels- och sjöfartsstad försvagas (hamnmiljön) respektive förloras (bebyggelsen). Landskapsrummet kring Nybroviken får ett nytt landmärke och uttryck för Stockholm som huvudstad stärks. Detaljplanen bedöms medföra måttligt negativ konsekvens för värden kopplade till riksintresset. För några uttryck bedöms planen medföra risk för stor negativ konsekvens och för några uttryck positiv konsekvens.

Under rubriken ”Kommunala kulturmiljövärden” anges bl.a. följande. Tullhuset och hamnmagasinen är utpekade av Stockholms stadsmuseum och har tillmätts ett ”särskilt kulturhistoriskt värde” vilket motsvarar PBL:s bestämmelser om förvanskningsförbud. Enligt Stadsmuseums byggnadshistoriska utredning från år 2013 bedöms byggnadsmiljön vara mycket viktig för förståelsen av Stockholms och Sveriges merkantila och maritima historia (Byggnadshistorisk förundersökning för Blasieholmen. Stadsmuseet, maj 2013). Att riva en bebyggelsemiljö som är utpekad som särskilt värdefull enligt PBL innebär en irreversibel åtgärd som till skillnad från andra materiella tillgångar aldrig kan återskapas. Detaljplanen bedöms medföra stora konsekvenser för kulturmiljöer av kommunalt värde.

Länsstyrelsen skriver i sitt granskningsutlåtande bl.a. följande. ”I länsstyrelsens samrådsyttrande framhölls att Nobelhusets höjd och storlek, med en mot söder framträdande långsida, innebar en negativ inverkan på riksintresset. Som särskilt problematiskt angavs höjdens effekt på stadssiluetten och Nationalmuseum. Förslaget har nu reviderats genom att höjden sänkts med ungefär en våning och att byggnadens längd förkortats något. Även placeringen har justerats, liksom fasadernas utformning. Byggnaden kommer fortfarande ha en stark roll i stadslandskapet. Men föreliggande förslag håller sig höjdmässigt under Nationalmuseums högsta del

och upplevs inte lika dominerande i stadsbilden. Länsstyrelsen bedömer därför att byggnaden kan accepteras från riksintressesynpunkt.”

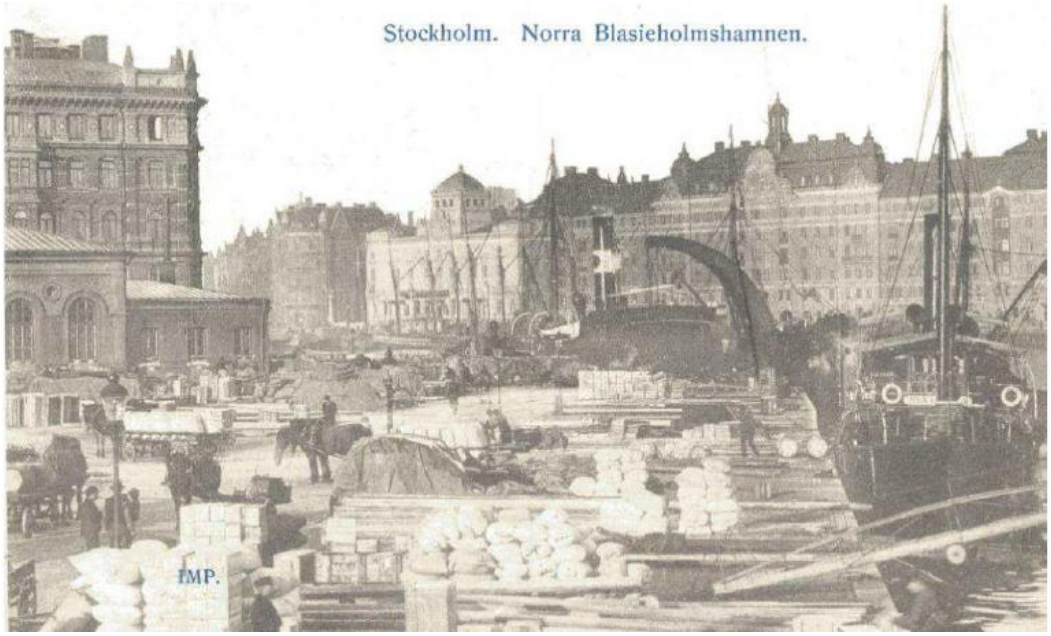

Bild 3: Foto på Norra Blasieholmshamnen från tidigt 1900-tal. Källa: Stockholmskällan, MKB:n s. 25.

Bild 4: Flygfotografi över Blasieholmen där tullhuset och de två röda magasinsbyggnaderna syns i förgrunden (planbeskrivningen s. 17).

Domstolen gör följande bedömning i frågan om skada på riksintresse för kulturmiljövården.

De klagande i målet, såväl kulturmiljöföreningarna som Lundbergs genom sin sakkunnige, samt Riksantikvarieämbetet i egenskap av expertmyndighet har i målet lagt fram kunskap och bedömningar när det gäller påverkan på riksintresset för kulturmiljövården. Stockholms kommun har för sin del redogjort för sitt kunskapsunderlag och bl.a. angett att riksintresset är så pass opreciserat att det ger kommunen ett stort handlingsutrymme vid sina bedömningar. Det bör dock i sammanhanget noteras att bestämmelser om allmänna intressen inte får bli föremål för politiska lämplighetsavvägningar och att kommunens handlingsutrymme här per automatik är mindre än vid många andra avvägningar som kommunen gör enligt 2 kap. PBL (se bl.a. prop. 2009/10:215 s. 88).

Riksantikvarieämbetet i egenskap av expertmyndighet anger att ”sammantaget innebär den förändring som ett genomförande av detaljplanen medför att det historiska sammanhanget inte längre är läsbart i och med att en miljö som representerar en central utvecklingsprocess och historiska funktioner i staden utraderas runt Nybroviken/Ladugårdsviken”. Vidare att magasinsbyggnaderna är de sista i sitt slag som idag finns kvar inom riksintresset och att även om det påverkade området rent geografiskt endast utgör en mindre del av riksintresset, bedöms riksintresset i sin helhet skadas påtagligt då detta uttryck i ett centralt läge utraderas. Riksantikvarieämbetet beskriver också att det inte är möjligt att inom ett riksintresse kompensera för förlust eller skada på ett enskilt uttryck genom en förstärkning av ett annat uttryck. Det är inte heller möjligt att vikta olika uttryck mot varandra. Raderas ett uttryck så är skadan skedd avseende det historiska sammanhang som just det uttrycket representerar och illustrerar. Domstolen delar den bedömningen eftersom reglerna om miljökonsekvensbeskrivningar och miljöbedömningar innebär att projektets totaleffekt ska bedömas och att negativa respektive positiva effekter inte kan ”kvittas” mot varandra vid den bedömningen (jfr Naturvårdsverkets allmänna råd om miljöbedömningar av planer och program [till 6 kap. miljöbalken

samt förordningen (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar], äldre lydelsen av 6 kap. (domstolens anm.), NFS 2009:1, till Bilaga 4, bedömningskriterier).

Vidare anges tydligt i MKB:n att det är fråga om måttlig till stor negativ konsekvens avseende flera av de aktuella uttrycken för riksintresset (hamnanläggningar från skilda tider, Stockholm som stenstad och det sena 1800-talets stadsbyggande och byggnader i bestämda hushöjder) samt stor negativ konsekvens för byggnader som hör ihop med sjöfarten.

Länsstyrelsen har förvisso som regional planmyndighet ansett att byggnaden kan accepteras ur riksintressesynpunkt, men har samtidigt under samrådet framfört synpunkter på byggnadens höjd och volym som talar för att detaljplanen kan innebära påtaglig skada på riksintresset. Mark- och miljödomstolen bedömer att byggnadens skala och omfattning inte har förändrats i någon större omfattning mellan samråd och granskning.

Sammanfattningsvis kan mark- och miljödomstolen inte dra någon annan slutsats än att flera av de konkretiserade uttryck som ryms i riksintressebeskrivningen påverkas i sådan grad och på ett sådant irreversibelt sätt att det inte kan ses som annat än påtaglig skada i den mening som här avses. Det finns därmed skäl att upphäva detaljplanen redan på den grunden att den kan påtagligt skada riksintresset för kulturmiljövården.

5.4.2 Fråga om lämplig markanvändning och varsamhet

Enligt 2 kap. 6 § första stycket punkten 1 PBL ska vid planläggning bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärden och intresset av en god helhetsverkan. Enligt tredje stycket nämnda bestämmelse ska vid planläggning bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. PBL bygger som ovan nämnts på principen om decentralisering av beslutsfattandet och

kommunal självbestämmanderätt i frågor som bl.a. rör riktlinjer för markanvändningen inom kommunen. Kommunen får alltså själv, inom vida ramar, avgöra hur marken ska disponeras samt hur miljön ska utformas i den egna kommunen.

Domstolen har sällan anledning att på denna grund upphäva en detaljplan (se t.ex. MÖD:s dom den 24 februari 2017 i mål nr P 2764-16). Vad gäller Nobel Center konstateras dock att byggnadens stora volym (höjd och bredd) och arkitektoniska uttryck (avskalad guldblänkande fasad) innebär ett tydligt avsteg från den omkringliggande stadens sammanhållna arkitektur från 1800-tal och tidigt 1900-tal. Det noteras här att kommunen i nämnda SOU från 1997 uttalat att ”Även ur allmän stadsbildssynpunkt kan man sätta frågetecken vid det önskvärda att fylla på den befintliga kvartersraden och därmed förminska det öppna stadsrummet”.

I MKB:n anges bl.a. följande vad gäller kulturhistorisk klassificering. Blasieholmsudden ligger inom stenstaden i Stockholm som av Stockholms stadsmuseum klassificerats som ett kulturhistoriskt särskilt värdefullt område där särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kulturhistoriska värden. Enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering av de enskilda byggnaderna har Nationalmuseums huvudbyggnad samt kokhuset getts blå klass *(fastighet med bebyggelse vars kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen, kyrkobyggnader tillhörande svenska kyrkan)*. Tullhuset och de två magasinsbyggnaderna har grön klass *(fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt)*. I MKB:n anges bl.a. att detaljplanen bedöms få stora konsekvenser för kulturmiljöer av kommunalt värde.

Domstolen anser med hänsyn till områdets särskilda kulturhistoriska värden, utöver vad som angetts ovan angående påverkan på riksintresset, att det även finns skäl att ifrågasätta om detaljplanen är förenlig med kraven på lämplig markanvändning och varsamma tillägg i området.

5.4.3 Möjligheterna att ordna trafik och behovet av en god trafikmiljö

Enligt 2 kap. 5 § första stycket punkten 3 PBL ska vid planläggning bebyggelse och byggnadsverk lokaliseras till mark som är lämplig för ändamålet med hänsyn till bl.a. möjligheterna att ordna trafik. Enligt 2 kap. 6 § första stycket punkten 6 PBL ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till trafikförsörjning och behovet av en god trafikmiljö. Som en allmän princip gäller att det av en detaljplan ska framgå att åtgärder för att tillgodose de olika behov *som planen genererar* kan genomföras (jfr t.ex. MÖD:s avgörande den 25 maj 2016 i mål nr P 4534-15).

Mark- och miljödomstolen har gått igenom trafikutredningen i planhandlingarna. Trafikutredningen utgår från en uppskattad besöksmängd om 600 000 besökare per år. I trafikanalysen anges att ett stort antal besökare kommer att anlända till Nobel Center med turistbuss och att detta har blivit ett växande trafikslag i Stockholm de senaste åren, huvudsakligen till följd av att kryssningstrafiken till Stockholm stadigt har ökat. Det anges vidare att eftersom turistbussarna är mycket utrymmeskrävande och att ytorna kring Nobel Center är begränsade, så vore det önskvärt att försöka styra om så mycket som möjligt till andra trafikslag, framförallt båttrafik. I trafikutredningen anges under rekommendationer för fortsatt utredning bl.a. hantering av angöring för turistbussar och möjlighet till kollektivtrafik med båt samt turistbåtar till Blasieholmen. I MKB:n anges en färdmedelsfördelning som innebär att 1 575 personer förväntas anlända med turistbuss en helgdag under sommaren.

Utifrån detta underlag och de förhållanden på platsen som domstolen kunde iaktta vid synen, bedömer domstolen att utredningen inte ger tillräckligt stöd för att förutsättningarna för att ordna trafik och att skapa en god trafikmiljö är uppfyllda. Kommunen har anfört att behovet av uppställningsplatser för turistbussar är en fråga som främst gäller under turistsäsongen och som kräver en övergripande lösning, vilken inte är möjlig inom planområdet. Det handlar dock om ett omfattande trafikflöde och domstolen kan inte se att frågan kan skjutas på framtiden på detta sätt, utan det måste åtminstone gå att konstatera att det finns *förutsättningar*

att ordna den trafik detaljplanen ger upphov till på ett tillfredsställande sätt. Kommunen har därmed inte visat att marken går att använda på ett sätt som är förenligt med 2 kap. 5 och 6 § PBL. Av denna anledning saknas det skäl att enligt Svenska byggnadsvårdsföreningen begäran inhämta yttrande från branschföreningar avseende trafiken.

5.5 Detaljplanens påverkan på enskilda intressen

Frågan i denna del av målet är om detaljplanen innebär betydande olägenheter för Lundbergs respektive Hovslagaren och om kommunen har tagit skälig hänsyn till befintliga bebyggelse-, äganderätts- och fastighetsförhållanden som kan inverka på planens genomförande.

5.5.1 Olägenhet avseende sjöutsikt och ljusinsläpp m.m. för Lundbergs

Vad gäller Lundbergs fastighet gäller frågan i första hand påverkan genom minskad sjöutsikt och minskat ljusinsläpp. Domstolen gör här följande avvägningar.

Vad som ska ses som en betydande olägenhet enligt 2 kap. 9 § PBL måste bedömas bl.a. med utgångspunkt i ett områdes karaktär och förhållandena på orten. Enligt praxis är en allvarlig begränsning av utsikten – i synnerhet när det gäller en särskilt vacker utsikt – en omständighet som kan beaktas vid tillämpningen av bestämmelsen (Regeringsrättens avgörande RÅ 1991 not. 201). Bedömningen av om den skada som en åtgärd enligt detaljplan kan komma att medföra ryms inom eller går utöver vad man är skyldig att tåla måste även relateras till vilken styrka de åberopade planintressena har i förhållande till de intressen som står emot planen (se t.ex. MÖD:s avgörande den 8 september 2016 i mål nr P 107-16).

Enligt den praxis som finns på området kan generellt sägas att *inom* detaljplanelagt område får fastighetsägare i vissa fall räkna med att befintlig utsikt kan komma att begränsas när en byggrätt utnyttjas. För att en byggnads placering och utformning inte ska godtas i ett sådant område krävs därför förutom att den olägenhet som uppstår är betydande, även att det går att utnyttja detaljplanens byggrätt på ett likvärdigt sätt genom en alternativ placering. *Utanför* detaljplanelagt område gäller i princip samma bedömningskriterier, men eftersom det inte finns någon genom

detaljplan fastställd byggrätt, sänks enligt praxis kravet på vilken slags olägenhet som måste accepteras av bakomliggande fastigheter. Se t.ex. Regeringsrättens avgörande RÅ 1991 ref. 46 och MÖD 2013:1.

Att områdets karaktär och förhållandena på orten ska beaktas innebär av naturliga skäl att stora olägenheter normalt måste tålas i stadsmiljö. I t.ex. rättsfallet MÖD 2017:54 om detaljplan för nytt gårdshus för bostäder i stadsdelen Kungsholmen i Stockholms kommun fann MÖD, att eftersom området låg mycket centralt i Stockholm hade de boende i bostadsrättsföreningen haft att räkna med att ett bostadshus uppfördes på den öppna innergården och att det placerades nära redan befintlig bebyggelse. Domstolen bedömde bl.a. att de fyra lägst belägna lägenheterna skulle få en dagsljusfaktor under en procent. Relativt stora olägenheter i form av ökad insyn och minskat dagsljusinsläpp var trots allt inte betydande i den mening som avses i 2 kap. 9 § PBL. Detta med hänsyn till det mycket centrala läget i Stockholm och de förändringar som därmed får anses acceptabla.

I nu aktuellt fall konstaterar domstolen att de slutsatser som kan utläsas ur befintlig praxis i storstadsmiljö inte kan sägas vara fullt ut relevanta. I ljuset av vad som redovisats ovan om den kulturhistoriska miljön på Blasieholmen kan den inte betraktas som en sedvanlig växande storstadsmiljö, där förtätning ingår som en naturlig del. Gällande detaljplaner har hittills endast haft inriktning mot hamnmiljö och det har såvitt framkommit aldrig funnits bostadshus här tidigare.

Ur handlingarna i målet, bl.a. Lundbergs utsiktsstudie, och genom domstolens iakttagelser vid synen kan konstateras att Lundbergs idag obrutna och särskilt vackra utsikt ut mot Galärvarvet, Djurgården och Skeppsholmen i stora delar skulle begränsas i stor mån och från flera våningar och lägen helt utsläckas. Trots att Nobel Center är i princip snedställt enligt nuvarande planförslag, bedömer domstolen att nuvarande utsikt blir i princip helt utsläckt från vissa lägen och man måste vara mycket nära fönstret och vrida på huvudet för att se vatten. Även ljusinsläppet försämras. Lundbergs har vidare framhållit att byggnaden har byggts för att tillvarata det attraktiva läget vid vattnet.

Domstolen bedömer sammantaget att även om området ligger inom Stockholms stadskärna, har Lundbergs inte haft att räkna med den här typen av olägenhet på den mark som idag inte är planlagd. Utan att närmare bedöma den exakta värdeminskningen framgår det av underlaget att den är betydande. Domstolen bedömer att de olägenheter som uppstår genom nu aktuell detaljplan för Lundbergs får betraktas som betydande i den mening som här avses. Kommunen kan inte anses ha tagit skälig hänsyn till befintliga bebyggelseförhållanden.

I det läget blir frågan om alternativa lokaliseringar relevant. Av alternativredovisningen i MKB:n framgår att det finns *möjliga* alternativ, även om de inte fullt ut uppfyller kriterierna för planen.

5.5.2 Olägenhet avseende insyn, parkering, buller m.m. för Hovslagaren

Domstolen delar Hovslagarens bedömning att detaljplanen skulle innebära vissa olägenheter för den fastigheten i form av bl.a. insyn. Domstolen gör dock inte någon annan bedömning för den fastighetens räkning än länsstyrelsen, med de närmare skäl länsstyrelsen har redovisat i sitt beslut. Domstolen anser alltså inte att dessa olägenheter är *betydande* i den mening som här avses.

5.6 Sammanfattning av domstolens bedömning

Domstolen delar länsstyrelsens bedömning att detaljplanen inte ska upphävas på grund av formella brister i MKB m.m. Inte heller innebär översiktsplan och reglerna om strandskydd hinder mot planen.

När det gäller allmänna intressen i övrigt har domstolen kommit fram till att detaljplanen för Nobel Center innebär påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården på Blasieholmen. Detta bl.a. på grund av för stor negativ och irreversibel påverkan på flera av uttrycken för riksintresset. I enlighet med Riksantikvarieämbetets yttrande bedöms planen sammantaget innebära att det historiska sammanhanget inte längre är läsbart i och med att en miljö som representerar en central utvecklingsprocess och historiska funktioner i staden utraderas runt Nybroviken/Ladugårdsviken.

Planen bedöms på ett oåterkalleligt sätt påverka den s.k. läsbarheten avseende Stockholms historiska utveckling som hamn-, sjöfarts- och handelsstad. Det finns också skäl att ifrågasätta detaljplanens förenlighet med kravet på lämplig mark-användning och varsamma tillägg i en särskilt värdefull kulturmiljö och i övrigt sammanhållen stenstadsarkitektur från 1800-tal och tidigt 1900-tal. Domstolen anser även att utredningen inte ger stöd för att möjligheterna att ordna trafik som planen skulle ge upphov till har lösts på ett tillfredsställande sätt.

Vad gäller enskilda intressen har domstolen kommit fram till att detaljplanen innebär betydande olägenheter för Lundbergs del, i form av att den unika sjöutsikten över Djurgården och Skeppsholmen begränsas i stor omfattning och i flera lägen helt släcks ut. Detta går utöver vad Lundbergs skäligen har haft anledning att räkna med på aktuell plats. Vad Hovslagaren har lyft fram om bl.a. insyn och parkering innebär visserligen olägenheter för den fastigheten, men bedöms inte vara betydande i den mening som här avses.

Detaljplanen strider därmed mot rättsregler i PBL och miljöbalken på ett sätt som närmare utvecklats i domskälen. Med hänsyn till de bedömningar domstolen gör om negativ påverkan på olika allmänna och enskilda intressen väger dessa enligt domstolens mening tyngre än de allmänna och enskilda intressen som detaljplanen representerar, dvs. att bygga ett Nobel Center enligt syftet med planen.

Länsstyrelsens beslut ska därför ändras på så sätt att kommunens beslut att anta detaljplan för Nobel Center på Blasieholmen ska upphävas. Vad kommunen i övrigt har anfört påverkar inte den bedömningen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV427)
Överklagande senast den 12 juni 2018.

Erika Ekman Maria Bergqvist

I domstolens avgörande har deltagit tf. chefsrådmannen Erika Ekman, ordförande, och tekniska rådet Maria Bergqvist.

Länsstyrelsen Stockholm

BESLUT

Datum
2017-02-08

Beteckning
4031-22308-2016

Enheten för överklaganden
Ulla Jarnås
010-223 13 80

NACKA TINGSRÄTT
Avdelning 3
INKOM: 2017-03-22
MÅLNR: P 1535-17
AKTBIL: 28

Klagande
se sändlista

Motpart
Stockholms kommun
Stadshuset
105 35 STOCKHOLM

NACKA TINGSRÄTT
Ink 2017 -03- 22
Akt. 3 P 1535-17
Aktbil. 28

Överklagande i fråga om detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:43 m.fl. (Nobel Center på Blasieholmen) i stadsdelen Norrmalm i Stockholm, Stockholms kommun

Beslut

Länsstyrelsen avvisar överklagandena från Franciska Runnestad, Gösta Grassman, Johannes Gustavson, Sixten Norrby, Gösta Gren, Ingrid Nordqvist Vögeli, Aina Håkansson, Ella Johansson, Göran Sandberg, Tobias Larsell, Bertil Thermænius, Lucie Laudon Rosen, Sonja Brimberg, Carl-Gustaf Wahlberg, Charlotte Åkerlind, Henrik Sandevärn, Sonja Lindstrand, Hotel Diplomat AB, Diplomat Fastighets AB, Christina Sjöberg-Thörn, Lars A Wern, Lillo Sjöberg, Göran Sjöberg, Anders Rahm, Birgit Rahm, Teresa Wennberg, Bostadsrättsföreningen Strandvägspalatset, Caroline Swartling, Birgit Durgé, Charlotta Wadstedt, Svenska Fornminnesföreningen, Hembygdsföreningen å Norrmalm, Samfundet S:t Erik, Stiftelsen Solnaskutan, Skärgårdens Trafikantförening, Stockholms Sjögård samt Svenska Byggnadsvårdsföreningen.

Länsstyrelsen ändrar, med anledning av övriga överklaganden, kommunens beslut den 25 april 2016 att anta detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:43 m.fl. (Nobel Center på Blasieholmen) i stadsdelen Norrmalm i Stockholm på så sätt att under rubriken "Skydd" ska bestämmelsen **m1** ha följande lydelse

m1 Schaktning, sprängning, borrning eller andra ingrepp får inte göras inom utrymme för tunnel.

Länsstyrelsen avslår överklagandena i övrigt.

Bakgrund

Kommunfullmäktige i Stockholms kommun beslutade den 25 april 2016, § 20, att anta detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:43 m.fl. (Nobel Center på Blasieholmen) i stadsdelen Norrmalm i Stockholm i kommunen.

Statens Fastighetsverk, Fastighets AB Hovslagaren, Fastighets AB L E Lundberg, Christina Sjöberg-Thörn, Franciska Runnestad, Gösta Grassman, Hembygdsför-

eningen å Norrmalm, Johannes Gustavsson, Lars A Wern, Lillo Sjöberg, Göran Sjöberg, Samfundet S:t Erik, Sixten Norrby, Svenska Fornminnesföreningen, Anders Rahm, Birgit Rahm, Gösta Gren, Ingrid Nordqvist Vögeli, Stiftelsen Solnaskutan, Aina Håkansson, Ella Johansson, Göran Sandberg, Skärgårdens Trafikantförening, Stockholms Sjögård, Tobias Larsell, Bertil Thermænius, Lucie Laudon Rosen, Teresa Wennberg, Bostadsrättsföreningen Strandvägspalatset, Caroline Swartling, Sonja Brimberg, Birgit Durgé, Charlotta Wadstedt, Carl-Gustaf Wahlberg, Charlotte Åkerlind, Henrik Sandevärn, Svenska Byggnadsvårdsföreningen, Sonja Lindstrand, Hotel Diplomat AB samt Diplomat Fastighets AB har överklagat beslutet.

Överklagande fastighetsägare

Statens Fastighetsverk yrkar att detaljplanen upphävs och anför bl.a. följande. Statens Fastighetsverk förvaltar fastigheten Norrmalm 3:1, Nationalmuseum, och har i uppdrag att verka för att fastighetens värden ska bevaras, användas och utvecklas på lång sikt samt säkerställa att nya ytor ska kunna skapas på fastigheten. Nationalmuseum och Museiparken är statliga byggnadsminnen som inte utan tillstånd från Riksantikvarieämbetet får ändras eller förvanskas. Utgångspunkten i förvaltningen av det statliga byggnadsminnet är att bevara Nationalmuseums kulturhistoriska värden, dvs. de kunskaper och upplevelser som byggnadsminnet förmedlar. Nationalmuseums ställning som överordnad solitär i stadslandskapet kommer att försvagas på ett påtagligt sätt då Nobel Center, bland annat på grund av sin höjd och takutformning, sin byggnadsvolym och sitt fasadmaterial, tydligt kommer att avvika från övrig bebyggelse och negativt påverka balansen i stadsbilden. De förändringar som planen medger kommer på ett ingripande sätt påverka upplevelsen av Nationalmuseum som offentlig monumentalbyggnad och kommer göra det svårare att avläsa Stockholms utveckling ur stadsbilden. Även den värdefulla fronten mot vattenrummet förändras påtagligt. Nybroviken förlorar delar av sin öppenhet och vyer från Skeppsholmen, Stockholms slott, Dramaten och Vasamuseet begränsas eller försvinner helt. Nationalmuseum och miljön på Blasieholmen ingår som en väsentlig komponent i vad Riksantikvarieämbetet använder i sin beskrivning av riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Nobel Center förtar påtagligt Nationalmuseums framträdande placering i staden. Siktlinjen genom Museiparken kommer att begränsas av Nobel Center och försämra upplevelsen av museet som en solitär monumentalbyggnad och ge en mer sluten avgränsning av Museiparken mot norr. Nobel Center tar inte hänsyn till skala, stiluttryck, detaljeringsgrad eller helhet kring Nybrovikens vattenrum. Stadens siluett påverkas av takutformningen som avviker från det omkringliggande taklandskapet. Statens fastighetsverk delar inte den bedömning av Nobel Centers påverkan på riksintresset som gjorts i planärendet och anser att detaljplanen medger en exploatering av Blasieholmen som kommer att medföra påtaglig skada på kulturmiljön. Nobel Center kommer att ha en negativ påverkan på ljusförhållandena i museets norrliggande salar, vars fönster i samband med pågående renovering kommer att öppnas för dagsljus. Även utsikten norrut kommer att påverkas. Den höga exploateringen av området genom Nobel Center kommer att försvåra senare prövningar av en eventuell utveckling av Nationalmuseum.

Museiparkens rumsliga egenskaper förändras och riskerar att få karaktären av stråk och grön förgård till Nobel Center och då förlora sin betydelse i relation till Nationalmuseum. Slutligen är lokaliseringen inte lämplig med hänsyn till möjligheterna att ordna den förväntade trafiken med turistbussar till platsen.

Fastighets AB Hovslagaren yrkar att detaljplanen upphävs och anför bl.a. följande. Bolaget äger fastigheten Sillhovet 4 som även kallas våg- och kokhuset. Husets fasad ligger dikt an mot planområdet varför uppförandet av Nobel Centers höga och skrymmande volym kommer att medföra en betydande negativ påverkan på fastigheten och dess kulturhistoriska värden. Den avsedda verksamheten kommer att medföra en betydande olägenhet för fastighetsägaren beaktat byggnadens volym och läge samt omedelbara närhet till planområdet på ett sätt som klaganden inte har haft att förvänta sig och som rimligen inte ska behöva tålas. Huset är ett gammalt stenhus som uppförts 1832. Byggnaden är låg och liten i förhållande till befintlig senare bebyggelse men ansluter väl till miljön, kajen och det närliggande tullhuset mm. Byggnaden är blåklassad enligt Stadsmuseets kartering och anses ha ett kulturhistoriskt värde motsvarande vad som krävs för byggnadsminnen i kulturmiljölagen. Enligt kommunen är Nobel Centers verksamhet ett avgörande kriterium för kommunens uppfattning att det är fråga om ett angeläget allmänt intresse vars värde motiverar att andra värden som t.ex. kulturmiljöer och riksintressen ska få stå tillbaka. Trots att syftet med planen är att specifikt möjliggöra Nobelstiftelsens verksamheter i ett Nobel Center så finns inte någon planbestämmelse som kopplar fastighetens byggrätt just till det angelägna allmänna intresset som motiverar detaljplanen. Planbestämmelserna saknar kopplingar till Nobel Center och ska därför viktas och bedömas som just en sådan plan som inte specifikt möjliggör Nobel Center. Planbestämmelsernas utformning är sådana att de tillåter vilken kultur- eller museiverksamhet som helst. Till och med en renodlad restaurangverksamhet skulle vara helt planenlig i byggnaden. Planbestämmelserna är otydliga eftersom de inte anger byggnadens totala bruttoarea eller byggnadsyta och inte heller anger antalet våningar utan endast en totalhöjd om 35 meter över nollplanet. Den angivna byggrätten skulle kunna leda till att en tio våningar hög byggnad uppförs som enbart innehåller restauranger. Det är oklart om illustrationerna på plankartan även utgör planbestämmelser. Någon minskning av höjd eller volym har inte skett jämfört med samrådet. Klaganden anser att detaljplanen har sådana brister att den inte kan anses uppfylla PBLs krav på tydlighet. Detaljplanen har inte tagits fram i överensstämmelse med översiktsplanens uttalanden om att byggnadsordningen utgör stadens förhållningssätt till bebyggelsens utveckling. Kommunen har inte beaktat innerstadens kulturhistoriska värden, upplevelsen av stadens fronter mot vattenrummet eller stadens siluett. Det ska i planbeskrivning och kungörelse framgå att en detaljplan avviker från översiktsplanen och på vilket sätt. Blasieholmen ingår i riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Ett riksintresse ska skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada riksintresset. Detaljplanen medför att stora kulturhistoriska värden utraderas från Blasieholmen. Det lilla kokhusets kulturhistoriska värden kommer inte längre att vara avläsbara i sitt sammanhang då kopplingen till hamnområdet och tullhuset försvinner. Planen medför att bebyggelseområdet förvanskas. För delar av planområdet gäller sedan tidigare planbestämmelser medan större delen av planområdet inte är planlagt.

Frågan om när strandskydd återinträder vid planändring är komplicerad och olika regler kan bli tillämpliga inom området beroende på vilken typ av plan som tidigare gällt. Kommunen har hänvisat till två beslut av Länsstyrelsen och anfört att strandskydd inte gäller för planområdet. Klaganden anför dock att strandskydd gäller för större delen av planområdet. Länsstyrelsens beslut grundar sig på en gammal bestämmelse i 15 § naturvårdslagen som innebar att Länsstyrelsen kunde förordna att strandområden som uppenbarligen saknade betydelse för bad och friluftsliv inte skulle omfattas av strandskydd. Strandskyddets syften har därefter utvidgats till att även omfatta djur- och naturliv. Numera finns inte samma möjlighet att förordna om undantag från strandskyddet. Klaganden anser att det saknas ett beslut som tydligt redogör för att förevarande planområdes strandskydd är upphävt. För delar av planområdet gäller en detaljplan som vann laga kraft 2007 och har en genomförandetid på tio år. En detaljplan får inte ändras eller upphävas före genomförandetidens utgång om någon fastighetsägare som berörs motsätter sig det. Klaganden påverkas väsentligt av att planen upphävs under genomförandetiden. Marken nordost om klagandens byggnad är idag angiven som parkmark vilket möjliggör en barriär och distans mellan byggnadens fasad och regelrätt vägmark. Planen möjliggör också parkeringsplatser som skulle vara av väsentligt intresse för klaganden att disponera. Den föreslagna detaljplanen kommer i stället att minska antalet parkeringsplatser. Klaganden har ett skötselavtal med kommunen avseende planens parkmark. Avtalet och den utlagda parkmarken samt de parkeringsplatser som planen medger utgör ett stort värde för klaganden som inte heller medgett att planen ändras till nackdel för dennes fastighet. Det faktum att kommunen inte avser att tillhandahålla parkeringsplatser inom planområdet innebär inte att trafiken till området försvinner. Trafik till området kommer att finnas och den faktiska konsekvensen av människors förväntade beteende ska belysas, inte deras önskade. Planen uppfyller således inte kraven i 2 kap. 6 § PBL. Trafiken kommer att generera både buller och avgaser på ett sätt som är olämpligt i närheten av en bostadsfastighet. Planbestämmelserna möjliggör en terrass på Nobel Centers tak. Terrassen kommer att vara högre belägen än klagandens fastighet och innebära en insyn som inte ska behöva tålas och inte kan anses skälig ens i ett tättbebyggt område.

Fastighets AB L E Lundberg (Lundbergs) yrkar att detaljplanen upphävs och anför bl.a. följande. Lundbergs äger fastigheten Stockholm Käpplingeholmen 6. På fastigheten står en kontorsbyggnad som omfattar hela kvarteret utmed Hovslagargatan mitt emot Nobel Center. Stockholms stadsmuseum har grönklassat byggnaden, vilket innebär att den anses vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Byggnaden utgör en del av stenstadens front mot vattenrummen och den mer öppna Nationalstadsparken. Blasieholmsudden i stort är en plats med unika kvaliteter. Lundbergs är i grunden positiva till en utveckling av Blasieholmsudden, men den detaljplan som nu antagits är inte acceptabel. Planen kommer att medföra alltför stor negativ påverkan på Lundbergs enskilda intressen. Den är vidare ovarsam mot de unika historiska och kulturhistoriska intressen som finns på Blasieholmsudden. Planen kommer att medföra påtaglig skada på riksintresset för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 § miljöbalken och skada på Nationalstadsparken. Kommunen har vidare upphävt

gällande detaljplan för området under pågående genomförandetid. Lundbergs anser sig vara berörd fastighetsägare enligt 4 kap. 39 § plan- och bygglagen (2010:900), PBL, och motsätter sig det upphävandet. Planprocessen har varit alltför otydlig avseende redovisningen av byggnadens höjd, en aspekt av planen som är av stor vikt för såväl Lundbergs som de riksintressen som råder i området. Det föreligger otydligheter och formella fel beträffande kommunens redovisning av byggnadens utseende och redovisningen av hur planen avviker från översiktsplanen. Brister och formella fel föreligger även beträffande miljökonsekvensbeskrivningen, MKB:n, vars redovisning av nollalternativet är felaktig. MKB:n är för alltför snävt avgränsad i det att den inte tar upp konsekvenserna och riskerna med grundvattensänkningen samt att den inte tar hänsyn till utbyggnaden av tunnelbanans blå linje mot Nacka och Gullmarsplan – arbeten som kommer genomföras i princip samtidigt och på samma plats som byggandet av Nobel Center. Slutligen föreligger även formella fel i kommunens hantering av strandskyddet. Detaljplanen medför alltför stor negativ påverkan på Lundbergs enskilda intressen och den ekonomiska skadan blir för stor för att behöva tålas. Den skada som är känd och kan beräknas har uppskattats till 260-270 miljoner kr, motsvarande ca 31-33 procent av fastighetens nuvarande marknadsvärde. Av denna totala skada avser 140-150 miljoner kr en bestående skada i form av fastighetens marknadsvärde, motsvarande ca 17-18 procent av det nuvarande marknadsvärdet. Utöver denna skada tillkommer en risk för skador på Lundbergs fastighet i samband med sprängningsarbeten och sänkning av grundvattennivån. Storleken på den risken och skadan har inte kunnat bedömas på grund av bristfälligt planunderlag. Planintressena är i detta fall svaga i förhållande till de intressen – allmänna som enskilda – som talar mot detaljplanen. Lundbergs har inte haft anledning att räkna med att i princip fastighetens hela utsikt mot vattnet skulle komma att byggas för. Planen uppfyller därmed inte kraven i 4 kap. 36 § PBL om att vara utformad med skälig hänsyn till befintliga bebyggelse-, äganderätts- och fastighetsförhållanden. Vid den intresseavvägning som ska göras anser Lundbergs att deras enskilda intresse ska väga tyngst. De anser vidare att planen medför betydande olägenheter för dem. Detaljplanen medför också stor negativ påverkan på riksintresset och på andra rådande allmänna intressen. I och med att den befintliga hamnmiljön rivs är skadan irreversibel. Även skadorna på Nationalmuseum och Museiparken får anses irreversibla. Trafikbedömningen i detaljplanen är orimlig och behäftad med fel. Lundbergs anser inte att planen uppfyller kraven på möjligheterna att ordna trafik och kraven på lämplig trafikförsörjning och god trafikmiljö. Den uppfyller inte heller kraven på att en tomt ska ordnas så att det på tomten eller i närheten av den i skälig utsträckning finns lämpligt utrymme för parkering, lastning och lossning av fordon.

Övriga överklaganden

Christina Sjöberg-Thörn ifrågasätter byggandet av Nobel Center eftersom det bl.a. inte finns någon kostnadskalkyl för vilka kostnader som Stockholms kommun ska stå för. Eftersom staten subventionerar Nobelhuset med ett driftsbidrag som finansieras av skattebetalarna anser hon att alla som framfört synpunkter ska behandlas som sakägare.

Franciska Runnestad anför att storleken på förslaget till byggnad är för omfattande för platsen och att den kommer att tränga ut allt i sin närhet. Hänsyn till stadens historia och kultur har inte tagits.

Gösta Grassman har anfört att antagandebeslutet fattats på bristande och ofullständigt beslutsunderlag, främst vad avser finansieringen av projektet i olika delar.

Hembygdsföreningen å Norrmalm yrkar att beslutet upphävs och att ärendet bör remitteras till Riksantikvarieämbetet. Föreningen anför att dess uppgift bl.a. är att aktivt medverka till bevarande, vård och utveckling av stadsdelens miljö och egenart. De motsätter sig kommunens beslut på grund av att Nobel Center kommer att skymma Nationalmuseet, att det förutsätter rivning av tullhus och magasinsbyggnader som utgör en viktig del av den historiska miljön, att trafik och parkering på land försvåras, liksom sjötrafik, samt att byggnaden kommer att medföra påtaglig skada på viktiga uttryck för riksintresset Stockholms innerstad och Djurgården. Omfattningen och effekterna av de arkologiska utgrävningarna och en trolig långvarig bortpumpning av grundvatten är inte utredda och kan leda till stora kostnader. Detta planeringsunderlag har inte funnits tillgängligt under samrådstiden.

Johannes Gustavsson yrkar att beslutet upphävs. Den jättelika mässingslådan kommer inte att passa in i den historiska miljön på Blasieholmen.

Lars A Wern motsätter sig bygget av Nobel Center och menar att hotbilden mot en sådan byggnad kommer att bli stor och att det blir en kostnadsfälla för kommunen att tvingas stå för nödvändig säkerhet dygnet runt och året om.

Lillo och Göran Sjöberg yrkar att beslutet upphävs med hänvisning bl.a. till de höga kostnader som kommunen lovat exploatören att de, dvs. skattebetalarna ska stå för. Beloppet om 227 miljoner kr kan på grund av ett antal ekonomiska osäkerheter komma att öka väsentligt. De har även överklagat till Förvaltningsrätten. I beloppet ingår planavgift, arkeologiska undersökningar, del av kostnaden för MKB:n, flytt eller rivning av Tullhuseet och hamnmagasinen samt flytt av en avloppsledning och två elnätstationen. Detta är kostnader som exploatören, Nobelhuset AB, normalt ska betala.

Samfundet S:t Erik anför att det bildades 1901 och har ca 2 000 medlemmar. Samfundet har till ändamål att värna om byggnads- och kulturmiljöer i Stockholm och se till att dessa skyddas och vårdas. Samfundet anför vidare bl.a. följande. Kulturmiljön på Blasieholmen kommer att påtagligt skadas om Nobel Center byggs. Tullhuset och hamnmagasinen är grönklassade av Stadsmuseet och utgör tillsammans med kokhuset den enda välbevarade historiska hamnmiljön. Miljön är av största betydelse för förståelsen av Blasieholmens utveckling och roll i staden liksom förståelsen av hamnverksamhetens utveckling och Stockholm som sjöfarts- och handelsstad. Rivningen av framförallt hamnmagasinen, som är nödvändiga för den sjöfartsverksamhet som bedrivits där, innebär en påtaglig skada för riksintresset sjöfartsverksamhet. Planbeskrivningen saknar uppgift om att detaljplanen avviker från översiktsplanen. Detaljplaneområdet ingår i riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Den tilltänkta mycket höga byggnaden medför påtaglig skada på detta riksintresse och dessutom skada på Nationalstads-

parken samt på byggnadsminnet Nationalmuseum. Trafiksituationen är redan i dag besvärlig och detaljplanen medger en byggnation som kraftig ökar trafiken utan möjlighet att tillgodose kravet på lämplig utformning av trafikförsörjning och god trafikantmiljö.

Sixten Norrby anför att Stockholms vackra byggnader är värda att bevara. Ett Nobelmuseum bör byggas där det inte redan finns ett vackert hus.

Svenska Fornminnesföreningen hoppas att detaljplanen ska upphävas och biträder vad Statens Fastighetsverk har anfört.

Anders och Birgit Rahm yrkar att kommunens beslut ska upphävas. De anför att detaljplanen innebär åtgärder som bedöms medföra påtaglig skada på viktiga uttryck för riksintresset. Den visar inte heller hänsyn till stadsbilden, platsens kulturvärden och intresset av god helhetsverkan. Placeringen har inte heller föregåtts av någon trafikanalys.

Gösta Gren överklagar beslutet att uppföra Nobel Center på den angivna platsen. Byggnaden bör i stället uppföras i Nobelparken i Vinterviken där rester av Nobels verksamhet finns bevarad. Tullhuset bör bevaras och få en annan historisk användning.

Ingrid Nordqvist Vögeli anför att placeringen av Nobel Center är fel. Placeringen skulle medföra trafikstockningar vilket genererar ökat buller och sämre luftkvalitet som i sin tur stressar trafikanter och innevånare. Byggnadens djup på 12 meter kan påverka grundvattennivåerna och eventuellt medföra kostsam inverkan på grannfastigheterna. Hon bor på Strandvägen 15 som ligger snett över Nybroviken från planområdet. Om trafiken ökar på Blasieholmen kommer även trafikstockningen på Strandvägen förvärras. Som boende på Strandvägen anser hon att hon blir berörd av olägenheter från planområdet och att hon därför även bör vara taleberättigad.

Stiftelsen Solnaskutan överklagar beslutet och anför bl.a. följande. Stiftelsen är redare för slätskonerten Constantia med omfattande verksamhet som seglande skolskepp i regionen. I stiftelsens stödförening är ca 200 stockholmare organiserade och dessa är också starkt engagerade i sjöstaden Stockholms fortlevnad som turistmål och unik maritim kulturmiljö. Den beslutade byggnaden med sin stora volym innebär stor påverkan på stadslandskapet och omistliga vyer kommer att blockeras. Stiftelsen ifrågasätter om byggnadens storlek motsvaras av Nobelstiftelsens faktiska lokalbehov. Om så är fallet måste huset byggas på en annan plats. Exteriören är ful och påminner om ett kraftverk. Någon anpassning av exteriören i förhållande till närliggande bebyggelse har inte skett.

Aina Håkansson anför att hon överklagar handläggningen och att Nobelhuset inte bör byggas.

Ella Johansson överklagar beslutet och anför bl.a. följande. Beslutet innebär att skattebetalarna i Stockholm utöver värdet på tomten ska stå för samtliga kostnader för arkeologiska undersökningar, hälften av kostnaderna för miljökonsekvensbeskrivningen, plankostnaderna m.m. Enligt de senaste beräkningarna uppgår dessa kostnader till 227 miljoner kronor. Sådana kostnader ska normalt bekostas av ex-

ploatören. Risken finns att kostnaderna även kan stiga. Projektet var inte finansierat fullt ut när beslutet fattades av kommunfullmäktige och är det fortfarande inte, vilket angivits som en förutsättning.

Göran Sandberg anför bl.a. följande. Glaslådan bör få en bättre placering eftersom den inte passar in bland övrig äldre bebyggelse på Blasieholmen. Stockholmarna skulle uppskatta om den marina miljön med tullhus och magasin bevarades. Trafikmässigt klarar inte Blasieholmen en sådan magnet som ett Nobel Center. Det skulle bli svårtillgängligt för centrets besökare med en mängd turistbussar, men även för andra besökare till Blasieholmen och Skeppsholmen.

Skärgårdens Trafikantförening yrkar att antagandebeslutet upphävs. Ärendet bör remitteras till Sjöfartsverket för bedömning av projektets effekter för den lokala rörliga sjöfarten. Föreningen anför bl.a. följande. Miljön med Tullhuset och magasinsbyggnaderna har av Stadsmuséet m.fl. beskrivits som värdefull från kulturhistorisk synpunkt och därför skyddsvärd. Den lokala sjötrafiken förväntas öka. Detaljplanen innebär att viktiga lokaler och förmodligen även kajplatser kommer att försvinna. Blasieholmskajen inom och i omedelbar anslutning till planområdet har fungerat som depåkaj för Djurgårdsfärjorna, underhållskaj för Waxholmsbolagets fartyg m.m. I de två rivningshotade magasinsbyggnaderna har förråd och verkstad för skärgårdsbåtarna funnits samt även lokaler för ett marinserviceföretag. Hyresgästerna har dock sagts upp innan planförslaget gick ut på samråd. Rederier för lokal- och skärgårdstrafik är i behov av en fungerande infrastruktur i anslutning till kajplatserna i den inre hamnen. Vid de förråd och verkstäder som finns på Beckholmen finns inte tillräckligt med kajplatser och det innebär också en stor omväg (ca 4 km) att hämta förnödenheter där. Mark- och vattenområden som är lämpliga för bl.a. kommunikationer ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra tillkomsten eller användningen av sådana anläggningar. Enligt Trafikantföreningens mening skulle utplånandet av hamnmiljön på Blasieholmen påtagligt skada riksintresset för kommunikationer. Trafikfrågan har inte utretts tillräckligt – det gäller såväl sjö- som landtrafiken. De trafiklösningar som visas i utredningarna är bristfälligt underbyggda och undersökningar om vissa viktiga trafikflöden saknas. Trafikutredningarna kan därför inte godtas som underlag för ett beslut i planfrågan. Kommunen m.fl. har på olika sätt försökt förminska värdet av de grönklassade byggnaderna. Vidare har kommunen misskött området och låtit det förfalla för att sedan ta dessa missförhållanden till intäkt för att riva och utplåna en fungerande hamnmiljö. Missvisande och förvanskade bilder har spridits som får centret att framstå som mindre och visa att det skulle gå att se emellan Kokhuset och Nobel Center från en viss punkt på Hovslagargatan.

Stockholms Sjögård yrkar att antagandebeslutet upphävs och anför bl.a. följande. Föreningen är en samarbetsorganisation som har drygt 70 föreningar och organisationer som medlemmar. Dessa representerar mer än 100 000 enskilda personer. Sjögårdens verksamhetsområde omfattar Skeppsholmen – Kastellholmen – västra Djurgården, Beckholmen inklusive Stockholms lotsstation Rosenvik – kajerna från Nationalmuseum till Strandvägskajen vid Djurgårdsbron, inklusive Nybroviken och Sjöhistoriska muséet. Bland föreningens uppgifter ingår att verka för att

stärka maritima intressen i allmänhet och inom sjögården i synnerhet. Föreningen anser sig uppfylla kriterierna för en miljöorganisation enligt 16 kap. 13 § miljöbalken. Föreningen har vidare hemställt att Riksantikvarieämbetet, Stockholms hamnar, Länsstyrelsen m.fl. utreder, granskar och bedömer olika delar av planprocessen, handläggningen, befintligt underlag samt inhämtar ytterligare utredningar m.m. Föreningen anser inte att den plansammanställning som presenterats för de beslutsfattande återspeglar resultatet av samrådet. Stadsbyggnadskontoret har brustit i objektivitet och inte gett en korrekt bild av samrådets resultat. Stockholms hamnar och skärgårdstrafiken är riksintressen. Skärgårdstrafiken är ett viktigt inslag i stockholmsbilden och utrustningskajen på Blasieholmen är en viktig förutsättning för transporter till skärgården och för de lokala sjötransporter som sker på Stockholms inre vatten. En exploatering påverkar även riksintresset Nationalstadsparken som ligger i anslutning till Blasieholmen. Uppförandet av Nobel Center påverkar också Skeppsholmen negativt med krav på utökade parkeringsplatser och störande trafik. Miljökonsekvensbeskrivningen är bristfällig. Det är sannolikt att området innehåller stora mängder polycykliska aromatiska kolväten, kvicksilver och bly som kan läcka ut i vattenområdet och som måste tas bort. Det är då inte seriöst att ange att "risken för människors hälsa med planerad verksamhet bedöms som låg". Vidare famstår det i miljökonsekvensbeskrivningen angivna nollalternativet inte som en trolig utveckling av området för det fall detaljplanen inte genomförs. Planhandlingarna innehåller inga delar om undersökning av kulturhistoriska värden i förhållande till kulturmiljölagens bestämmelser. Nybrokajen och Museikajen på Blasieholmen är en förutsättning för en utveckling som främjar skärgårdstrafiken och turistnäringen. Blasieholmsudden är en av få möjliga lokaliseringar för en utökad skärgårdstrafik och också den enda plats där man kan knyta samman befintliga kajlägen som Strömkajen och övriga kajer vid Nybroviken. Konsekvenser för sjötrafiken och påverkan på kulturmiljön är inte beskrivna på ett adekvat sätt i plan och beslutsunderlag till planen.

Tobias Larsell överklagar beslutet om att bygga ett Nobelhus på Blasieholmen.

Bertil Thermænius överklagar det fattade beslutet. Han anser sig vara berörd av beslutet och taleberättigad eftersom han är fastboende i Stockholm och tvingas se hur ännu en för stor och ful byggnad hamnar på fel plats, i egenskap av skattebetalare i Stockholm tvingas han subventionera ett Nobel Center på fel plats och slutligen är han arkitekt. Han anför bl.a. följande. Han har i ett öppet brev till Roger Mogert i mars 2016 framfört hur Nobel Center skulle kunna vara representerat på Blasieholmen (genom en forsknings- och odlingsrestaurang i Tullhuset) och samtidigt respektera och hedra den unika miljön utan att förstöra den. Hans synpunkter har inte kunnat beaktas och det fattade beslutet tar inte hänsyn till platsen.

Lucie Laudon Rosen yrkar att det antagna beslutet upphävs. Hon anför att ett nytt fint Nobelcenter bör placeras på en lämpligare plats och att Blasieholmen inte får förstöras.

Teresa Wennberg anför att hon gärna ser ett Nobelbygge men inte på Blasieholmen.

Bostadsrättsföreningen Strandvägspalatset yrkar att beslutet om antagande av detaljplanen upphävs och anför bl.a. följande. Bostadsrättsföreningens fastighet är belägen tvärs över Nybroviken med utsikt mot Tullhuset på Blasieholmen. Detaljplanen medför en starkt negativ inverkan på fastighetens ekonomiska värde och för de boende i fastigheten genom att i princip hela den fria utsikten kommer att blockeras av Nobel Center. Vidare kommer planen medföra ökad trafik som även kommer att påverka Strandvägen. Det kommer också bli kraftiga störningar under byggtiden. Detaljplanen har vidare en negativ påverkan på den kulturhistoriskt värdefulla miljön och den befintliga bebyggelsen på Blasieholmsudden och stadsbilden i centrala Stockholm. Sammantaget medför detaljplaneförslaget stora kulturhistoriska förluster som också har stor betydelse för bostadsrättsföreningen. Miljökonsekvensbeskrivningen till detaljplanen visar på en rad negativa konsekvenser för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och föreningen anser att riksintresset kommer att skadas. Föreningen framför kritik mot kommunens handläggning och underlaget till detaljplanen. Föreningen åberopar även vad som anförts i överklagandena från Fastighets AB L E Lundberg och från Svenska Byggnadsvårdsföreningen.

Caroline Swartling yrkar att antagandebeslutet upphävs och hänvisar till sitt tidigare samrådsyttrande.

Sonja Brimberg yrkar att antagandebeslutet upphävs och anför bl.a. följande. Blasieholmen är centrum i de kulturkvarter som innehåller konst, muséer och Dramaten. Ett stråk som den kulturkonsumerande njuter av från Skeppsholmen och till Djurgården via Nybroplan och Strandvägen. Detta stråk har en harmonisk siluett som skulle krascha mot en bunker på Tullhusets plats, oavsett från vilket håll den betraktas. Det är redan i dag så trånga trottoarer att hon med sin krycka aldrig kan gå i bredd med sina vänner där. Ytterligare trafik med bussar, taxibilar och annan trafik vore omöjligt. Det bör istället beredas mer plats för Waxholmsbolagets passagerare och för vilosoffor för vandrare på Blasieholmen. Det finns ingen anledning att placera ett vetenskapligt forskningscenter där.

Birgit Durgé anför bl.a. följande. Hon anser sig vara klagoberättigad eftersom hon är infödd och boende i Stockholm. Hon hänvisar till sitt tidigare samrådsyttrande i vilket hon påtalat tidigare förstörelse av Stockholm. Kommunen bör åtminstone låta bli Blasieholmen. Nobelhuset passar inte där men kan fungera i en modern miljö.

Charlotta Wadstedt anför bl.a. följande. Det bör tas större hänsyn till Nationalmuseum och dess eventuella behov av tillbyggnader i framtiden. Det vore bättre att placera Nobelhuset i den nya vetenskapsstaden nära Karolinska Institutet, Stockholms universitet och KTH. Trafiken runt Nybroviken och på Blasieholmen är redan hårt pressad.

Svenska Byggnadsvårdsföreningen, Carl-Gustaf Wahlberg och **Charlotte Åkerlind** har i snarlika skrivelser yrkat att antagandebeslutet ska upphävas samt anfört bl.a. följande. Stockholms historiska stadskärna har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Det saknas en helhetssyn från kommunens sida på hur detta värde ska tillgodoses i fortsatt stadsutveckling. Nobel Center skulle innebära en drastisk

och oacceptabel förändring i stadsbilden och påtagligt skada flera av uttrycken för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Nobel Center är dessutom ett projekt av flera med påtaglig påverkan på stadsbilden som på kort tid aktualiserats/genomförts i Stockholms innerstad vilket innebär en kumulativ effekt där stadsbildens höga kulturhistoriska värden successivt urholkas. Den välbevarade hamnmiljön har höga kulturhistoriska värden. Trots det föreslår kommunen att denna helhetsmiljö ska rivas. Nobel Center kan byggas på annan plats men den historiska hamnmiljön kan aldrig återställas om den rivs. En flyttning av tullhuset innebär att det historiska värdet i allt väsentligt skulle elimineras och är alltså ingen lösning. Ett utplånande av hamnmiljön på Blasieholmsudden innebär påtaglig skada på riksintresset enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. De ifrågasätter att en detaljplan antas utan att den viktiga frågan om framkomlighet för det beräknade antalet turistbussar är löst, dessutom på en plats där det överhuvudtaget inte finns förutsättningar att lösa problemet. Tvärtom kommer turistbusstrafiken till Nobel Center att förvärra en redan svår situation i stadskärnan vad gäller framkomlighet och parkeringsmöjligheter för turistbussarna. Detaljplanen innebär att ett av de sista centralt belägna hamnområdena tas i anspråk för bebyggelse. Detta sker utan att skärgårdstrafikens behov ens utretts i planärendet. Än mindre har behovet av hamnområden för framtida ytterligare båttrafik i staden utretts. Blasieholmsuddens hamnområde är således en av få återstående möjligheter i innerstaden att tillgodose sjötrafikens framtida behov. Omfattningen och effekterna av de arkeologiska utgrävningarna och en troligen långvarig bortpumpning av grundvattnet som kommer att krävas, är en outredd och osäker faktor för projektet som kan leda till stora kostnader och också till att projektet försenas avsevärt. Genom att denna information inte ingått i samråds- eller granskningshandlingarna undantas dessa viktiga aspekter för genomförandet från den demokratiska processen. Kommunen ska se till att planeringsunderlag som kommunen anser har betydelse för bedömningen av förslaget finns tillgängligt under samrådstiden.

Svenska Byggnadsvårdsföreningen har för egen del anfört att dess huvudsakliga ändamål är att värna om en långsiktigt hållbar stads- och landskapsmiljö genom att sprida och förmedla kunskap om byggnadsvård och sunt byggande, att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv och utnyttja det som en resurs i stadsutvecklingen samt att främja en god stadsmiljö och god kvalitet i nutida stadsplanering. Föreningen anser sig därmed uppfylla kriterierna för en taleberättigad miljöorganisation.

Henrik Sandevärn yrkar att antagandebeslutet upphävs. Vidare att han såsom medlem i Svenska Byggnadsvårdsföreningen och därtill svensk medborgare ska ses som taleberättigad sakägare. Han anför bl.a. följande. Stadsbilden och riksintressets centrala värden orsakas permanent skada. Han hänvisar till vad Riksantikvarieämbetet, Stadsmuseet, Statens Fastighetsverk, Sjöfartsverket, Nationalmuseum, Stockholms stads kulturmiljöutskott, Skönhetsrådet samt Svenska Byggnadsvårdsföreningen tidigare yttrat i planärendet samt till 3 kap. miljöbalken om riksintressen och plan- och bygglagen.

Sonja Lindstrand anför bl.a. följande. Hon vill protestera mot Nobel Center på Blasieholmen och föreslår istället att det placeras intill Fåfängan på Söders strand,

att kryssningstrafiken flyttas och att ett museistråk byggs i anslutning till Fotografiska museet.

Hotel Diplomat AB och **Diplomat Fastighets AB** yrkar att antagandebeslutet upphävs. Bolagen är verksamhetsutövare för Hotel Diplomat respektive ägare av fastigheten Klippan 10. De anför följande. Föreslagen byggnation får en negativ påverkan på byggnadsantikvariska kulturmiljövärden och stadsbilden. Föreslagen byggnation medför även en försämrad utsikt för och har en negativ värdepåverkan på Hotel Diplomats verksamhet och fastigheten. Bolagen delar de synpunkter som framförts av Statens Fastighetsverk, Riksantikvarieämbetet och Stadsmuseet.

Kompletterande yttrande

Fastighets AB L E Lundberg har därefter den 14 oktober 2016 kommit in med ytterligare en skrivelse och bl.a. anfört följande. Kommunen har i ett sent skede ändrat detaljplanens skyddsbestämmelse "**m1**" och kommunfullmäktige antog en bestämmelse med följande lydelse. "Schaktning, sprängning, borrning och andra ingrepp får inte göras inom utrymme för tunnel. Avsteg härifrån får göras om utredning visar att skador på undermarksanläggning ej sker eller om detta uppfylls med byggnadsteknik". Bolaget anser att planbestämmelsen saknar stöd i 4 kap. PBL samt att den inte uppfyller kravet på tydlighet i 4 kap. 32 § PBL respektive att det inte fullt ut går att bedöma planens förenlighet med hänsynskravet i 4 kap. 36 § PBL. Det finns inget lagstöd för att införa en sådan villkorad bestämmelse som den i frågavarande planbestämmelsen. Kommunen har lämnat öppet huruvida schaktning, sprängning, borrning eller andra ingrepp kommer att få göras inom området för tunnel. Hänvisning till en okänd framtida utredning är inte acceptabel utan sådana utredningar måste vara utförda innan planen antas. Konsekvenserna av planens genomförande blir därmed inte tillräckligt tydliga. Hänvisningen till en framtida utredning medför sådana osäkerheter att frågan om tillräcklig hänsyn inte fullt ut kan bedömas.

Kommunens bemötande

Kommunen har i yttrande den 15 december 2016 anfört bl.a. följande. Kommunen bestrider att planbestämmelsen **m1** saknar stöd i 4 kap. PBL och att den inte skulle uppfylla kravet på tydlighet i 4 kap. 32 § PBL. Det är vidare möjligt att fullt ut bedöma planens förenlighet med hänsynskravet i 4 kap. 36 § PBL. Enligt 4 kap. 11 § PBL får kommunen begränsa en bebyggelses omfattning över eller under mark. En begränsning av exploateringsrätten under mark kan vara påkallad för att t.ex. tillgodose skydds- eller säkerhetsintressen, vilket är syftet med den nu aktuella planbestämmelsen. I förarbetena anges att det ska vara möjligt att reglera skydds- och säkerhetsområden genom att reservera mark och att reglera tillåtlighet och utformning av bebyggelse och andra anläggningar. Enligt 4 kap. 12 § PBL får kommunen bestämma skyddsåtgärder för att motverka markförorening, olyckor, översvämning och erosion. Kommunen har bedömt att planbestämmelser om skyddsåtgärder mot händelser som kan orsaka tunnelras har stöd i PBL. Planbestämmelsen **m1** är tydligt avgränsad genom egenskapsgränser på plankartan och berör enbart allmän platsmark inom området för servicetunneln. Att planbestämmelsen inte har utformats som ett totalt förbud mot vissa typer av åtgärder saknar

betydelse för ägare till grannfastigheter, eftersom bestämmelsen inte medför någon rätt att genomföra åtgärder. Bestämmelsen har enbart betydelse för kommunen som huvudman för allmän plats och landstingets trafikförvaltning som nyttjare av servicetunneln. Andra meningen i bestämmelsen är motiverad med hänsyn till att bergtunneln kan påverkas under byggtiden och kan behöva ersättas med en betongkonstruktion. Detta är inte möjligt att utreda i förväg utan måste ske i samband med byggnationen. Om skyddet för tunneln kan uppnås på annat sätt behöver bestämmelsen inte vara utformad som ett totalt förbud. Bestämmelserna saknar betydelse för möjligheten att utläsa konsekvenserna av planen med avseende på omgivande fastigheter. Kommunen anser att planbestämmelsen uppfyller kravet på tydlighet i 4 kap. 32 § PBL. Vidare anser kommunen att planen väl uppfyller kraven på skälig hänsyn till befintliga bebyggelse-, äganderätts- och fastighetsförhållanden enligt 4 kap. 36 § PBL. Möjligheterna att utföra sprängning och schaktning begränsas av bestämmelse i 3 kap. 3 § jordabalken, som reglerar grannelagsrättsliga förhållanden. Planbestämmelsen **m1** innebär att möjligheterna att vidta sådana åtgärder begränsas ytterligare, jämfört med vad som gäller i övrigt. Att möjligheterna till sådana åtgärder begränsas starkare än vad som generellt tillåts enligt jordabalken medför ingen osäkerhet i fråga om hänsynskravet i PBL. För det fall Länsstyrelsen ändå bedömer att den ifrågasatta planbestämmelsen **m1** saknar stöd i PBL eller inte uppfyller lagens krav på tydlighet eller hänsyn, medger kommunen att Länsstyrelsen får fastställa beslutet att anta detaljplanen med den ändringen att den andra meningen i planbestämmelsen **m1** utgår.

Ytterligare komplettering

Fastighets AB L E Lundberg har därefter den 17 januari 2017 kommit in med ytterligare en skrivelse och bl.a. vidhållit vad som anförts den 14 oktober 2016. Bolaget har därvid anfört att kommunfullmäktige borde ha fattat beslutet om att medge ändring av planbestämmelsen. Bolaget ifrågasätter om ändring i planbestämmelsen är möjlig på det sätt som föreslagits. Om så är fallet är den kvarstående delen av bestämmelsen ändå inte utformad på ett sätt som har stöd i 4 kap. 11 eller 12 §§ PBL. Bolaget menar även att planbestämmelsen kommer att göra det omöjligt för Stockholms läns landsting att använda sig av tunneln eftersom den i dag är igenfylld och skulle behöva öppnas i samband med byggandet av tunnelbanan. En järnvägsplan får inte strida mot en detaljplan.

Motivering

Formalia

Sedan den 1 januari 2015 gäller delvis nya regler för hur detaljplaner ska tas fram (SFS 2014:900). Enligt punkten 2 i övergångsbestämmelserna till de nya reglerna ska äldre föreskrifter fortfarande gälla för ärenden om detaljplaner som har påbörjats före den 1 januari 2015 och för ärenden som avser överklagande av beslut om sådana detaljplaner till dess målet eller ärendet är slutligt avgjort. De hänvisningar som härefter görs till bestämmelser i plan- och bygglagen (2010:900), PBL, avser således – försåvitt ändring skett – i deras lydelse före den 1 januari 2015.

Klagorätt

Enligt 22 § förvaltningslagen (1986:223) jämfört med 5 kap. 29 § och 13 kap.11 § PBL får ett beslut att anta en detaljplan normalt endast överklagas av den som beslutet angår, nämligen sakägare, bostadsrättsinnehavare, hyresgäster och boende samt organisationer av hyresgäster, om de senast före utgången av granskningstiden skriftligen lämnat synpunkter i ärendet som inte blivit tillgodosedda.

I PBL finns inte några regler som direkt avgränsar kretsen sakägare utan en bedömning får göras i varje enskilt fall. Ett beslut att anta en detaljplan anses enligt fast rättspraxis beröra ägare till fastighet eller boende inom planområdet eller som direkt gränsar till planområdet. Beslutet anses även angå ägare till fastigheter eller boende i nära grannskap, om de är särskilt berörda med hänsyn till arten eller omfattningen av den aktuella åtgärden, t.ex. natur- eller trafikförhållandena på platsen.

Enskilda

Vad gäller Franciska Runnestad, Gösta Grassman, Johannes Gustavson, Sixten Norrby, Gösta Gren, Ingrid Nordqvist Vögeli, Aina Håkansson, Ella Johansson, Göran Sandberg, Tobias Larsell, Bertil Thermænius, Lucie Laudon Rosen, Sonja Brimberg, Carl-Gustaf Wahlberg, Charlotte Åkerlind, Henrik Sandevärn, Sonja Lindstrand, Hotel Diplomat AB samt Diplomat Fastighets AB, så har de inte kommit in med synpunkter senast under granskningsförfarandet. De har därför inte rätt att överklaga kommunens beslut och deras överklaganden ska därför avvisas, dvs. inte tas upp till prövning.

Vad avser Christina Sjöberg-Thörn, Lars A Wern, Lillo Sjöberg, Göran Sjöberg, Anders Rahm, Birgit Rahm, Teresa Wennberg, Bostadsrättsföreningen Strandvägspalatset, Caroline Swartling, Birgit Durgé samt Charlotta Wadstedt konstaterar Länsstyrelsen att de har kommit in med synpunkter senast vid utgången av granskningstiden som inte har blivit tillgodosedda. Samtliga är dock bosatta eller äger fastigheter utanför planområdet och enligt Länsstyrelsens mening är deras fastigheter belägna på ett sådant avstånd från planområdet och i ett sådant förhållande till detta att de inte kan anses berörda av antagandebeslutet på ett sådant sätt att de kan tillerkännas rätt att överklaga beslutet. I ärendet har inte heller framkommit att de på annan grund har rätt att överklaga kommunens planbeslut. Vad de anfört föranleder ingen annan bedömning. Överklagandena av dessa personer ska därför avvisas.

Föreningar

Svenska Fornminnesföreningen har inte kommit in med några synpunkter senast under granskningstiden och ska därför avvisas.

Hembygdsföreningen å Norrmalm, Samfundet S:t Erik, Stiftelsen Solnaskutan, Skärgårdens Trafikantförening, Stockholms Sjögård samt Svenska Byggnadsvårdsföreningen är inte upptagna i den fastighetsförteckning som upprättats över berörda fastigheter och äger inte heller, såvitt visats, någon fastighet som gör föreningarna till berörda sakägare. Föreningarna är inte heller i sig sådana sammanslutningar som på grund av bestämmelserna i 5 kap. 29 § första stycket p. 3 PBL

ska anses vara berörda av det överklagade beslutet på sådant sätt att klagorätt föreligger. Ovanstående föreningar är således inte klagoberättigade på denna grund.

Av 13 kap. 12 § PBL framgår att en sådan ideell förening som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken får överklaga ett beslut att anta en detaljplan som kan antas medföra en betydande miljöpåverkan på grund av att planområdet får tas i anspråk för verksamheter eller åtgärder som anges i 4 kap. 34 § PBL. I 4 kap. 34 § andra stycket görs en uppräkning av verksamheter och åtgärder då en miljökonsekvensbeskrivning ska upprättas. Av 16 kap. 13 § miljöbalken framgår bl.a. att överklagade domar och beslut får överklagas av en ideell förening som har till huvudsakligt ändamål att tillvarata naturskydds- eller miljöskyddsintressen.

Länsstyrelsen finner att det planerade Nobel Center innebär en expansion av bebyggelsen på Blasieholmen och tillika en väsentlig ändring av områdets användning. Vidare förväntas byggnaden medföra ett stort antal besökare och en viss genomfartstrafik av framförallt turistbussar och leveranstrafik. Länsstyrelsen anser därför att Nobel Center är att betrakta som ett sådant annat projekt för sammanhållen bebyggelse som avses i 4 kap. 34 § andra stycket punkt 2 PBL och vars detaljplan sådana ideella föreningar som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken är berättigade att överklaga.

Frågan i denna del av ärendet är om de klagande föreningarna kan anses omfattas av bestämmelsen i 16 kap. 13 § miljöbalken.

Hembygdsföreningen å Norrmalm har anfört att dess uppgift bl.a. är att aktivt medverka till bevarande, vård och utveckling av stadsdelens miljö och egenart. Av föreningens stadgar framgår att dess ändamål är att värna om stadsdelens miljö och kultur samt verka för dessa intressen i Stockholms stad. Detta syfte ska uppnås, förutom genom vad föreningen anfört, genom att främja invånarnas känsla för stadsdelen som hembygd, dokumentera historien, samarbeta med stadens organ och andra sammanslutningar, organisera sammankomster, kurser, vandringar och andra aktiviteter inom ramen för föreningens stadgar.

Samfundet S:t Erik har anfört att det har till ändamål att värna om byggnads- och kulturmiljöer i Stockholm och se till att dessa skyddas och vårdas. Av stadgarna framgår att samfundets uppgift är att sprida kännedom om Stockholms historia, att väcka intresse för bevarande av stadens från historisk, topografisk, konstnärlig eller kulturell synpunkt värdefulla kultur- och naturminnesmärken samt att verka för tillgodoseende av historiska, estetiska och konstnärliga krav vid stadens omdaning och utveckling.

Stiftelsen Solnaskutan har i yttrande till Länsstyrelsen anfört att den anser sig berörd eftersom deras skolskepp ofta seglar i området och därför vill att Stockholm fortlever som unik maritim kulturmiljö.

Skärgårdens Trafikantförening har i yttrande till Länsstyrelsen anfört att den har till ändamål att verka för och understödja en utökad miljövänlig kollektiv sjötrafik som avlastar vägtrafiken inom föreningens geografiska intresseområde. Av föreningens stadgar framgår att dess ändamål är att verka för goda kommunikationer mellan Stockholm och Stockholms skärgård respektive Mälaren samt inom nämnda områden. Föreningen ska tillvarata alla trafikanters intressen.

Stockholms Sjögård har anfört att bland föreningens uppgifter ingår att verka för att stärka maritima intressen i allmänhet och inom Sjögården i synnerhet. Av stadgarna framgår bl.a. att Sjögården är en ideell sammanslutning av föreningar, organisationer m.m. som inom ett avgränsat verksamhetsområde bedriver maritim verksamhet eller har ett till området knutet maritimt intresse. Sjögården har till ändamål att vidmakthålla och utveckla områdets traditionella marinkulturella miljö genom samordning av och stöd åt medlemmarnas verksamheter inom området.

Svenska Byggnadsvårdsföreningen har anfört att dess huvudsakliga ändamål är att värna om en långsiktigt hållbar stads- och landskapsmiljö genom att sprida och förmedla kunskap om byggnadsvård och sunt byggande, att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv och utnyttja det som en resurs i stadsutvecklingen samt att främja en god stadsmiljö och god kvalitet i nutida stadsplanering. Av stadgarna framgår att föreningen har som ändamål att verka för byggnadsvårdens utveckling i människans och samhällets tjänst. Föreningen ska bl.a. verka för att byggnader och bebyggelsemiljöer från alla tider skyddas, vårdas och bevaras, skapa opinion i frågor om byggnadsvård och byggnadskultur i samhällsdebatt och miljöpolitik, främja god kvalitet i nutida planering och bebyggelse m.m.

Länsstyrelsen finner att vissa av ovanstående föreningar enligt sina stadgar delvis har som ändamål att tillvarata miljö på olika sätt och då främst kulturmiljö. Enligt Länsstyrelsens mening synes dock ingen av föreningarna vara att anse som en sådan miljöorganisation i den bemärkelsen som avses i 16 kap. 13 § miljöbalken och som har som sitt huvudsakliga ändamål att tillvarata naturskydds- eller miljöskyddsintressen. Föreningarna är därför inte heller på denna grund berättigade att klaga.

Överklagandena av Hembygdsföreningen å Norrmalm, Samfundet S:t Erik, Stiftelsen Solnaskutan, Skärgårdens Trafikantförening, Stockholms Sjögård samt Svenska Byggnadsvårdsföreningen ska därför avvisas, dvs. inte tas upp till prövning.

Länsstyrelsen tar upp ärendet till prövning på talan av Statens Fastighetsverk, Fastighets AB Hovslagaren och Fastighets AB L E Lundberg.

Prövningen i övrigt

En detaljplan bestämmer hur mark och vatten ska användas inom ett visst område samt storlek och utformning i stora drag av t.ex. bebyggelse, vägar etc. Detaljplanen ska också visa att ett antal förutsättningar för de planerade åtgärderna ska vara möjliga att ordna. Den slutliga utformningen, vilka närmare föreskrifter, tillstånd eller åtgärder som i detta fall behövs, prövas i samband med planens genomförande.

Enligt 13 kap. 17 § PBL ska den myndighet som prövar ett överklagande av ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan endast pröva om det överklagade beslutet strider mot någon rättsregel på det sätt som klaganden har angett eller som framgår av omständigheterna. Om myndigheten finner att beslutet strider mot någon rättsregel ska beslutet upphävas i sin helhet. Annars ska beslutet fastställas

i sin helhet. Beslutet ska inte upphävas om det är uppenbart att felet saknar betydelse för avgörandet. Om kommunen har medgett det, får dock beslutet upphävas i en viss del eller ändras på annat sätt. Länsstyrelsen kan således inte med anledning av överklagandet göra ändringar i eller tillägg till planen – med mindre än att kommunen medgett ändringen – eller pröva någon annan planutformning än den som kommunen har antagit. Bortledning av grundvatten prövas i annan ordning (av mark- och miljödomstolen). Frågor som rör ersättning för värdeminskning m.m. kan inte heller prövas i detta ärende.

Beträffande vad som anförts om störningar under byggtiden får detta prövas under genomförandet. Länsstyrelsen konstaterar att byggherren enligt bestämmelserna i 10 kap. 5 § PBL har ansvar för att varje åtgärd som byggherren utför eller låter utföra genomförs i enlighet med de krav som gäller för åtgärden enligt denna lag eller föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av lagen.

Plan- och bygglagen bygger på principen om decentralisering av beslutsfattande och kommunal självbestämmanderätt i frågor som rör bl.a. riktlinjer för markanvändningen i kommunen. Enligt 1 kap. 2 § PBL är det en kommunal angelägenhet att planlägga användningen av mark och vatten. Med hänsyn härtill får kommunen själv, inom vida ramar, avgöra hur marken ska disponeras samt hur miljön ska utformas i den egna kommunen. En konsekvens av detta är att prövningen av ett överklagande i många fall stannar vid en prövning av om beslutet att anta en detaljplan ligger inom ramen för det handlingsutrymme som de materiella reglerna ger kommunen.

I ärendet har framställts invändningar mot planen som rör såväl enskilda som allmänna intressen. Dessutom har framställts invändningar om formella brister.

Vid en prövning av kommunens beslut att anta en detaljplan bör beslutet upphävas endast om kommunen gjort en felaktig avvägning mellan motstående intressen eller i de fall då kommunen har förfarit felaktigt vid handläggningen av planärendet. Länsstyrelsens prövning i ett ärende avseende en överklagad detaljplan avser därför i allt väsentligt frågor som är av betydelse för de klagande i deras egenskap av sakägare eller boende, dvs. frågor som rör de klagandes enskilda intressen.

Vissa allmänna intressen, såsom riksintressen, strandskydd och människors hälsa och säkerhet, bevakas i första hand av Länsstyrelsen i dess funktion som regional planmyndighet under planprocessen och vid prövning enligt bestämmelserna i 11 kap. 10 § PBL. När enskilda åberopar allmänna intressen, såväl frågor som omfattas av Länsstyrelsens prövning enligt 11 kap. 10 § PBL som andra allmänna intressen, blir prövningen i samband med ett överklagande begränsad (se bl.a. Mark- och miljödomstolens dom den 19 juni 2013 i mål nr P 11296-12). Det som avgör prövningens omfattning är utformningen av de bestämmelser som det överklagade beslutet grundas på. Om kommunens beslut ryms inom den handlingsfrihet som de materiella bestämmelserna medger, kommer de avvägningar som en kommun gjort mellan olika samhällsintressen inte bli föremål för överprövning. I samband med ett överklagande som berör sådana allmänna intressen som bevakas enligt 11 kap. 10 § PBL kan i regel dock bara prövas om underlaget för Länsstyrelsens prövning av dessa ingripandegrunder varit godtagbart, vad som

tillförts i ärendet efter denna prövning samt om detaljplanen medfört att planen för berörda inte blir acceptabel.

Aktuell plan

Planområdet ligger på Blasieholmen och avgränsas i nordost av Nybrokajen och Nybroviken, i sydost av Museikajen, i sydväst av Nationalmuseum och Museiparken och i nordväst av Hovslagargatan. Större delen av planområdet ligger utanför detaljplanelagt område. Vissa begränsade delar av planområdet omfattas dock av detaljplan Dp 2000-10845 (laga kraft 2007-06-27), dp 2005-19055 (laga kraft 2006-09-21) samt detaljplan Pl 2251 (laga kraft 1939-12-30) och stadsplan L-275 (laga kraft 1861-04-26). Fastigheterna inom planområdet ägs av Stockholms kommun.

Planförslaget omfattar ett Nobel Center som ska bli Nobelprisets hemvist i Stockholm och inrymma aktiviteter från Nobelprisets olika kunskapsområden. Det planeras för utställningar, skolprogram, vetenskapliga aktiviteter och möten samt restaurang och café. Vidare ska prisutdelningen på Nobeldagen hållas i Nobel Center. Ambitionen är att Nobel Center ska utvecklas till ett attraktivt besöksmål.

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra Nobel Center samt att skapa en ny offentlig plats på Blasieholmen. Därutöver ska kajer ställas i ordning för fortsatt rörlig båttrafik och omkringliggande gatumiljöer rustas upp. Kajområdet ska vara öppet och tillgängligt för allmänheten. Planen ska inte heller hindra en framtida utbyggnad av tunnelbanan från Kungsträdgården till Gullmarsplan/Nacka. Planbestämmelserna har därför begränsats så att de endast omfattar mark ner till 11,5 meter under nollplanet. Marken under denna nivå ska inte vara reglerad genom detaljplan utan gälla som ej planlagd mark. En befintlig tunnel nära markytan fastställs genom en bestämmelse som reglerar utformning av allmän plats.

Invändningar om formella brister

Avvikelse från översiktsplanen

Klagandena har invänt att detaljplanen strider mot översiktsplanen på så sätt att kommunen inte beaktat innerstadens kulturhistoriska värden, upplevelsen av stadens fronter mot vattenrummet eller stadens siluett samt att detta inte framgår av planbeskrivningen.

Även om de värden som klagandena har åberopat ska beaktas enligt översiktsplanen, finner Länsstyrelsen att översiktsplanen även ger stöd för att utveckla attraktiva stråk och möjligheter till rekreation vid stadens vatten samt för etablering av nya kulturinstitutioner och museer. I översiktsplanens stadsutvecklingsstrategier anges bl.a. att ny bebyggelse ska infogas med omsorg om stadslandskapets helhetsverkan, att planering för ny bebyggelse kan ske i samspel med eller i medveten kontrast till områdets stadsbyggnadskaraktär och att ny bebyggelse ska utformas med hög arkitektonisk kvalitet. Vidare att karaktärsskapande bebyggelse ska bevaras och förnyas varsamt. Hur dessa olika riktlinjer ska tolkas och samordnas kan det visserligen råda delade meningar om, men Länsstyrelsen finner trots det att aktuell detaljplan inte står i uppenbar strid med översiktsplanen. Det

har därför inte funnits anledning att i planbeskrivningen ange att detaljplanen avviker från översiktsplanen.

Otydliga planbestämmelser

Klagandena har invänt att detaljplanen inte specifikt möjliggör byggandet av ett Nobel Center. Vidare att planen är otydlig då den inte anger byggnadens totala bruttoarea eller byggnadsyta eller antalet våningar utan endast en totalhöjd över nollplanet. Redovisningen av byggnadens höjd har också varit otydlig under planprocessen. Det är också oklart i vilken utsträckning illustrationerna även utgör planbestämmelser.

Rubriceringen av detaljplanen är "Detaljplan för del av fastigheten Norrmalm 3:43 m.fl. (Nobel Center på Blasieholmen) i stadsdelen Norrmalm i Stockholm". Av planbeskrivningen framgår att syftet med detaljplanen är att möjliggöra ett Nobel Center samt att skapa en ny offentlig plats på Blasieholmen. Länsstyrelsen finner därför att i frågavarande detaljplan är specifikt avsedd för ett Nobel Center. För det fall någon i enlighet med denna detaljplan vill bygga någon annan typ av museum eller restaurangverksamhet torde detta vara en sådan avvikelse från detaljplanen att det förutsätter en planändring.

Vad gäller bruttoarea, byggnadsyta och våningar får kommunen i detaljplan bestämma en bebyggelses omfattning över och under mark samt byggnadsverks placering, utformning och utförande. Länsstyrelsen konstaterar att detaljplanen anger byggnadens största utbredning under mark och över mark samt dess totalhöjd från nollplanet. Att därutöver specificera bruttoarea etc. utgör inget krav i PBL. Av plankartorna i samrådsskedet, granskningsskedet respektive antagandeskedet framgår att högsta totalhöjd i meter över nollplanet angetts till + 35,0 meter vilket ger en höjd över marknivå på ca 31,8 meter. Kommunen verkar dock i planbeskrivningen till samrådsskedet ha utgått från en högre totalhöjd från nollplanet vilket indirekt kan utläsas av angiven ljus bruttoarea och illustrationer vid en jämförelse mellan samrådsskedets och antagandeskedets planbeskrivningar. Enligt Länsstyrelsens mening innebär detta dock inte att plankartans planbestämmelse vad avser höjden är otydlig.

Beträffande illustrationerna A, B och C på plankartan anger planbestämmelserna **f3**, **f4** och **f5** i vilken utsträckning dessa utgör planbestämmelser. Övriga bilder utgör enbart illustrationer. Länsstyrelsen finner inte att dessa planbestämmelser är otydliga i det avseende som klagandena anfört.

Planbestämmelses stöd i PBL

En av de klagande har gjort gällande att en angiven skyddsbestämmelse, **m1**, inte har stöd i PBL och inte heller uppfyller tydlighetskravet eller hänsynskravet.

Enligt 4 kap. 12 § PBL får kommunen i en detaljplan bestämma skyddsåtgärder för att bland annat motverka olyckor.

Regleringen i 4 kap. 14 § PBL ger vissa möjligheter att villkora bygglov genom att inte medge bygglov förrän skyddsåtgärderna har kommit till stånd. Det ska då redan vid antagandet av planen vara utrett att marken genom skyddsåtgärderna

blir lämplig för tilltänkt bebyggelse. Uppräkningen i 4 kap. 14 § PBL torde vara uttömmande.

I detta fall avser skyddsbestämmelserna att skydda en befintlig arbetstunnel. Detta har skett genom att området med tunneln avgränsats och givits egenskapsbestämmelsen "tunnel" samt att området fått skyddsbestämmelsen **m1**. Skyddsbestämmelsen anger att "Schaktning, sprängning, borrning och andra ingrepp får inte göras inom utrymme för tunnel. Avsteg härifrån får göras om utredning visar att skador på undermarksanläggning ej sker eller om detta uppfylls med byggnadsteknik".

Enligt Länsstyrelsens mening är det möjligt att utforma en skyddsbestämmelse på så sätt att det inom området för befintlig tunnel inte är tillåtet att utföra vissa ingrepp, såsom schaktning, sprängning eller borrning. Däremot torde PBL inte ge stöd för att villkora ett sådant förbud under förutsättning att ytterligare utredningar genomförs. I frågavarande skyddsbestämmelse är enbart avsedd att reglera förhållandet mellan kommunen som fastighetsägare inom planområdet och trafikförvaltningen vid Stockholms läns landsting såsom nyttjanderättshavare till servicetunneln. Bestämmelsen är inte avsedd att utgöra skydd för mark utanför det avgränsade egenskapsområdet tunnel. Länsstyrelsen anser dock att en sådan skyddsbestämmelse ändå bör vara förenlig med och ha stöd i PBL. Med den föreliggande utformningen, som ett förbud från vilket eventuellt undantag kan medges, framstår bestämmelsen som otydlig.

Kommunens uppfattning är att planbestämmelsen **m1** i sin helhet har stöd i 4 kap. PBL. I andra hand har kommunen dock medgivit att den andra meningen i skyddsbestämmelsen **m1** får utgå. Medgiven ändring medför enligt Länsstyrelsens mening att skyddsbestämmelsen **m1** därigenom blir godtagbar. Genom ändringen av skyddsbestämmelsen föreligger det därmed inte skäl att upphäva beslutet att anta detaljplanen på den grunden att en planbestämmelse skulle sakna stöd i PBL eller vara otydlig.

Beträffande invändningen att det är kommunstyrelsen som har beslutat att i andra hand medge att del av en planbestämmelse får utgå, gör Länsstyrelsen följande bedömning. Kommunfullmäktige ska anta detaljplaner som är av stor vikt eller har principiell betydelse. Fullmäktige har dock beträffande planer i vissa fall möjlighet att delegera sina befogenheter till byggnadsnämnden eller kommunstyrelsen. Även om aktuell plan i sig har antagits av fullmäktige är den nu medgivna ändringen inte av sådan art att den på något betydande sätt ändrar den antagna planen. I praktiken brukar godtas att det är kommunstyrelsen, såsom fullmäktiges verkställande organ, som ger in yttranden och medgivanden av aktuellt slag. Att beslutet om att medge en mindre ändring i den antagna planen inte fattats av fullmäktige, utgör enligt Länsstyrelsens mening inte skäl att upphäva själva planbeslutet.

Beträffande vad som anförts om risker vid sprängning eller schaktning under byggnadsarbetet inom hela planområdet konstaterar Länsstyrelsen att en byggherre enligt bestämmelserna i 10 kap. 5 § PBL ska se till att byggnadsarbeten utförs enligt bestämmelserna i lagen och enligt föreskrifter eller beslut som har

meddelats med stöd av lagen. Vilka närmare föreskrifter eller åtgärder i övrigt som kan behövas, för att undvika skador eller olägenheter som kan uppstå vid byggnationen, får prövas i samband med planens genomförande.

Genomförandetiden för gällande detaljplan har inte gått ut

Enligt 4 kap. 39 § PBL får en detaljplan inte ändras eller upphävas före genomförandetidens utgång, om någon berörd fastighetsägare motsätter sig det. Länsstyrelsen konstaterar att det för en del av aktuellt planområde finns en gällande detaljplan med en genomförandetid som inte har gått ut. Detaljplan för område på Blasieholmen i stadsdelen Norrmalm i Stockholm vann laga kraft den 27 juni 2007 och har en genomförandetid på tio år, dvs. genomförandetiden går ut den 27 juni 2017. Detaljplanen reglerar lokalgata, torg, en mindre park samt möjliggör en parkering under mark. Parkeringsgaraget har inte genomförts.

Det främsta syftet med genomförandetiden är att värna om den byggrätt som har kommit varje enskild fastighetsägare till del genom detaljplanen. Ingen av de behöriga klagandenas fastigheter ligger inom den gällande detaljplanen med kvarstående genomförandetid. Länsstyrelsen finner därför inte att de kan anses vara sådana direkt berörda fastighetsägare som åsyftas i bestämmelsen.

Även andra fastighetsägare kan dock i vissa fall enligt rättspraxis anses vara berörda i lagrummets mening. Det får då avgöras från fall till fall med beaktande av vilka intressen som påverkas av beslutet.

Den föreslagna detaljplanen innebär att den mark som ligger i omedelbar anslutning till Fastighets AB L E Lundbergs fastighetsgräns fortsätter att vara gatumark medan torgytan på andra sidan gatan kommer att utgöra angöringsyta för Nobel Center. Större delen av byggnaden ovan jord kommer att ligga på mark som inte omfattas av den ännu gällande detaljplanen.

När det gäller Fastighets AB Hovslagarens fastighet angränsar den i gällande plan allmän plats, gata respektive allmän plats, park. I planförslaget har gatumarken utökats något och ersatt parkmarken men området utgör även fortsättningsvis allmän plats.

Ingen av de båda fastighetsägarna förfogar över möjligheten att genomföra det underjordiska garaget eftersom det är kommunen som äger marken.

Förändringarna inom den detaljplan som har kvarstående genomförandetid bedöms inte vara av sådan art att Fastighets AB L E Lundberg respektive Fastighets AB Hovslagaren enligt Länsstyrelsens mening kan anses vara berörda fastighetsägare i den mening som avses i 4 kap. 39 § PBL. Att de motsätter sig planändringen utgör därför inte något skäl att på denna grund upphäva kommunens antagandebeslut.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Fastighets AB L E Lundberg har invänt att miljökonsekvensbeskrivningens, MKB, redovisning av nollalternativet är felaktig, att den är för snävt avgränsad då konsekvenser och risker med grundvattensänkningen inte tagits upp samt att den inte tar hänsyn till utbyggnaden av tunnelbanan.

MKB:n anger att nollalternativet för planområdet är svårt att formulera. Kommunen har sedan länge reserverat tomten för ett publikt och värdigt ändamål. Om området inte bebyggs enligt detaljplanen är det sannolikt att det så småningom får en annan bebyggelse men det går inte i dagsläget att bedöma när det kommer att ske och för vilket ändamål. Ett alternativ är att området förblir obebyggt och har samma funktioner som i dag, alternativt att en viss upprustning skett. Med hänsyn till att det råder osäkerhet vad gäller nollalternativet har kommunen valt att låta nuläget och dagens utformning utgöra nollalternativet. Länsstyrelsen finner att kommunen haft fog för att redovisa nollalternativet på angivet sätt.

Beträffande avgränsningen framgår att kulturmiljö och stadsbild har bedömts mer ingående i MKB:n eftersom dessa aspekter bedömts medföra en risk för betydande miljöpåverkan. Vidare har följande miljöaspekter bedömts mera översiktligt: Grundvatten, Markföroreningar, Park- naturvärden och rekreation, Yt- och dagvatten, Luftkvalitet, Barnkonsekvenser, Klimatpåverkan, Risk för översvämning samt Störningar och risker under byggtiden. Länsstyrelsen finner att redovisningen i relevanta delar har skett på ett tillräckligt tydligt sätt och som helhet utgör ett godtagbart underlag för planprocessen.

Vad avser påverkan på grundvattennivån, utgör bortledning av grundvatten vattenverksamhet som ska prövas särskilt. En ansökan om vattenverksamhet kommer att tas fram och lämnas in till mark- och miljödomstolen. Ansökan kommer att innehålla en mer detaljerad MKB om påverkan på grundvattnet samt åtgärder för att undvika skadlig grundvattensänkning.

Enligt 2 kap. 11 § PBL ska planläggning och annan prövning enligt PBL som avser en användning av ett mark- eller vattenområde som också ska prövas enligt annan lag, samordnas med det andra arbetet, om det lämpligen kan ske. Bestämmelsen har bl.a. tillkommit för att undvika dubbelarbete och för att effektivisera beslutsprocesserna (jfr. prop. 2009/10:170 s. 168).

Länsstyrelsen konstaterar att planarbetet beträffande utbyggnaden av tunnelbanan till Nacka, vid tiden för planprocessen avseende Nobel Center, inte hade kommit så långt att det varit möjligt att samordna de båda processerna. Detaljplanen för Nobel Center och järnvägsplanen för tunnelbanan tillgodoser vidare två olika syften varför några effektivitetsvinster i detta fall inte framstår som uppenbara. Inte heller torde en samordning av respektive plans MKB medföra någon effektivitetsvinst. Detaljplanen för Nobel Center har dock tagit hänsyn till den planerade utbyggnaden av tunnelbanan genom att planen anger ett lägsta schaktdjup. Därigenom blir det möjligt att förlägga tunnelbanan under denna nivå. Den befintliga arbetstunneln inom detaljplanen har säkerställts genom en planbestämmelse. Att samordning inte skett utgör således inte någon brist i förfarandet.

Sammanfattning formella brister

Länsstyrelsen finner, mot bakgrund av kommunens medgivande enligt 13 kap. 17 § PBL i fråga om ändring av skyddsbestämmelse, att överklagad detaljplan kan godtas med den ändring som kommunen medgivit vad gäller denna fråga. Vad gäller förfarandet i övrigt finner Länsstyrelsen inte att det i ärendet kommit fram att planhandlingarna eller handläggning hos kommunen har sådana brister eller att

det i övrigt föreligger sådana omständigheter som innebär att kommunens planbeslut inte tillkommit i laga ordning.

Allmänna intressen som bevakas av Länsstyrelsen

Enligt 11 kap. 10 § PBL ska Länsstyrelsen pröva kommunens beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan, bl.a. om ett riksintresse enligt 3 eller 4 kap. miljöbalken inte tillgodoses, om strandskyddet enligt 7 kap. miljöbalken upphävs i strid med gällande bestämmelser, om det kan befaras att beslutet innebär att en miljökvalitetsnorm enligt 5 kap. miljöbalken inte följs eller en bebyggelse annars blir olämplig med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa och säkerhet eller till risken för olyckor, översvämning eller erosion.

Skada på riksintresse för kulturmiljö

Blasieholmen ingår i riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Den befintliga miljön inom planområdet ger uttryck för Stockholm som viktig sjöfartsstad där strandlinjer och kajer varit mycket viktiga platser. Samtidigt har det centrala vattenrummet varit platsen dit de mest prestigefulla byggnaderna lokaliserats för att kunna vara synliga i stadsbilden. När den sjöfartsanknutna miljön på Blasieholmen rivs förloras en hamnanläggning och därmed ett av uttrycken för riksintresset. Placeringen och gestaltningen gör att byggnaden kommer att upplevas som en modern monumentalbyggnad och utgöra ett landmärke vid Nybroviken. Byggnaden blir en kontrast men också ett urskiljbart tillägg till övrig bebyggelse. Det representativa stadsrummet mot Stockholms ström bedöms påverkas måttligt negativt. Siktlinjerna från Strandvägen påverkas dock då den nya byggnaden delvis skymmer Nationalmuseum och byggnaden får även en påverkan i stadsrummet i vyer från Djurgården och Södermalm. Både Nationalmuseum och Nobel Center bedöms ändå kunna avläsas som solitärer. I utblickar från Södermalm bedöms inte stadssiluetten påverkas men från Galärvarvet och från Strandvägen kan byggnaden verka framträdande i stadsbilden. Byggnadens placering bedöms påverka uddens genomsiktlighet i måttlig omfattning.

Länsstyrelsen har, vid sin granskning av ärendet under planprocessen, funnit att de revideringar som planen genomgått, vad avser bl.a. byggnadens läge, längd och utformning, medfört att den kommer att hålla sig under Nationalmuseums högsta del och därmed inte upplevas så dominerande. Länsstyrelsen har därför bedömt att byggnaden kan accepteras ur riksintressesynpunkt.

Rivningen av de äldre byggnaderna som tillhört Blasieholmshamnen medför att helhetsbilden av Stockholms handels- och sjöfartshistoria skadas, vilket är ett av riksintressets uttryck. Länsstyrelsen har dock bedömt att dessa åtgärder ändå inte utgör påtaglig skada på riksintresset.

Riksintresset Nationalstadsparken

Planområdet ligger inte inom gränserna för Nationalstadsparken men i nära anslutning till parken. Aktuellt detaljplaneförslag bedöms inte medföra någon sådan påtaglig skada på Nationalstadsparkens natur- och kulturvärden att det ska upphävas.

Strandskydd

Klagandena har gjort gällande att det saknas ett beslut som tydligt redogör för att förevarande planområdes strandskydd är upphävt. Vidare framför klagandena att de beslut kommunen hänvisar till och som anger att strandskydd inte gäller för aktuellt planområde, är fattade med stöd av äldre bestämmelser.

Länsstyrelsen har den 18 oktober 1977 (dnr 11.123-14-75) fattat beslut om att strandskydd bl.a. inte skulle gälla inom berört planområde då området uppenbarligen saknade betydelse för bad och friluftsliv i enlighet med då gällande 15 § andra stycket första meningen naturvårdslagen (1964:822). Beslutet omfattade såväl planlagda som inte planlagda områden. Då miljöbalken den 1 januari 1999 ersatte naturvårdslagen ändrades förutsättningen för upphävande till att avse områden som "uppenbart saknar betydelse för att tillgodose strandskyddets syften" (se dåvarande lydelse av 7 kap. 15 § första stycket miljöbalken). Länsstyrelsen har genom beslut den 3 juni 1999 (dnr 18611-99-22769) förordnat att bl.a. berört planområde fortsatt ska vara undantaget från generellt strandskydd då det bedömdes uppenbart sakna betydelse för strandskyddets syften. Beslutet fattades mot bakgrund av den bestämmelse som numera återfinns i 11 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken och som anger att "förordnanden om undantag från strandskydd som har meddelats enligt 15 § andra stycket första meningen naturvårdslagen (1964:822) i dess äldre lydelse före den 1 juli 1994 ska omprövas med tillämpning av 7 kap. 13 § miljöbalken senast den 30 juni 1999." Denna regel tillkom med anledning av den ändring som infördes i naturvårdslagen den 1 juli 1994 och som innebar att syftet med strandskyddet utökades till att omfatta ett skydd inte bara för allemansrätten utan även för livsvillkoren för växt- och djurlivet utmed stränderna. Länsstyrelsens beslut den 3 juni 1999 är således fattat med beaktande av det utökade syftet och gäller fortfarande.

Av 10 § lagen om införande av miljöbalken framgår att strandområden som vid utgången av juni 1975 ingick i fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan inte ska omfattas av strandskydd enligt miljöbalken, om det inte bestäms något annat. Med detta avsågs att Länsstyrelsen kunde förordna att strandskydd skulle råda. Något sådant förordnande finns inte för detta område. I samband med ändringarna av strandskyddsbestämmelserna år 2009 infördes 10 a § samma lag som anger följande. Strandskydd inträder när en fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan upphävs eller ersätts av en ny detaljplan enligt PBL. Detta gäller även när en detaljplan för ett område som tidigare har omfattats av en fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan upphävs eller ersätts av en ny detaljplan.

Vad gäller frågan om inträde av strandskydd enligt 10 a § nämnda lag när en äldre generalplan, stadsplan eller byggnadsplan ersätts eller upphävs gör Länsstyrelsen följande bedömning. Syftet med bestämmelsen är att äldre planer, som till följd av 10 § nämnda lag aldrig kommit att omfattas av strandskydd, ska prövas mot strandskyddets syften, när den äldre planen ersätts eller upphävs eftersom planerad användning av ett område på så sätt kan prövas mot strandskyddets syften. När Länsstyrelsen, som i detta fall, förordnat om upphävande av strandskyddet då

området "uppenbart saknat betydelse för strandskyddets syften" har en prövning i det enskilda fallet redan gjorts av områdets betydelse för strandskyddets syften. Frågan om inträde av strandskydd enligt 10 a § lagen om införande av miljöbalken blir således inte aktuell i dessa fall. Denna bedömning förstärks av det faktum att uppdraget till länen och bestämmelsen i 11 § nämnda lag att se över omfattningen av strandskyddet i samband med att det biologiska syftet infördes, i så fall skulle sakna relevans, om Länsstyrelsens bedömningar i detta avseende inte skulle ha företräde framför bestämmelsen om inträde av strandskydd.

Återinträde av strandskydd inom områden där strandskyddet tidigare upphävts inom ett förslag till detaljplan enligt 7 kap. 18 g § miljöbalken kommer inte heller att aktualiseras eftersom strandskydd aldrig gällt inom de två äldre planerna. Vid tidpunkten för de två nyare planerna, år 2000 respektive år 2005, hade Länsstyrelsen redan förordnat om undantag varför skäl till upphävande av strandskyddet inte blev aktuellt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att nu aktuellt planområde är undantaget från generellt strandskydd enligt gällande förordnande från den 3 juni 1999 varför frågan om strandskydd mot bakgrund av vad som ovan anförts inte ska prövas i planen.

Sammanfattning allmänna intressen som bevakas av Länsstyrelsen

Den 24 maj 2016 beslutade Länsstyrelsen såsom regional planmyndighet att inte överpröva antagandebeslutet av detaljplanen. Länsstyrelsen har således bedömt att exploateringen enligt detaljplanen går att förena med en från allmän synpunkt lämplig användning av markområdet enligt bestämmelserna i 3 och 4 kap. miljöbalken, att strandskyddsbestämmelserna inte åsidosatts samt att planen är förenlig med hänsyn till de boendes och övrigas hälsa och säkerhet samt till behovet av skydd mot olyckor, översvämning eller erosion.

Det har genom aktuella överklaganden inte framkommit något som ger Länsstyrelsen anledning att nu som besvärsmyndighet bedöma dessa frågor på annat sätt.

Kommunala allmänna intressen

Vad gäller allmänna intressen av kommunalt värde, ligger avvägningen mellan dessa intressen inom kommunens handlingsutrymme att besluta om.

Trafiksituation och parkering

Klagandena har anfört att planen strider mot kraven på möjligheterna att ordna trafik och på lämplig trafikförsörjning och god trafikmiljö. Vidare att det på tomten eller i närheten i skälig utsträckning saknas lämpligt utrymme för parkering, lossning och lastning. Planen anger enbart på- och avstigningsmöjligheter för bussar men ingen lösning på frågan om parkering av turistbussar.

Av handlingarna i ärendet framgår att den största andelen av besökare (85 procent) till Blasieholmsudden förväntas komma till fots. Vidare kommer Nobel Center även att generera turistbusstrafik, taxi och leveranstrafik. Större delen av

gatustrukturen ligger utanför planområdet men kommunen har för avsikt att låta bygga om en del av de kringliggande gatorna för att skapa mer attraktiva gaturum för fotgängare. Inom planområdet möjliggörs en breddning av västra sidans trottoar samt av körbanan för att kunna hantera både turistbussar och fordon som angör fastigheten Käpplingeholmen 6 i södergående fält. En bussficka med plats för fyra bussar anläggs på kvartersmarken för Nobel Center i direkt anslutning till körbanan. Mellan bussfickan och byggnaden finns plats för en angöringszon för leveranser, avfallshantering, taxi samt parkering för rörelsehindrade. Någon möjlighet för uppställning av bussar inom området kommer inte att finnas. Personbilstrafiken i området är i dagsläget inte så omfattande och förväntas även minska till följd av att ca 200 parkeringsplatser tas bort. Borttagningen av dessa förväntas leda till minskad söktrafik i området.

Länsstyrelsen finner att den trafiklösning samt de angöringsmöjligheter som detaljplanen medger är godtagbar med hänsyn till den typ av trafik som Nobel Center kommer att ge upphov till. Kommunen har ingen skyldighet att tillhandahålla parkeringsplatser för intilliggande fastigheters räkning inom den antagna detaljplanen. Utformningen av detaljplanen i detta avseende bedöms ligga inom ramen för kommunens handlingsfrihet och utgör inte något skäl att upphäva antagandebeslutet.

Enskilda intressen

Statens Fastighetsverk har bl.a. anfört att Nationalmuseums karaktär som överordnad solitär kommer att försvagas och påverka upplevelsen av Nationalmuseum, att ljusförhållandena och utsikten mot norr påverkas negativt samt försvåra en eventuell utveckling av museet. Museiparken kan få karaktären av grön förgård till Nobel Center och därmed förlora betydelse i relation till Nationalmuseum. Länsstyrelsen finner att hänsyn har tagits till Nationalmuseums karaktär vid placeringen av Nobel Center då flera viktiga siktlinjer genom Blasieholmen bibehålls och att byggnaden förläggs med tydligt avstånd från Nationalmuseum och Museiparken. Nationalmuseum kommer fortsatt att vara synlig som en solitär byggnad från de flesta siktpunkter. Den föreslagna placeringen bedöms inte heller medföra några betydande olägenheter vad avser ljusförhållanden och utsikt mot norr. Inte heller bedöms eventuella inskränkningar vad avser Nationalmuseums framtida utveckling utgöra någon betydande olägenhet. Planförslaget ligger helt inom kommunens mark och omfattar inte till någon del Nationalmuseums fastighet. Vad Statens Fastighetsverk anfört utgör således inte skäl att upphäva antagandebeslutet.

Fastighets AB Hovslagaren har bl.a. påtalat att kokhusets kulturhistoriska värden inte kommer att vara avläsbara då kopplingen till hamnområdet och tullhuset försvinner. Nobel Centers höjd, volym och verksamhet i kombination med dess närhet till kokhuset befaras medföra olägenheter såsom trafikbuller och avgaser samt insyn från takterrassen. Länsstyrelsen konstaterar att kommunen, vid avvägningen mellan att behålla hamnmiljön intakt och att ändra användningen till ett nytt publikt ändamål, har valt det senare. Länsstyrelsen har som ovan nämnts inte funnit att den ändrade användningen påtagligt skadar riksintresset för kulturmiljövården. Det föreligger inte heller skäl att nu göra en annan bedömning vad avser

fastighetsägarens enskilda intresse att bibehålla kulturmiljön. Beträffande olägenheter från trafik respektive eventuell insyn bedöms dessa inte bli större än vad som kan godtas inom i frågavarande citybebyggelse. Vad Fastighets AB Hovslagaren anfört utgör således inte skäl att upphäva antagandebeslutet.

Fastighets AB L E Lundberg har bl.a. framfört att den föreslagna exploateringen innebär en kraftigt negativ påverkan på bolagets enskilda intresse, framförallt på grund av att i stort sett all sjöutsikt kommer att försvinna och ersättas av en näraliggande hög fasad och att ljusinsläppet till kontorslokalerna kraftigt kommer att minska. Vidare kommer parkeringsmöjligheterna i området kraftigt försämras. Detta innebär i sin tur en påtaglig minskning av hyreslokalernas attraktivitet och en väsentlig sänkning av marknadshyrorna för de lokaler som vetter mot Hovslagargatan, något som i sin tur medför en kraftig minskning av fastighetens marknadsvärde. Vidare befarar bolaget stor ekonomisk skada under byggtiden på grund av buller som gör att fastigheten måste stå tom. Fastigheten riskerar också att skadas av vibrationsalstrande arbeten eller vid sänkning av grundvattennivån, med skador på grundläggning, sättningar eller sprickbildningar. Beträffande olägenheterna av minskad utsikt och minskat ljusinsläpp finner Länsstyrelsen att viss hänsyn tagits till omkringliggande bebyggelse eftersom byggnaden ligger något snedställd. Vidare att det mellan kontorsbyggnaden och den del av Nobel Center som ligger ovan mark kommer att ligga en dubbelriktad gata samt en minst lika bred angöringsyta. Ljusförhållandena bör därför bli godtagbara och en mindre del av utsikten bör finnas kvar. Vid investeringar i centralt belägna fastigheter får man räkna med att förändringar kan ske i omgivningen som kan påverka fastighetens värde. Som ovan angetts prövar Länsstyrelsen inte frågor om ersättning för skador på grund av planen eller genomförandet av planen. Länsstyrelsen anser att de olägenheter som detaljplanen kan medföra för bolaget inte kan anses bli så betydande att planen av det skälet inte kan godtas. Vad Fastighets AB L E Lundberg anfört utgör, vid en vägning mellan bolagets enskilda intresse och de intressen som planen syftar att tillgodose, inte tillräckliga skäl för att upphäva antagandebeslutet.

Sammanfattningsvis finner Länsstyrelsen att det som klagandena Statens Fastighetsverk, Fastighets AB Hovslagaren och Fastighets AB L E Lundberg har anfört, inte utgör tillräckliga skäl för att upphäva kommunens antagandebeslut. Då det inte heller i övrigt har framkommit någon omständighet som utgör skäl att upphäva beslutet att anta detaljplanen ska överklagandena avslås.

Datum
2017-02-08

Beteckning
4031-22308-2016

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos Mark- och miljödomstolen, Nacka tingsrätt, enligt bilaga.

Samråd har skett med företrädare för kulturmiljöenheten.

Beslutet har fattats av enhetschef Sara Beckman. I beslutet har deltagit länsassessor Tina Stuube. Föredragande har varit länsassessor Ulla Jarnås.

SB

Sara Beckman

UJ

Ulla Jarnås

Kopia till:
Stockholms stadsbyggnadsnämnd, Box 8314, 104 20 Stockholm, även e-post
Akten
UJ
TS

Sändlista:
Förenklad delgivning
Statens Fastighetsverk, att. Tomas Gustavsson, Box 2263, 103 16 Stockholm
Fastighets AB Hovslagaren, c/o Diana Zetterberg Rogers, LEXLAW Advokatbyrå AB, Sibyllegatan 49, 114 49 Stockholm

Fastighets AB L E Lundberg, c/o Landahl Advokatbyrå, Johannes Holmgren, Box 19143, 104 32 Stockholm
Christina Sjöberg-Thörn, Ravinvägen 6, 133 36 Saltsjöbaden
Franciska Runnestad, Neptunistigen 49, 114 42 Stockholm
Gösta Grassman, Wallingatan 31, 111 24 Stockholm
Hembygdsföreningen å Norrmalm, att. Jan Bergman, hfnorrmalm@gmail.com
Johannes Gustavsson, c/o Löfman, Ekenbergsvägen 41, lgh 1002, 117 69 Stockholm
Lars A Wern, Sveavägen 104, 113 50 Stockholm
Lillo Sjöberg, Tavastgatan 48, 118 24 Stockholm
Göran Sjöberg, Tavastgatan 48, 118 24 Stockholm
Samfundet S:t Erik, c/o Fredrik von Feilizen, Villagatan, 4 tr, 114 32 Stockholm
Sixten Norrby, sixten.norrby@hotmail.com
Svenska Fornminnesföreningen, c/o Medeltidsmuseet, Box 2343, 103 18 Stockholm
Anders Rahm, Linnégatan 98, 115 23 Stockholm
Birgit Rahm, Linnégatan 98, 115 23 Stockholm
Gösta Gren, Tranbärsgränd 9, 165 70 Hässelby
Ingrid Nordqvist Vögeli, Strandvägen 15, 114 56 Stockholm
Stiftelsen Solnaskutan, Huvudsta Strand 8, 171 73 Solna
Aina Håkansson, ainahakansson@gmail.com
Ella Johansson, Fatburs Kvarngata 7, 1 tr, 118 67 Stockholm
Göran Sandberg, Sköntorpsvägen 124, 120 53 Årsta
Skärgårdens Trafikantförening, c/o Bo Lagerqvist, Nybrogatan 76, 114 41 Stockholm
Stockholms Sjögård, c/o Gunnar Haeger, Blockhusringen 34, 115 25 Stockholm
Tobias Larsell, Svarvargatan 18, lgh 1302, 112 49 Stockholm
Bertil Thermænius, Djupdalsvägen 90, 167 72 Bromma
Lucie Laudon Rosen, ysse.laudonrosen@hotmail.com
Teresa Wennberg, Idungatan 4, 113 47 Stockholm
Bostadsrättsföreningen Strandvägspalatset, c/o Monika Takman, Strandvägen 7 B, 114 56 Stockholm
Caroline Swartling, Strandvägen 45, 114 56 Stockholm
Sonja Brimberg, Slöjdvägen 10, 177 59 Järfälla
Birgit Durgé, Lindevägen 40, 120 48 Enskede Gård
Charlotta Wadstedt, Strandvägen 27, 3 tr, 114 56 Stockholm
Carl-Gustaf Wahlberg, Ringvägen 6, 117 26 Stockholm
Charlotte Åkerlind, Vikingagatan 34 G, 113 42 Stockholm
Henrik Sandevärn, Apoteksvägen 13 E, 741 42 Knivsta
Svenska Byggnadsvårdsföreningen, att. Vicki Wenander, Box 6442, 113 82 Stockholm
Sonja Lindstrand, Norrbackagatan 5, 113 41 Stockholm
Hotel Diplomat AB, Box 14059, 104 40 Stockholm
Diplomat Fastighets AB, Box 14059, 104 40 Stockholm

SVERIGES DOMSTOLAR

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR – DOM I MÅL SOM HAR ÖVERKLAGATS TILL MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn, datum för domen samt målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Skriftliga bevis som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.

DV 427 • Producerat av Domstolsverket • 2014-07